

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Crislyn Altma

KINDLUSTUSHUVI PUUDUMISE TAGAJÄRJED

Magistritöö

Juhendaja: *prof.* Janno Lahe

Tallinn
2021

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Kindlustushuvi olemus	7
1.1. Kindlustushuvi mõiste	7
1.2. Kindlustushuvi kindlustusväärtuse määratlemise alusena.....	16
1.3. Kindlustushuvi väljaselgitamise kohustus lepingueelse kohustusena	20
2. Kindlustushuvi puudumise mõju kindlustuslepingu kehtivusele	23
2.1. Kindlustushuvi olemasolu kindlustuslepingu sõlmimise eeldusena.....	23
2.2. Diskursusus kindlustuslepingu tühisusest või tühistatavusest kindlustushuvi puudumise korral	29
3. Kindlustusandja õigused kindlustushuvi puudumisel	38
3.1. Kindlustusandja õigus nõuda asjaajamiskulude hüvitamist	38
3.2. Kindlustusandja õigus nõuda kindlustusmaksete tasumist.....	41
3.3. Kindlustusandja õigus öelda kindlustusleping üles	46
4. Kindlustusvõtja õigused kindlustushuvi puudumise korral.....	51
4.1. Kindlustusvõtja õigus nõuda kindlustusandjalt kindlustuslepingu täitmist.....	51
4.2. Kindlustusvõtja vabanemine kindlustusmaksete tasumise kohustusest	56
4.3. Kindlustusvõtja õigus öelda kindlustusleping üles.....	58
Kokkuvõte	59
Consequences of Lack of Insurable Interest.....	63
Kasutatud lühendid	69
Kasutatud materjalid.....	70

Sissejuhatus

Kindlustushuvi on üks keskseid kindlustuslepinguõiguse termineid ning vastavalt võlaõigusseaduse (VÕS)¹ § 478 lg-le 1 on kindlustushuvi kindlustusvõtja huvi kindlustada ennast kindla kindlustusrisi vastu. Vastav säte lähtub kindlustushuvi põhimõttest, mis on Olavi-Jüri Luik'e ja Kärt Saare sõnul „kindlustuses keskse tähtsusega ja selle eesmärk on tagada, et kindlustusest ei saaks hasartmäng – kindlustushuvi on kindlustatud isiku huvi mitte kanda kindlustusjuhtumi toimumise korral rahas mõõdetavat kahju.“²

Kindlustushuvi põhimõtte kujunes algselt välja Inglise õiguses 18. sajandil, misjärel levis vastav põhimõtte üle Euroopa. Juba 18. sajandil oli kindlustushuvi eesmärk välistada teatud riskide kindlustamine, et kindlustusest ei saaks olemuslikult hasartmäng.³ Kuigi tänapäeval puudub ratsionaalne vajadus hasartmängu harrastamisel kindlustuslepingu sõlmimiseks,⁴ on vastaval ajaloolisel argumentatsioonil oluline koht ka tänapäevases õigusruumis. Vajadus kindlustushuvi olemasoluks seondub peaaesjalikult ühiskonnas omaksvõetud printsiipide ja arusaamadega, kuivõrd ka tänapäeval ei peaks kindlustuslepingu sõlmimist ilma igasuguse seoseta kindlustusvõtja ja kindlustatud riski vahel pidama kindlustuslepingu olemusega kooskõlas olevaks.⁵ Eesti õiguskirjanduses on seejuures leitud, et kehtiv õigus annab kindlustushuvi tõlgendamise osas mitu tõlgendamisvõimalust ning pole üheselt selge, millistel juhtudel puudub kindlustusvõtjal kindlustushuvi, millistest kriteeriumitest lähtuvalt tuleks kindlustushuvi olemasolu või selle puudumist hinnata ning millised on kindlustushuvi puudumise tagajärjed kehtivas õiguses.⁶

VÕS § 478 sätestab kindlustushuvi puudumise tagajärjed kindlustusvõtja ja kindlustusandja õigustele, mis ei nimeta kindlustuslepingu tühisust kindlustushuvi puudumise tagajärjena. Kuigi kindlustushuvi peetakse Eesti õiguses kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks⁷ ning vastavalt kindlustustegevuse seaduse (KindlITS)⁸ § 221 lg 1 tuleb kindlustushuvi olemasolu tuvastada enne kindlustuslepingu sõlmimist, ei pruugi kindlustushuvi puudumine tuua kaasa

¹ Võlaõigusseadus - RT I 2001, 81, 487.

² Luik, O.-J., Saar, K. Kindlustushuvi kui kindlustuse ja hasartmängu eristamise alus. - Juridica 2018/VII, lk 447.

³ Mantrov, V. Perception of Insurable Interest in European Insurance Law. 2017, lk 253-254. Kättesaadav: https://www.journaloftheuniversityoflatvialaw.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/journaloftheuniversityoflatvialaw/No10/V.Mantrov.pdf (17.04.2021).

⁴ Clarke, M. Policies and Perceptions of Insurance. An Introduction to Insurance Law. Clarendon Law Series. Oxford: Clarendon Press, 1997, lk 20.

⁵ Mantrov, V., lk 254.

⁶ Luik, O.-J., Saar, K., lk 456.

⁷ Lahe, J., O.-J. Luik. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura, 2018, lk 141.

⁸ Kindlustustegevuse seadus - RT I, 07.07.2015, 1.

kindlustuslepingu tühisust. Seejuures ei ole ka üheselt selge, kas VÕS §-s 478, mis sätestab kindlustushuvi puudumise tagajärjed, ja KindlITS § 221 lg-s 1, mis sätestab kindlustushuvi väljaselgitamise kohustuse kindlustuslepingu sõlmimise eelselt, kasutatakse terminit „kindlustushuvi“ samatähenduslikuna. Vastavalt kindlustusteenuse heale tavale võib nimetatud terminite tähendus olla erinev.⁹ Seega on võimalik järeldada, et kehtivas õiguses puudub õigusselgus kindlustushuvi puudumise ja selle tagajärgede küsimuses. Kuivõrd kindlustushuvi on kindlustuslepinguõiguse üks keskseid termineid ning selle olemasolu tuvastavad kindlustusandjad regulaarselt oma praktikas kindlustuslepingu sõlmimisel (KindlITS § 221 lg 1), eksisteerib praktiline vajadus õigusselguse saavutamiseks.

Lisaks ei pruugi ka kehtivad kindlustushuvi puudumise tagajärjed olla kooskõlas kindlustushuvi põhimõttega. VÕS § 463 lg 3 kohaselt võib kindlustusandjal olla täitmise kohustus kindlustusvõtjale ka olukorras, kus kindlustusvõtja kindlustab kolmanda isiku riski, kuid vastav kolmas isik on andnud oma nõusoleku kindlustuslepingu sõlmimiseks. Sellisel juhul võib järeldada, et kindlustusleping on sõlmitud kindlustushuvita. Kuivõrd kolmanda isiku riski kindlustamisel kannab reeglina kahju just kindlustatud isik, mitte kindlustusvõtja, võib kindlustusvõtja seega rikastuda kindlustusjuhtumi toimumisel ja kindlustushüvitise maksmisel kindlustusvõtjale. Samas peaks kindlustusjuhtumi toimumisel kindlustushüvitise saamise kaudu rikastumist vältima kindlustushuvi nõue, kuna kindlustushuvi printsiibi eesmärk on tagada, et kindlustuslepingust ei saaks hasartmäng.¹⁰ Kuivõrd Eesti õiguse kohaselt ei välista kindlustushuvi puudumine kindlustusvõtja õigust saada kindlustushüvitist, sest kindlustusvõtjal võib olla täitmise nõue kindlustusandja vastu ka kindlustushuvi puudumisel, siis ei pruugi kindlustushuvi puudumise tagajärjed olla kooskõlas kindlustushuvi põhimõttega.

Eelnevast tulenevalt on käesoleva magistritöö eesmärk esmalt teha kindlaks, mis on kindlustushuvi ning millistel juhtudel kindlustushuvi puudub. Samuti on käesoleva magistritöö eesmärk tuvastada kindlustushuvi puudumise tagajärjed kindlustusandjale ja kindlustusvõtjale, teha kindlaks kindlustushuvi puudumise tagajärjel kasutatavate õiguste realiseerimise eeldused ning selgitada välja, kas kehtivaid kindlustushuvi puudumise tagajärgi võiks pidada põhjendatuks.

⁹ Eesti Kindlustusseltside Liit, Eesti Liikluskindlustuse Fond. Kindlustusteenuse hea tava, lk 2-3. Kättesaadav: http://www.eksl.ee/sites/default/files/Kindlustus_hea_tava%2826a%29.pdf (17.04.2021).

¹⁰ Luik, O.-J., Saar, K., lk 447.

Vastavate eesmärkide saavutamiseks püstitas käesoleva magistritöö autor järgnevad uurimisküsimused.

- 1) Mis on kindlustushuvi ja millisest põhimõttest lähtuvalt tuleb tuvastada kindlustushuvi puudumine?
- 2) Kas kehtiv kindlustushuvi regulatsioon on kooskõlas kindlustushuvi põhimõtte eesmärkidega?
- 3) Millised on kindlustushuvi puudumise tagajärjed kindlustusvõtja ja kindlustusandja õigustele ning mis on vastavate õiguste kasutamise eeldused?

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks kasutatakse magistritöös eelkõige võrdlevat-kvalitatiivset meetodit. Magistritöös kõrvutatakse VÕS-s sätestatud õiguskirjanduses leitu, kohtupraktika ja KindlTS sätetega. Muu hulgas käsitleb käesoleva magistritöö autor ka KindlTS seletuskirja, et selgitada välja kindlustushuvi eesmärk ja selle mõju kindlustuslepingule. Lisaks kõrvutatakse Eesti õiguses leitud Saksa õiguses ja *Principles of European Insurance Contract Law* (PEICL)¹¹ osas omaks võetud seisukohtadega ning kindlustusandjate tüüptingimustes sätestatuga, et mõista Eesti õiguses sisalduva regulatsiooni võimalikke laiemaid eesmärke ja väljendust praktikas. Eelnevalt kirjeldatud meetod võimaldab selgitada igakülgsest välja, millistel juhtudel puudub kindlustushuvi, mis on selle tagajärjed ning kas selliseid tagajärgi võiks pidada põhjendatuks.

Käesolev magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis defineerib magistritöö autor kindlustushuvi, uurib selle seoseid kindlustusväärtusega, mis määrab ära kindlustusandja täitmiskohustuse ulatuse, ning analüüsib, kas kindlustushuvi saab pidada kindlustuslepingu sõlmimise eelseks kindlustusandja kohustuseks. Teises peatükis analüüsib käesoleva magistritöö autor esmalt kindlustushuvi kindlustuslepingu sõlmimise eeldusena. Täiendavalt analüüsib käesoleva magistritöö autor teises peatükis kehtiva regulatsiooni kooskõla kindlustushuvi põhimõttega ja vajadust sätestada eriregulatsioon Saksa õiguse eeskujul olukorraks, kus kindlustusvõtja on sõlminud kindlustushuvi puudumisel kindlustuslepingu pahausksetel eesmärkidel. Kolmandas ja neljandas peatükis selgitab magistritöö autor välja kindlustushuvi puudumise tagajärjed, mis võiksid kohalduda olukorras, kus kindlustusvõtja on tegutsenud heas usus, kuid mis kehtiva VÕS-i kohaselt on kindlustushuvi puudumise tagajärgedeks sõltumata kindlustusvõtja hea- või pahausklikkusest.

¹¹ Principles of European Insurance Contract Law. Kättesaadav: <https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/forschung/evip/restatement/sprachfassungen/peicl-en.pdf> (17.04.2021).

Käesolev magistritöö on aktuaalne, kuivõrd käsitletavat probleemistikku on analüüsitud õiguskirjanduses ning praegusel ajal valmistatakse ette kindlustushuvi puudutava regulatsiooni muutmist. Rahandusministeerium on töötanud välja ettepaneku seadusemuudatuseks, kuid vastav seadusemuudatuse ettepanek ei käsitle VÕS-s sisalduvaid kindlustushuvi regulatsioone. Seaduseelnõuga tehakse ettepanek muuta üksnes KindITS-s sisalduvaid regulatsioone, sealhulgas ka KindITS kindlustushuvi¹² puudutavat sätet.¹³ Sellele vaatamata leiab käesoleva magistritöö autor, et juhul kui kehtivad kindlustushuvi puudumise tagajärjed ei ole põhjendatud, võivad vajada muutmist VÕS-s sisalduvad kindlustushuvi puudumise tagajärgi reguleerivad sätted.

Magistritöö autorile kättesaadavate andmete kohaselt ei ole Eestis varasemalt kindlustushuvi puudumise tagajärgi põhjalikult analüüsitud, selle tulemusena täpseid seadusemuudatuse ettepanekuid tehtud ja teadustöid sellises küsimuses kirjutatud. Küll aga on Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar kirjutanud samalaadsel teemal Juridica artikli „Kindlustushuvi kui kindlustuse ja hasartmängu eristamise alus“, mis käsitleb mitmeid käesoleva magistritöö probleemistikke ja on seetõttu ka oluliseks allikaks käesoleva magistritöö kirjutamisel. Samuti on kindlustushuvi käsitlenud ka K. Laidvee 2014. aastal magistritöös „Asjade kogumi kindlustus kui spetsiifiline kindlustustoodet“, mida juhendas samuti *prof. Janne Lahe*.¹⁴

Täiendavateks magistritöö olulisteks allikateks on mitmed *Versicherungsvertragsgesetz* (VVG) ja PEICL-i kommenteeritud väljaanded, millele tuginedes teostab käesoleva magistritöö autor võrdlust Eesti õiguse, Saksa õiguse ja PEICL-i vahel. Kuivõrd Eesti õiguses kehtiv kindlustushuvi regulatsioon tugineb VVG-l ja PEICL-t võiks pidada kaasaegse kindlustuslepinguõiguse väljenduseks, võimaldab vastav võrdlus igakülgset tuvastada kindlustushuvi puudumise juhud ja selle tagajärjed. Samuti on olulisteks allikateks mitmed kindlustusandjate tüüptingimused, mis võimaldavad analüüsida mitmete oluliste aspektide väljendust kindlustusandjate praktikas.

¹² Seaduseelnõuga muudetakse KindITS § 258, mis sätestab kliendi kindlustushuvi ja nõudmiste väljaselgitamisega seotud kohustuse rikkumise tagajärjed. Kehtivas õiguses on sätestatud trahvimäärad: KindITS §-s 221 sätestatud kohustuste täitmata jätmise eest - karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut; sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik – karistatakse rahatrahviga kuni 32 000 eurot. Vastava sätte eesmärk on tagada KindITS §-s 221 nimetatud kohustuste täitmist. Seaduseelnõuga kõrgendatakse trahvimäära, et võimaldada IDD artikli 33 lg-s 2 sätestatud kõrge määraga halduskaristuse kohaldamist.

¹³ Finantskriisi ennetamise ja lahendamise seaduse ning teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (finantsvaldkonna väärtetokaristuste reform, EL-i õigusest tulenevad karistused) seletuskiri. Kättesaadav: https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/news-related-files/finantsvaldkonna_karistused_-_seletuskiri.pdf (17.04.2021)

¹⁴ Laidvee, K. Asjade kogumi kindlustus kui spetsiifiline kindlustustoodet. Tartu, 2014. Kättesaadav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42676/laidvee_kaisa.pdf (17.04.2021).

1. Kindlustushuvi olemus

1.1. Kindlustushuvi mõiste

Eesti õiguses defineerib kindlustushuvi VÕS § 478 lg 1. Vastavalt VÕS § 478 lg-le 1 on kindlustushuvi kindlustusvõtja huvi kindlustada ennast kindla kindlustusriski vastu. Kindlustushuvi mõiste seondub seega kindlustatavate riskidega ning defineerib, milliseid riske võiks pidada kindlustatavaks.¹⁵ Õiguskirjanduses on seejuures leitud, et kindlustushuvi on olemas, kui kindlustusjuhtumi toimumine mõjutab kindlustusvõtja varalist olukorda negatiivselt ehk kui kindlustusvõtja kannab seetõttu rahalist kahju.¹⁶ Ka Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) on täpsustanud, et kindlustushuvi on olemas, kui kindlustusvõtja omandis on vara, mida ta soovib kindlustada, või kui kindlustusvõtjal on muu selline suhe kindlustatava varaga, et kindlustusvõtja saab vara säilimisest kasu või selle hävimisest või kahjustamisest kahju või tekib kindlustusvõtjal muu vastutus sellega seoses.¹⁷

Sellistele tingimustele ei peaks vastama näiteks olukord, kus isik sõlmib kindlustuslepingu mõne kolmanda isiku eseme, näiteks maja, sõiduki või muu varakogumi kindlustamiseks, kui kindlustusvõtjal puudub igasugune seos kindlustatava riskiga. Sellisel juhul puudub ka kindlustusvõtjal kindlustushuvi. Samas olukorras, kus kindlustusvõtjal on vastavate esemetega teatud õiguslik suhe, mis ei pea tingimata seisnema omandisuhtes, võiks järeldada, et OECD tingimused on täidetud ja kindlustushuvi on olemas. Selliseks juhtumiks võiks olla näiteks olukord, kus kindlustusvõtja on sõlminud kolmanda isikuga vastava kolmanda isiku maja, sõiduki või muu varakogumi suhtes mõne lepingu, näiteks võlaõigusliku müügilepingu, kuid asjaõiguslikku lepingut pole veel sõlmitud ja seetõttu ka omand pole veel üle läinud. Sel juhul võiks kindlustusvõtjal põhimõtteliselt olla vastava varaga selline suhe, et kindlustusvõtja saab vara säilimisest kasu ning selle hävimisest või kahjustumisest kahju.

Kindlustushuvi printsiipi pole seevastu seadusandja defineerinud, kuid Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar on seisukohal, et kindlustushuvi printsiip on „kindlustuses keskse tähtsusega ja selle eesmärk on tagada, et kindlustusest ei saaks hasartmäng – kindlustushuvi on kindlustatud isiku

¹⁵ Birds, J. R. International Encyclopaedia of laws. Volume 3. Insurance law. Haag, London, Boston: International Association for Insurance Law, lk 68.

¹⁶ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. VÕS §478/3.1. - Võlaõigusseadus II. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2007; Lahe, J., Luik, O.-J., lk 141.

¹⁷ Straus, A. G. Managing Risk in PPP Projects through Legal Documentation. Amman: 2007. Kättesaadav: <http://www.oecd.org/mena/competitiveness/39303648.pdf> (17.04.2021).

huvi mitte kanda kindlustusjuhtumi toimumise korral rahas mõõdetavat kahju.“¹⁸ Kindlustushuvi printsiipi on defineeritud ka järgmiselt: isikul peab olema teatud laadi suhe kindlustatava esemega, et kindlustuslepingut sõlmida. Seejuures on kindlustushuvi printsiibi eesmärgiks minimaliseerida kindlustusvõtja huvi kahju tekkimise ja kindlustushüvitise saamise vastu. Näiteks isik, kes kindlustab naabri maja, võib olla huvitatud naabri maja maha põletamisest, et saada kindlustushüvitist ja teenida seeläbi kasu, kuid kindlustushuvi printsiip peaks välistama vastava tulemuse.¹⁹ Õigusteadlane V. Mantrov on vaatamata eelnevale leidnud, et rahvusvahelisel tasandil ei ole kindlustushuvi ega kindlustushuvi põhimõtet defineeritud. Nii puudub ka Euroopa Liidu õiguses ühtne legaaldefiniitsioon. Kuna enamik Euroopa Liidu liikmesriike on iseseisvalt sätestanud kindlustushuvi ja kindlustushuvi põhimõtte, on vastavates küsimustes ka rahvusvaheliselt teatavaid erisusi.²⁰

Täiendavalt on õigusteadlane V. Mantrov leidnud, et kindlustushuvi ja eelkõige kindlustushuvi printsiibi sätestamise eesmärk seondub ühiskondlike huvide, mitte lepingupoolte huvidega. Seetõttu ei tuleks pidada lubatavaks kokkulepet, mille kohaselt jäetakse kindlustushuvi ja kindlustushuvi printsiip kohaldamata. Kindlustushuvi printsiip defineerib, millise riski kindlustamist peetakse lubatavaks tulenevalt asjaolust, et seda aktsepteeritakse ühiskondlikul tasandil, mitte tingimata kindlustuslepingu poolte poolt. Seetõttu ei peaks ka kindlustuslepingu poolte subjektiivne arusaam kindlustushuvi ja kindlustushuvi printsiibi järgimise küsimuses tooma kaasa õiguslikke tagajärgi, sest määravaks võiks pidada vaid kindlustushuvi objektiivset olemasolu.²¹

Kuna kindlustushuvi võib pidada objektiivseks elemendiks, peaks ka olema objektiivselt tuvastatav, millal on kindlustushuvi olemas. Selleks et järeldada, kas kindlustusvõtjal on kindlustushuvi, peaks kindlustusvõtja kindlustama riski, mis vastab teatud objektiivselt hinnatavatele nõuetele. Seetõttu ei peaks igasuguse riski kindlustamisel olema võimalik järeldada, et kindlustushuvi on kindlustusvõtjal olemas. Lähtuvalt VÕS § 478 lg-st 1 vajab täpsemat analüüsimist, kelle riske on kindlustusvõtjal õigus kindlustada. Vastavast sättest võiks järeldada, et kindlustushuvi ei ole olemas, kui soovitakse kindlustada kolmandate isikute riski, sest vastavas sättes on defineeritud kindlustushuvi kui kindlustusvõtja huvi kindlustada enda riski. Ometigi nähtub VÕS §-st 424, et kolmanda isiku riski kindlustamine on võimalik.

¹⁸ Luik, O.-J., Saar, K., lk 447.

¹⁹ Clarke, M., lk 20-21.

²⁰ Mantrov, V., lk 253.

²¹ *Ibid*, lk 254.

Vastavalt VÕS § 424 lg 1 on kindlustatud isik kindlustusvõtja või nimeliselt määratletud või määratlemata kolmas isik, kellega seotud kindlustusriski on kindlustatud. Seega on seaduse grammatilisel tõlgendamisel võimalik järeldada, et kindlustatud isik võib olla nii kindlustusvõtja ise kui ka kolmas isik. Vastavast sättest järeldab käesoleva magistritöö autor, et õigus kindlustada end ei peaks seega tähendama, et kindlustusvõtjal on õigus kindlustada ainult iseenda riske, vaid kindlustusvõtjal võiks olla õigus kindlustada ka kolmandate isikute riske. Seda on kinnitatud ka õiguskirjanduses, kus on jaatatud kindlustatud isiku iseseisvust kindlustusvõtjast. Õiguskirjanduses on täpsemini leitud, et kindlustatud isik võib olla kindlustusandjast eraldiseisev kolmas isik, kes on seejuures ka eraldiseisev kindlustuslepingu subjekt.²²

Eelneva õigsust on kinnitatud ka kohtupraktikas. Nii näiteks on Tallinna Ringkonnakohus leidnud järgmist: „Kuigi üldjuhul tuleb VÕS § 424 lg 1 II lause järgi eeldada, et kindlustatud on kindlustusvõtjaga seotud kindlustusrisk, nähtub praegusel juhul nii kindlustuspoliisilt kui ka selle osaks olevatest tingimustest, et kindlustatud on kohtutäiturite ametitegevusega seotud risk. Seetõttu tuleb kindlustuslepingu olemust ja eesmärki arvestades mõista poolte kindlustuslepinguid selliselt, et kindlustatud isikuteks on nimeliselt määratlemata kohtutäiturid VÕS § 424 lg 1 tähenduses, mitte koda.“²³ Samuti on Pärnu Maakohus viidanud, et kolmanda isikuga seotud kindlustusriski kindlustamisega on tegemist näiteks olukorras, kus laenuandja kindlustab laenuvõtja tagatiseks oleva ehitise.²⁴ Seega nähtub ka kohtupraktikast, et kindlustatud isik võib olla nii kindlustusvõtja ise kui ka kolmas isik.

Samas on VÕS § 478 lg-s 1 antud kindlustusvõtjale õigus kindlustada end, mitte kolmandat isikut. Seetõttu oleks justkui VÕS § 478 lg 1 ja § 424 lg 1 vahel vastuolu. Siiski ei peaks enda kindlustamine VÕS § 478 lg 1 mõttes seaduse süstemaatilisel tõlgendamisel tähendama kohustust kindlustada tingimata kindlustusvõtja riski, sest VÕS § 424 lg-st 1 nähtub sõnaselgelt, et kindlustuslepingu sõlmimine on võimalik ka juhul, kui kindlustatakse kolmanda isiku riski. Käesoleva magistritöö autor järeldab seega, et VÕS § 478 lg-t 1 võiks tõlgendada selliselt, et see ei keelusta kolmanda isiku riski kindlustamist.

Lisaks Eesti õigusele, on kolmanda isiku riski kindlustamine võimalik ka Saksa õiguses. Vastavalt VVG § 43 lg 1 võib kindlustusvõtja sõlmida kindlustuslepingu kolmanda isiku jaoks.

²² VÕS II Komm vlj. §424/3.1.

²³ Tallinna Ringkonnakohtu 13.02.2019 otsus tsiviilasjas nr 2-17-18744, p 11.

²⁴ Pärnu Maakohu 20.12.2013 otsus tsiviilasjas nr 2-12-21166.

Saksa õiguskirjanduses nõustatakse, et kindlustusvõtja ei pea sõlmima kindlustuslepingut tingimata enda kindlustusriski kindlustamiseks, vaid võib sõlmida kindlustuslepingu ka sellise kolmanda isiku kasuks, kes ei ole kindlustuslepingu pooleks. Lisaks on Saksa õiguskirjanduses rõhutatud, et sõlmides sellise kindlustuslepingu, kus kindlustatud isik ja kindlustusvõtja ei ole sama isik, peavad kolmanda isiku huvid nähtuma kindlustuslepingust, sh tuleb kindlustushüvitis maksta kolmandast isikust kindlustatud isikule, mitte kindlustusvõtjale.²⁵ Järelikult on ka Saksa õiguses jaatud kindlustuslepingu kehtivust olukorras, kus kindlustatud isik ja kindlustusvõtja ei ole sama isik.

Kuigi eelnevast nähtub, et Saksa õiguses jaatakse selgelt kindlustuslepingu sõlmimise võimalust kolmanda isiku kasuks, tõusetub küsimus, milline täpselt on vastava kolmanda isiku positsioon sellises õigussuhtes. Seejuures on märkimisväärne, et kolmandad isikud, kelle kasuks kindlustusleping sõlmitakse, ei pea isegi olema nimeliselt määratletud, vaid võivad olla defineeritud kirjeldavalt (nt abikaasa, õed, vennad jne). Saksa ülemkohus (BGH) on seejuures leidnud, et kindlustatud isiku ja kindlustusvõtja vahel puudub küll lepinguline suhe, kuid on usaldussuhe.²⁶

Kindlustatud isiku ja kindlustusvõtja vaheline usaldussuhe seisneb täpsemini asjaolus, et VVG § 44 kohaselt on kindlustatud isikul õigus kindlustushüvitisele kindlustusjuhtumi toimumisel, kuid vastavalt VVG § 45 on eelkõige kindlustusvõtjal kui kindlustuslepingu poolel õigus nõuda kindlustushüvitise maksmist. Selle põhjuseks on praktiline küsimus ning lähtutakse põhimõttest, et kindlustusandja tegeleb üksnes kindlustuslepingu poolega, mitte isikuga, kellega pole kindlustusandja kordagi kokku puutunud.²⁷ Saksa Ülemkohus on seejuures leidnud, et kindlustatud isikul on ka kindlustusvõtja vastu alusetust rikastumisest tulenev nõue, mitte lepingu rikkumisest tulenev nõue, kui kindlustusandja maksab kindlustushüvitise kindlustusvõtjale.²⁸

²⁵Langheid, T., Wandt, M. Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz. München: C.H.BECK 2016, §43/A, § 43/C/III.
Kättesaadav: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/MuekoVVG_2_Band1/VVG/cont/MuekoVVG.VVG.p43.glA.htm (19. august 2020).

²⁶ Saksa Ülemkohtu otsus 16.09.2016 asjas V ZR 29/16. Kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2016&Seite=30&nr=76227&pos=927&anz=3285> (17.04.2021).

²⁷ Koch, R. Insurance Law in Germany. Holland: Wolters Kluwer, 2018, lk 137-138.

²⁸ Saksa Ülemkohtu otsus 16.09.2016 asjas V ZR 29/16.

Eelnevast tulenevalt järeldeb käesoleva magistriröö autor, et VÕS § 424 lg-st 1 lähtuvalt ei pea kindlustusvõtja kindlustama tingimata mitte iseend teatud riski eest, vaid võib kindlustada ka kolmanda isiku riski. Tähelepanuväärne on ka asjaolu, et Eesti õiguses võib kindlustatud isik olla nimeliselt määratlemata, mistõttu võiks sarnaselt Saksa õigusele tõusetuda vajadus jaatada ka Eesti õiguse kohaselt just kindlustusvõtja õigust nõuda kindlustushüvitist, mitte niivõrd kolmanda isiku vastavat õigust. Seda seetõttu, et kindlustusandjal võib puududa igasugune varasem side vastava kolmanda isikuga. Sellele vaatamata sätestab VÕS § 463 lg 1 sõnaselgelt kindlustatud isiku nõudeõiguse.

Kolmanda isiku riski kindlustamine on võimalik, kuid sellisel juhul võib kindlustusvõtjal puududa kindlustushuvi. Näiteks on kindlustusvõtjal võimalik kindlustada kolmanda isiku korterit, kuid kindlustusvõtjal puudub õigus saada kindlustusjuhtumi toimumisel kindlustushüvitist, kui vastav kolmas isik ei andnud kindlustuslepingu sõlmimiseks oma nõusolekut vastavalt VÕS § 463 lg 3. Nii on ka Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar leidnud, et kui kindlustusvõtjal puudub huvi vara säilimise vastu, saab kindlustusvõtja kindlustuslepingust kasu ning lepingu puhul on tegemist sisuliselt kihlveoga, mis ei ole kooskõlas kindlustuse olemusega.²⁹ Kehtiva õiguse järgi on seega kindlustusvõtjal võimalik sõlmida kindlustusleping kolmanda isiku riski kindlustamisel, kuid tal võib puududa õigus saada kindlustushüvitist VÕS § 463 lg 3 järgi.

Ühtlasi, kuigi kindlustushuvi olemasolu tuleb hinnata igas konkreetses olukorras eraldi, võiks eelkõige VÕS § 463 lg 1 ja 3 olukordi pidada reeglina kindlustushuvi puudumiseks VÕS § 478 lg 1 mõttes. Nii võiks kindlustusvõtjal puududa kindlustushuvi olukorras, kus kindlustusvõtja kindlustab näiteks oma abikaasa lahusvarasse kuuluvaid esemeid,³⁰ mis ei ole kindlustusvõtja valduses ning millega kindlustusvõtjal puudub igasugune side. Seejuures ei sõltu ka kindlustushuvi olemasolu asjaolust, kas kindlustatud isik ehk abikaasa, kelle lahusvarasse nimetatud esemed kuuluvad, andis oma nõusoleku kindlustuslepingu sõlmimiseks või mitte. Seetõttu tuleks ka järeldeb, et kindlustushuvi on olemas eelkõige juhtudel, kui kindlustusvõtja kindlustab enda riski, mitte kolmanda isiku riski.

Vaatamata eelnevale ei ole välistatud, et kindlustushuvi on kindlustusvõtjal olemas kolmanda isiku riski kindlustamisel, kui kindlustusvõtja ja kindlustatava riski vahel on piisav seos. Ka

²⁹ Luik, O.-J., Saar, K., lk 448.

³⁰ Barney, J. B. The Requirement of Insurable Interest, lk 511. Kättesaadav: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ttip8&div=57&start_page=509&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults (17.04.2021).

Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar on leidnud, et kindlustushuvi võiks siiski olla olemas ka kolmanda isiku riski kindlustamisel, kui kindlustusvõtja ja kindlustatava riski vahel on teatud seos. Küll aga ei ole kehtivas õiguses üheselt selge, millistele tunnustele peaks selline seos vastama, et jaatada kindlustushuvi olemasolu. Nii tõid ka Kärt Saar ja Olavi-Jüri Luik välja, et ei ole üheselt selge, „kas kindlustusvõtjale peab kindlustusjuhtumist tulenema otsene varaline kahju või piisab ka kaudsemast seosest, nt mul oleks kahju (kurb), kui mu naabri/õe ilus auto ära varastatakse.“³¹ Teisalt on Rahvusvaheline Kindlustusjärelevalve Assotsiatsioon (IAIS) sidunud kindlustushuvi olemasolu ja seega ka kindlustusvõtja ja kindlustatava riski vahelise seose olemasolu eelkõige varalise kahju saamisega kindlustusjuhtumi toimumisel.³²

Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar on täiendavalt leidnud, et piisavaks seoseks tuleks pidada juhtumeid, kus seos kindlustatava riskiga ilmneb kasutuslepingutest, laenu- ja krediidlepingutest või tasuta kasutamise lepingutest.³³ Kohtupraktikas on seejuures leitud näiteks, et selliseks olukorraks on juhtum, mil laenuandja, st näiteks krediidiasutus, kindlustab laenuvõtja tagatiseks olevat ehitist.³⁴ Sellisel juhul ei ole kindlustusvõtja kindlustatud asja omanik, mistõttu võiks iseenesest kindlustusvõtja kindlustada ka kolmanda isiku riski. Seejuures on võimalik, et kindlustusvõtja ja kindlustatud riski vahelise seose tõttu ei peaks sellist juhtumit pidama kindlustushuvi puudumiseks, kuivõrd krediidiasutusel on varaline huvi selle vastu, et ehitist ei häviks.

Eelnevast ilmneb, et võlaõigusliku lepingu sõlmimine võiks tuua kaasa kindlustushuvi olemasolu. Näiteks nii üüriobjekti kui ka liisitud eseme hävimisel oleks oluline negatiivne mõju kindlustusvõtja varalisele seisundile, kuivõrd kindlustusvõtja oleks sunnitud kolima või muretsema endale uue liikumisvõimaluse, kasutades selleks näiteks isikliku sõiduki asemel taksot. Vastavaid juhtumeid võib pidada ka olukordadeks, mil vaatamata kolmanda isiku riski kindlustamisele on kindlustusvõtja ja kindlustatava riski vahel selline seos, et kindlustushuvi olemasolu võib jaatada.

Küll aga ei peaks igasugune lepingu sõlmimine käesoleva magistritöö autori hinnangul tingimata tooma kaasa sellise seose olemasolu, et oleks võimalik jaatada kindlustushuvi olemasolu. Igasugune võlaõiguslik leping ei pruugi tuua kaasa tagajärge, et kindlustusjuhtumi

³¹ Luik, O.-J., Saar, K., lk 456.

³² IAIS. Issues Paper on Index Based Insurances. Draft – 16 November 2017, lk 16. Kättesaadav: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:FIwNhbSkY6wJ:https://www.iaisweb.org/file/70237/draft-issues-paper-on-index-based-insurances+&cd=1&hl=et&ct=clnk&gl=ee>

³³ Luik, O.-J., Saar, K., lk 450.

³⁴ Pärnu Maakohtu 20.12.2013 otsus tsiviilasjas nr 2-12-21166.

toimumisel on negatiivne mõju kindlustusvõtja varalisele seisundile. Näiteks on kohtupraktikas leitud, et olukorras, kus Kohtutäiturite- ja Pankrotihaldurite Koda kindlustab kohtutäiturite vastutust, on kindlustatud isikuteks kohtutäiturid, mitte koda.³⁵ Sellest järelduvalt võiks kindlustusvõtja olla kindlustanud kolmanda isiku riski, kuid teisalt on võimalik jaatada piisavat seost kindlustusvõtja ja kindlustatud riski vahel, mistõttu võib kindlustusvõtjal siiski olla kindlustushuvi vaatamata kolmanda isiku riski kindlustamisele. Samas võiks seos kindlustatava riski ja kindlustusvõtja vahel olla liialt nõrk ja seega kindlustushuvi puududa juhul, kui kindlustusvõtja, kes sõlmis kolmandast isikust kinnisasja omanikuga lepingu vastaval kolmanda isiku kinnisasjal asuva ehitise ruumides puhastustööde teostamiseks, kindlustab vastavat ehitist igasuguse hävimise või kahju vastu. Küll aga võiks seos olla piisav, kui kindlustusvõtja kindlustab end vastava ehitise hävimisest tuleneva saamata jäänud tulu vastu. Seega on võimalik, et igasugune võlaõigusliku lepingu sõlmimine ei too kaasa kindlustushuvi tekkimist, kuivõrd piisava seose olemasolu on lisaks sõltuvuses ka riskist, mida kindlustatakse.

Samas võib piisava seose luua ka mõni muu asjaolu peale võlaõigusliku lepingu. Näiteks võiks kindlustushuvi olemasolu jaatada olukorras, kus juriidilise isiku juhatuse liige sõlmib kindlustuslepingu juriidilise isiku varakogumisse kuuluva eseme suhtes. Kuigi on tõsiasi, et juhatuse liikme suhe äriühinguga on siiski ka käsunduslepingu laadne õigussuhe,³⁶ siis tegemist ei ole lepingulise suhtega, vaid lepingulaadse suhtega.³⁷ Kuivõrd ka nõukogu liikme ühinguõiguslik suhe ühinguga on sarnane juhatuse liikme ametisuhtega ning ka sel juhul on tegemist käsundilaadse lepingusarnase õigussuhtega, võiks ka nõukogu liikme puhul jaatada piisava seose olemasolu.³⁸ Vastavatel juhtudel on kindlustusvõtjal vaatamata asjaolule, et tegemist ei ole kindlustusvõtja varaga, huvi vara säilimise vastu ja kindlustusjuhtumi mittetoimumise vastu, kuna kindlustusjuhtumi toimumisel oleks kaudne negatiivne mõju kindlustusvõtja varalisele seisule. Seetõttu võib ka järeldada, et kindlustushuvi on olemas juhtudel, mil piisava seose olemasolu toovad kaasa mitte võlaõigusliku lepingu sõlmimine, vaid muud asjaolud, nt lepingusarnane võlasuhe, kuid määravaks on seejuures risk, mille realiseerimise vastu sõlmitakse kindlustusleping.

Seega eelnevast nähtuvalt on võimalik, et kindlustushuvi olemasolu ei too kaasa igasugune seos kindlustatava riskiga ning kindlasti ei tuleks vastavat seost sisustada ainuüksi asjaoluga, et kindlustusvõtjal oleks kurb, et kolmas isik sai varalist kahju. Kuigi vastava lähenemise

³⁵ Tallinna Ringkonnakohtu 13.02.2019 otsus tsiviilasjas nr 2-17-18744, p 11.

³⁶ RKTko tsiviilasjas 2-16-11889, p 14.

³⁷ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M. Ühinguõigus I. Tallinn: Juura, 2015, lk 123.

³⁸ RKTko 3-2-1-72-13, p 14; Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 123, 355.

põhjendatus jääb kohtupraktika sisustada, pole käesoleva magistritöö autori hinnangul välistatud, et kindlustushuvi on olemas kolmanda isiku riski kindlustamisel, kui kindlustusvõtja ja kindlustatud riski vahel on selline seos, et kindlustusjuhtumi toimumine toob kaasa vähemalt kaudse negatiivse mõju kindlustusvõtja varalisele seisule.

Täiendavalt on oluline, et kindlustushuvi on kahjukindlustuslepingu keskne mõiste ja printsiip, kuivõrd kindlustushuvi tuleb hinnata lähtuvalt VÕS § 478 lg-s 1 sätestatust ning VÕS § 478 asetseb võlaõigusseaduses kahjukindlustuslepingu sätete all. Seejuures on ka Saksa õiguses jaatud kindlustushuvi kohalduvust üksnes kahjukindlustuslepingutele.³⁹ Veelgi enam – õigusteadlased on ka PEICL-i valguses rõhutanud, et analoogne säte (artikkel 12:101) kohaldub üksnes kahjukindlustuslepingutele ega ole kohaldatav isegi mitte analoogia korras teistele kindlustuslepingutele. Vastavat seisukohta põhjendatakse üksnes asjaoluga, et kuivõrd artikkel 12:101 asetseb PEICL-s kahjukindlustuslepingu sätete juures, ei tuleks vastavat sätet kohaldada summakindlustuste korral.⁴⁰

PEICL artikli 12:101 kohaselt, kui kindlustatud riski ei esine lepingu sõlmimise ajal ega teki lepingu kehtivuse kestel, ei kohustu kindlustusvõtja tasuma kindlustusmakseid. Kindlustusandjal on siiski õigus saada mõistlikku hüvitist kantud kulutuste katmiseks. Kui kindlustusrisk lõpeb kindlustusperioodi ajal, loetakse leping lõppenuks alates ajast, mil kindlustusandjat teavitatakse vastavatest asjaoludest. Tähelepanuväärne on, et PEICL artiklis 12:101 on kasutatud terminit „kindlustatud risk,“ mitte terminit „kindlustushuvi,“ mistõttu võib vastava sätte puhul siiski mitte olla tegemist VÕS §-ga 478 analoogse sättega.

Õiguskirjanduses on leitud, et artikkel 12:101 kohaldub juhtudel, mil kindlustusandjal puudub risk, mida kanda, isegi kui kindlustusvõtja sooviks vastavat riski kanda, kuivõrd vastav risk ei saa realiseeruda. Selline olukord võib ilmneda kahel alternatiivsel juhul: kindlustatud risk ei eksisteerinud terve kindlustusperioodi vältel või kindlustatud risk puudub vaid teatud kindlustusperioodi vältel.⁴¹ Käesoleva magistritöö autori hinnangul võib PEICL artiklit 12:101 siiski pidada analoogseks VÕS §-ga 478, kuivõrd vastavad sätted reguleerivad sarnaseid juhtumeid. Asjaolu, et PEICL-s kasutatakse terminit „kindlustatud risk“ ei pruugi tähendada, et

³⁹ Koch, R., lk 108.

⁴⁰ Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL), 2nd expanded edition. Saksamaa: München, 2016, lk 277.

⁴¹ Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). Saksamaa: München, 2009, lk 272.

vastav säte reguleeriks kindlustusriski puudumise juhtumeid. Pigem võib järeldada, et ka vastav säte reguleerib olukorda, kus kindlustusvõtjal ei ole vajalikku suhet kindlustatud esemega, mistõttu võiks PEICL artikkel 12:101 olla analoogne VÕS §-ga 478.

Vaatamata eelnevale on Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar asunud seisukohale, et VÕS § 478 lg 1, mis defineerib kindlustushuvi, peaks olema osa kindlustuslepingu üldsätetest. Seetõttu omaks kindlustushuvi õigusmõju kõigile kindlustuslepingutele ega oleks sõltuvuses kindlustusliigist.⁴² Eelnev seisukoht on kooskõlas ka KindITS § 221 lg-ga 1, millest tuleneb, et kindlustusandja peab iga kord enne kindlustuslepingu sõlmimist ja äratuntava vajaduse korral ka enne sõlmitud kindlustuslepingu muutmist selgitama kliendi antud teabe põhjal välja tema kindlustushuvi ja nõudmised kindlustuslepingule, soovitava enda pakutavate kindlustuslepingute hulgast kliendi kindlustushuvile ja nõudmistele kõige paremini vastavat kindlustuslepingut ning andma kliendile piisavaid selgitusi vastavalt kindlustuslepingu keerukusele ja kliendi tüübile, et klient saaks teha kindlustuslepingu sõlmimise kohta teadliku otsuse.

Seejuures kohaldub vastav KindITS § 221 lg-st 1 tulenev kohustus mitte üksnes kahjukindlustuslepingu sõlmimisel, vaid ka teiste lepingute sõlmimisel ning seda sõltumata asjaolust, kas kindlustuslepingu sõlmimisel leiab aset nõustamine või mitte.⁴³ Vastavalt kindlustusturustuse direktiivi artikkel 22 lõige 2 võivad liikmesriigid muuta kohustuslikuks nõustamise kas kõigi või teatavat liiki kindlustustoodete müügi puhul.⁴⁴ Käesoleva magistritöö autor järeldab eelnevast, et kuna kindlustusturustuse direktiivi artikli 22 lõikest 2 tuleneb, et nõustamiskohustuse saab sätestada konkreetset liiki kindlustuslepingule ning Eesti õiguses on nõustamiskohustus sätestatud KindITS § 221 lg-s 1, võiks Eesti õiguses olla nõustamiskohustus, sh kindlustushuvi väljaselgitamise kohustus kõigi kindlustuslepingute sõlmimisel. Seetõttu ei ole välistatud, et ka seadusandja tahte kohaselt tuleks kindlustushuvi selgitada välja sõltumata kindlustuslepingu liigist, mistõttu võiks VÕS § 478 pigem paigutada kindlustuslepingu üldsätete alla.

Eelnevale vaatamata möönab käesoleva magistritöö autor, et on võimalik siiski, et VÕS §-s 478 ja KindITS §-s 221 nimetatud kindlustushuvi termineid ei tuleks pidada samasisulisteks. Seejuures on kindlustusteenuse heas tavas toodud välja, et KindITS §-s 221 peetakse silmas

⁴² Luik, O.-J., Saar, K., lk 452.

⁴³ Vabariigi Valitsuse 17.04.2017 eelnõu "Kindlustustegevuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus" esimese lugemise seletuskiri, lk 15, 46, 47.

⁴⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/97, 20. jaanuar 2016, mis käsitleb kindlustustoodete turustamist (uuesti sõnastatud) EMPs kohaldatav tekst. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0097&from=et> (17.04.2021).

eelkõige kliendi soovi ja tema isiklikku subjektiivset huvi sõlmida leping teatud tingimustel, samas kui VÕS §-s 478 peetakse silmas kindlustusvõtja mõistlikku huvi kindlustusjuhtumi mittetoimumise osas.⁴⁵ Samuti on ka Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar toonud välja, et on võimalik, et seadusandja kasutab terminit „kindlustushuvi“ KindITS-s teises tähenduses, kui seda on ajalooliselt kasutatud.⁴⁶ Sellele vaatamata on Riigikohus tsiviilasjas 3-2-1-57-16 analüüsinud kindlustusmaakleri kindlustushuvi väljaselgitamise kohustuse rikkumist KindITS-s sätestatud reeglistiku järgi, kuid tugines seejuures siiski kindlustushuvi selgitamisel ka VÕS §-le 478.⁴⁷ Analoogselt on ka seadusandja KindITS § 221 lg 1 eesmärkide selgitamisel lähtunud VÕS §-s 478 sätestatud kindlustushuvi regulatsioonist.⁴⁸ Käesoleva magistritöö autor on eelneva valguses seisukohal, et on siiski võimalik, et seadusandja on sihilikult kasutanud vastavates seadustes sama terminit ning seetõttu võiks ka KindITS §-le 221 tuginemine olla kindlustushuvi analüüsimisel VÕS-i järgi põhjendatud. Seega võiks ka järeldada, et kindlustushuvi defineeriv regulatsioon võiks VÕS-s paigutada niisamuti üldsätete alla.

Eelnevast tulenevalt järeldab käesoleva magistritöö autor, et kindlustuslepingu sõlmimine võiks olla võimalik mitte üksnes kindlustusvõtja riski kindlustamisel, vaid ka kolmanda isiku riski kindlustamisel. Kuigi kindlustushuvi olemasolu tuleb hinnata igal konkreetsel juhul eraldi, võib kolmanda isiku riski kindlustamisel kindlustushuvi puududa VÕS § 478 lg 1 mõttes. Sellele vaatamata on võimalik, et igasugune kolmanda isiku riski kindlustamine ei too tingimata kaasa kindlustushuvi puudumist, ning piisava seose olemasolul võiks kindlustushuvi jaatamine olla võimalik. Samuti järeldab käesoleva magistritöö autor, et kindlustushuvi ja kindlustushuvi põhimõtet võib pidada omaseks lisaks kahjukindlustusele ka teistele kindlustuslepingutele, mistõttu ei ole välistatud, et ka kindlustushuvi reguleeriv säte (VÕS § 478) tuleks paigutada kindlustuslepingu üldsätete alla.

1.2. Kindlustushuvi kindlustusväärtuse määratlemise alusena

Vastavalt VÕS § 479 lg 1 on kindlustusväärtus kindlustushuvi väärtus kindlustusjuhtumi toimumise ajal. Õiguskirjanduses on leitud, et VÕS § 479 lg-s 1 sisalduval kindlustusväärtuse definitsioonil ei ole kandvat rolli kindlustusõiguses ning et vastav säte pole tingimata vajalik.⁴⁹

⁴⁵ Eesti Kindlustusseltside Liit, Eesti Liikluskindlustuse Fond, lk 2.

⁴⁶ Luik, O.-J., Saar, K., lk 451.

⁴⁷ RKTKo 3-2-1-57-16, p 22 ja 23.

⁴⁸ Vabariigi Valitsuse 01.12.2014 eelnõu „Kindlustustegevuse seadus“ esimese lugemise seletuskiri., lk 175 ja 176. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/35f3a313-7ab7-44ed-93c3-feef365e89c8> (17.04.2021).

⁴⁹ Lahe, J. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses. - Juridica 2006/II, lk 98.

Käesoleva magistritöö autor nõustub, et kindlustusväärtuse definitsioon ei oma küll fundamentaalset rolli kindlustusõiguses, kuid vastavat definitsiooni võiks kohaldada juhul, kui VÕS § 479 lg-d 2 ja 3, mis sätestavad vastavalt kindlustusväärtuse mõiste vallasasjade ja kinnisasjade puhul, ei anna vastust kindlustusväärtuse määratlemisel.

Nagu nähtub võlaõigusseaduses sisalduvast kindlustushuvi definitsioonist, on kindlustusväärtuse ja kindlustushuvi seoste hindamisel olulisteks aspektideks „kindlustushuvi väärtus” ja „kindlustusjuhtumi toimumise aeg”. Seega on ka kindlustusväärtuse sisustamine oluliselt sõltuvuses kindlustushuvi määratlemisest. Seejuures VÕS § 477 kohaselt ei ole kindlustusandja kohustatud täitma kindlustusvõtjale rohkem kui on kahju tegelik suurus, isegi kui kindlustussumma on kindlustusjuhtumi toimumise ajal kindlustusväärtusest suurem. Sellest ilmneb oluline seos kindlustushuvi ja kindlustusandja täitmiskohustuse vahel – kindlustusandja täitmiskohustuse ulatus piirneb kindlustusväärtusega ehk kindlustushuvi väärtusega.

Eelnevat on kinnitanud ka Riigikohus leides, et „VÕS § 477 on rakendatav muu hulgas ülekindlustuse juhtudel, s.o olukorras, kus kindlustusväärtus on väiksem maksimaalsest väljamaksusummast (kindlustussummast). Seega ei pea kindlustusandja kindlustusjuhtumi toimumisel lähtuma oma kohustuse täitmisel kindlustuslepingus määratud kindlustussummast, vaid peab igal üksikjuhul hindama kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju suurust.“ Riigikohtu seisukoht kinnitab käesoleva magistritöö autori järeldust, kuivõrd ka Riigikohus on asunud seisukohale, et just kindlustusväärtus paneb paika kindlustusandja täitmiskohustuse piirid.⁵⁰

VÕS § 479 lg-st 1 võib siiski kindlustusväärtuse ja kindlustushuvi seos jääda küllalt ebaselgeks. Nimelt ei ole asjaolu, et kindlustusväärtus on kindlustushuvi väärtus, piisavalt selge. Eelnevast selgub üksnes järgnev: kindlustusväärtus on võrdne kindlustushuvi väärtusega.⁵¹ Tõusetub küsimus, kuidas hinnata kellegi huvi väärtust, ehk teisisõnu, kas kellegi huvi on võimalik taandada rahasummale. Kindlustusväärtuse definitsioonist selgub üheselt, et kindlustushuvi peab olema taandatav teatavale rahasummale, kuid definitsioonist ei selgu, kuidas vastavat rahasumma suurust tuvastada. Riigikohus on seejuures leidnud, et kuivõrd „kindlustushuvi sõltub üksnes kindlustusvõtjast ning kindlustusvõtjal on ka ülevaade kindlustatavatest objektidest, siis on kindlustuslepingu raames kindlustusvõtjal kohustus teatada

⁵⁰ RKTko 3-2-1-104-07, p 12.

⁵¹ VÕS II Komm vlj. § 479/3.1.

kindlustusandjale kindlustusväärtus.⁵² Järelikult ilmneb Riigikohtu seisukohast, et kindlustushuvi väärtus on otseselt sõltuvuses kindlustatavatest objektidest ja nende väärtustest.

Eelneva õigsust on kinnitanud *prof. Janno Lahe* leides, et „üldise kahjukindlustuse korral on kindlustushuvi teisiti öeldes kindlustusvõtja soov või huvi, et konkreetne asi või asjade kogum ei häviks ega saaks kahjustada ja juhul, kui see siiski juhtub, kaasneks sellega vastav kompensatsioon. Asja või asjade kogumi väärtus oleks sellisel juhul käsitatav samaaegselt nii kindlustushuvi väärtusena kui ka kindlustusväärtusena.”⁵³ Eelnevast järeldab käesoleva magistritöö autor, et kindlustushuvi võiks seega olla taandatav rahasummale. Kindlustusväärtus võiks võrrelda kindlustushüvitisega, millele on tavapärasel juhul kindlustusvõtjal (või kolmandast isikust kindlustatud isikul) õigus kindlustusjuhtumi toimumise korral ning mis peaks kompenseerima konkreetse asja või asjade kogumi hävimise või kahjustumise.

Kindlustusväärtuse definitsioonist järeldab käesoleva magistritöö autor täiendavalt, et kindlustusväärtuse aluseks olevat kindlustushuvi ja selle väärtust tuleks hinnata kindlustusjuhtumi toimumise hetke seisuga. Tegemist on hetkega, mil on kindlustusvõtja (või kolmandast isikust kindlustatud isik) huvitatud kindlustushüvitise saamisest. Kuna kindlustushuvi väärtus võiks olla võrdne kompensatsiooniga, millele on kindlustusvõtjal (või kolmandast isikust kindlustatud isikul) õigus, kuid seda eeldusel, et kindlustuslepingus ei ole määratletud kindlustussummat, on ka otstarbekas hinnata kindlustushuvi ja selle väärtust kindlustusjuhtumi toimumise, st kahju tekkimise aja seisuga.

Saksa õiguses märgitakse, et kindlustushuvi väärtus leitakse eelkõige kindlustusjuhtumi toimumise aja seisuga. Täpsemalt on VVG kommenteeritud väljaandes leitud, et asjakohane väärtus määratakse kahju tekitamise hetkel kindlustatud eseme väärtuse põhjal. Siiski on praktikas kindlustushüvitise suurus sõltuvuses eelkõige kindlustussummast, mitte kindlustusväärtusest.⁵⁴ Saksa õiguse eeskujul on käesoleva magistritöö autori hinnangul põhjendatud lähtuda ka Eesti õiguses kindlustusväärtuse hindamisel kahju toimumise hetke seisust, mis järeldub ühtlasi ka VÕS § 479 lg-st 1. Samuti ka PEICL artikli 8:102 lõike 1 kohaselt vastutab kindlustusandja igasuguse kahju tekkimise eest maksimaalselt kindlustussumma ulatuses, isegi kui kindlustussumma on väiksem kui on vara väärtus

⁵² RKTko 3-2-1-57-16, p 23.

⁵³ Lahe, J., lk 98.

⁵⁴ Langheid, T., Wandt, M., §88/C.

Kättesaadav: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/MuekoVVG_2_Band1/VVG/cont/MuekoVVG.VVG.p88.glC.htm (17.04.2021).

kindlustusjuhtumi toimumise ajal. Kuivõrd kindlustusandja huvi on sätestada lähtuvalt kindlustusväärtusest maksimaalse hüvitise suuruse piir,⁵⁵ on kindlustushuvi väärtuse hindamine siiski vajalik ka kindlustuslepingu sõlmimisel.

Käesoleva magistritöö autori hinnangul on üheks võimaluseks leppida kokku kindlustushuvi väärtuses kindla summana, millest lähtutakse ka kindlustusjuhtumi toimumisel, vastavalt VÕS § 480. See ei osutu siiski tavapäraselt vajalikuks, sest reeglina lepatakse kindlustussummas kokku eesmärgiga kajastada võimalikult täpselt kindlustushuvi väärtust. Kuna kindlustussumma määrab ära reaalset saadava kindlustushüvitise maksimaalse suuruse (VÕS § 426 lg 1) ning kuna see määratakse tuginedes kindlustushuvi väärtusele, võib kindlustusvõtja (või kolmandast isikust kindlustatud isik) olla õigustatud saama kindlustushüvitist, mis on väiksem kui reaalne kindlustusväärtus kindlustusjuhtumi toimumise hetkel. Kui aga otsustatakse leppida kokku kindlustusväärtuses selliselt, et see on väiksem kui reaalne kindlustusväärtus kindlustusjuhtumi toimumise hetkel, kohaldub VÕS § 480 lg 3, mille kohaselt ei loeta kokkuleppelist kindlustusväärtust kindlustusväärtuseks, kui see erineb oluliselt tegelikust kindlustusväärtusest kindlustusjuhtumi toimumise ajal ning lähtutakse tegelikust kindlustusväärtusest.

Ka PEICL artikkel 8:101 lõige 2 sätestab sarnaselt VÕS §-le 480 võimaluse kehtivalt kokku leppida kindlustusväärtuses kindlustuslepingu sõlmimisel, millest tuleks lähtuda kindlustushüvitise maksmisel isegi juhul, kui kokkulepitud kindlustusväärtus ületab reaalselt kindlustusväärtust. Kindlustuslepingus on võimalik leppida kokku ka küsimuses, kuidas leida summa, mida pidada õiglaseks kindlustusväärtuseks, st kas pidada selleks kindlustatud eseme turuväärtust kindlustusjuhtumi toimumise ajal või pidada selleks kindlustatud eseme asendamis- või parandamiskulu.⁵⁶ Mõlemal juhul on tegemist kindlustusvõtjale tekkinud kahjuga, kuid kindlustushüvitise suurus võib oluliselt erineda.

Riigikohus on seejuures tsiviilasjas 3-2-1-5-16 leidnud, et sätestades kahjukindlustuslepingus tüüptingimusena kindlustusandja kohustuse hüvitada taastamiskulud, lepivad pooled kokku kindlustusväärtuses viisil, mis on soodsam VÕS §-s 479 sätestatust, mistõttu on tegemist ka kehtiva tüüptingimusega.⁵⁷ Seega järeldub vastavast lahendist esiteks asjaolu, et Eesti õiguses pole tingimata vajadust täpsustada kindlustuslepingus kindlustushuvi väärtuse määramise

⁵⁵ Lahe, J., lk 97.

⁵⁶ Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L., 2009, lk 233, 234.

⁵⁷ RKTkm 3-2-1-5-16, p 10.

alused, sest need tulenevad seadusest. Teiseks nähtub vastavast Riigikohtu seisukohast ka asjaolu, et kõrvalekaldeid VÕS § 479 lg-test 2 ja 3 on lubatud üksnes juhul, kui need on kindlustusvõtja huvidest lähtuvalt soodsamad, võrreldes VÕS § 479 lg-tes 2 ja 3 sätestatuga. Vastupidisel korral on tegemist vastavast lahendist järelduvalt tühiste tüüptingimustega. Kolmas asjaolu, mis järeldub vastavast lahendist, seisneb selles, et kokkuleppeline kindlustusväärtus ei tähenda üksnes kokkulepet konkreetse summas. Riigikohus on vastavas lahendis jaatanud võimalust leppida kokku kahjuse summas kirjeldavalt, st näiteks, et kahjuse summaks loetakse asja taastamis- või asendamiskulusid, mis on ka käesoleva magistritöö autori hinnangul mõistlikuim viis kindlustusväärtuse määratlemiseks kindlustuslepingu sõlmimisel.

Eelnevast järelduvalt on kindlustushuvi kindlustusväärtuse määratlemise aluseks, mida tuleks hinnata eelkõige kindlustusjuhtumi toimumise hetkel. Siiski kuna kindlustushuvi väärtuse hindamise vajadus võib tõusetuda ka enne kindlustuslepingu sõlmimist, võib pidada kõige sobivamaks viisiks kindlustusväärtuse sätestamiseks kindlustuslepingus kirjeldavat viisi. Käesoleva magistritöö autor järeldab, et kõige otstarbekam võiks olla mõelda läbi meetod, millest lähtuvalt kindlustushuvi väärtust hinnatakse, st kas lähtutakse VÕS-s sätestatust või soovitakse leppida kokku teistes meetodites, ning sellest tulenevalt vajadusel kokku leppida ka kindlustussummas.

1.3. Kindlustushuvi väljaselgitamise kohustus lepingueelse kohustusena

Seadusandja on pannud kindlustusandjale kohustuse tuvastada enne kindlustuslepingu sõlmimist kindlustushuvi olemasolu. Täpsemini sätestab KindITS § 221 lg 1 kindlustusandja kohustuse tuvastada kindlustushuvi olemasolu enne kindlustuslepingu sõlmimist sõltumata kindlustuslepingu liigist. Kuna KindITS §-st 221 nähtub, et kindlustusandjal on kohustus selgitada välja kindlustusvõtja kindlustushuvi, võiks tegemist olla kindlustusandja lepingueelse kohustusega.

VÕS § 428 lg 1 sätestab kindlustusandja kohustused enne kindlustuslepingu sõlmimist. Vastava sätte kohaselt on kindlustusandja kohustatud tegema isikule, kes soovib sõlmida kindlustuslepingut, teatavaks mõistliku aja jooksul näiteks kindlustuslepingu kehtivusaja ning selle lõpetamise tingimused ja ka kindlustusandja tegevuse kohta kaebuse esitamise korra, sealhulgas kindlustusandja tegevuse üle järelevalvet teostava pädeva asutuse aadressi. KindITS § 221 lg-st 1 võiks ilmneda kindlustusandja täiendav lepingueelne kohustus.

Samastades kindlustushuvi väljaselgitamise kohustust lepingueelsete läbirääkimistega seotud kohustustega, võiks selle rikkumine tuua kaasa kindlustusvõtja õiguse nõuda kahju hüvitamist. Nii näiteks on Riigikohus leidnud, et VÕS § 14 lg 2 rikkumine toob kaasa nii õiguse nõuda kahju hüvitamist kui ka õiguse lepingust taganeda.⁵⁸ Siiski erinevalt VÕS § 14 lg-s 2 kirjeldatud olukorrast, sätestab KindlITS § 221 lg 1 mitte kindlustusandja kohustuse avaldada teavet, vaid kohustuse uurida välja vajalik teave seoses kindlustusvõtja kindlustushuviga. Seetõttu võiks ka järeldada, et kindlustusandja kohustus selgitada välja kindlustushuvi ei ole VÕS § 14 lg-t 2 täpsustav regulatsioon.

KindlITS § 221 lg 1 eesmärgiks on eelkõige kindlustusvõtjate huvide kaitsmine,⁵⁹ kuid kindlustushuvi laiemaks eesmärgiks saab pidada ka loterii eesmärgil lepingu sõlmimise ärahoidmist.⁶⁰ Seega võib eelnevast ka järeldada, et KindlITS § 221 lg 1 eesmärgiks on tagada nii kindlustusandja poolt kindlustusvõtja huvidega arvestamist kui ka kindlustusvõtja kohustust arvestada ühiskonnas laiemalt aktsepteeritavate huvidega ehk eelkõige huviga vältida kindlustuslepingu sõlmimist eesmärgiga sellest rikastuda. Kuivõrd ka VÕS § 14 lg 1 paneb lepingulistes läbirääkimistes olevatele isikutele üldise kohustuse mõistlikult arvestada üksteise huvide ja õigustega,⁶¹ siis on võimalik, et KindlITS § 221 lg 1 täpsustab VÕS § 14 lg-t 1 ning sätestab seega samuti kindlustusandja lepingueelse kohustuse.

Seejuures võib ka kindlustusandja kohustust selgitada välja kindlustuslepingu sõlmimise eelselt kindlustushuvi pidada kindlustusandja hoolsus- ja selgitamiskohustuseks. Täpsemini on Riigikohus leidnud tsiviilasjas 3-2-1-57-16, et KindlITS-st tuleneb hoolsus- ja selgitamiskohustus, mis seisneb eelkõige kohustuses selgitada välja kindlustushuvi ja tutvustada kindlustustingimusi. Vastava kohustuse täitmata jätmine võib tuua kaasa ka kindlustusandja kahjuhüvitamise nõudeõiguse.⁶² Eelneva valguses ei ole välistatud, et kindlustusandja kohustus selgitada välja kindlustushuvi kindlustuslepingu sõlmimisel on kindlustusandja lepingueelne hoolsus- ja selgitamiskohustus, mis täpsustab VÕS § 14 lg-t 1 ja mille rikkumine võib tuua kaasa kindlustusvõtja õiguse nõuda kahju hüvitamist.

⁵⁸ RKTko 2-18-9099, p 15; 3-2-1-43-15, p 14.

⁵⁹ Vabariigi Valitsuse 01.12.2014 eelnõu „Kindlustustegevuse seadus“ esimese lugemise seletuskiri, lk 176.

⁶⁰ Swisher, P. N. The Insurable Interest Requirement for Life Insurance: A Critical Reassessment. University of Richmond, 2005, lk 479. Kättesaadav: <https://scholarship.richmond.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=law-faculty-publications> (17.04.2021).

⁶¹ RKTko 2-14-21710, p 25.2.

⁶² RKTko 3-2-1-57-16, p 22 ja 24.

Seejuures on oluline selgitada välja ka, milliseid meetodeid kasutades peaks kindlustusandja kindlustushuvi olemasolu tuvastama. Kindlustusteenuse heas tavas on leitud, et reeglina kindlustusandja selgitab välja kindlustushuvi jooksva suhtlemise või küsimustike ning nende juurde kuuluvate selgituste abil. Seejuures kui vastav protsess toimub Internetis küsimustike vahendusel, peaks kindlustusandja pöörama „erilist tähelepanu küsimustike ülesehitusele ja arusaadavusele. Küsimustikele on lisatud selgitavad tekstid, v.a kui küsimus on nii ilmselge, et täiendavaid selgitusi ei ole vaja.“⁶³ Nii ka näiteks kasutab Compensa Vienna Insurance Group, ADB Eesti filiaal kindlustushuvi väljaselgitamiseks spetsiaalseid küsimustikke, milles toob kindlustusvõtja välja enda huvi kindlustuslepingu sõlmimisel⁶⁴ ning millele tuginedes on kindlustusandjal võimalik selgitada välja sellise lepingu puhul kindlustushuvi olemasolu või selle puudumine.

Lisaks on oluline selgitada välja, millistel juhtudel võiks järeldada, et kindlustusandja on oma kohustust rikkunud. Kuivõrd kindlustushuvi saab hinnata kindlustusandja eelkõige kindlustusvõtja arusaamast ja avaldatavast teabest lähtuvalt, ei tuleks ka kindlustusandja kohustuse rikkumiseks pidada olukorda, kus kindlustushuvi puudumine jääb välja selgitamata kindlustusvõtja hooletusest tulenevalt, kuivõrd ka kindlustusandja eeldab kindlustusvõtjalt süvenemist.⁶⁵ Teisalt näiteks olukorras, kus kindlustusandja on olnud hooletu, võiks kindlustusandja olla oma lepingueelset kohustust rikkunud.

Eelnevast nähtuvalt võib kindlustushuvi väljaselgitamise kohustust pidada kindlustusandja lepingueelseks hoolsus- ja selgitamiskohustuseks, mille rikkumine peaks tooma kaasa ka kindlustusvõtja õiguse nõuda kahju hüvitamist. Oma hoolsus- ja selgitamiskohustuse täitmiseks kasutatakse praktikas spetsiaalseid küsimustikke ja suheldakse kindlustusvõtjaga, kuid seejuures eeldatakse ka kindlustusvõtjalt süvenemist ja asjakohase teabe avaldamist.

⁶³ Eesti Kindlustusseltside Liit, Eesti Liikluskindlustuse Fond., lk 3.

⁶⁴ Compensa Vienna Insurance Group, ADB Eesti filiaal. Kindlustushuvi avaldus. Kättesaadav: <https://www.compensalife.eu/pdf/EE/applications/t%C3%A4idetav%20avaldus%20-%20kindlustushuvi.pdf> (17.04.2021).

⁶⁵ Eesti Kindlustusseltside Liit, Eesti Liikluskindlustuse Fond., lk 2-3.

2. Kindlustushuvi puudumise mõju kindlustuslepingu kehtivusele

2.1. Kindlustushuvi olemasolu kindlustuslepingu sõlmimise eeldusena

Kindlustushuvi tuleks üldjuhul pidada kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks.⁶⁶ Sellise seisukoha õigsust on kinnitanud *prof. Janno Lahe* ja *Olavi-Jüri Luik*, leides, et tavapäraselt peaks kindlustushuvi olema kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks.”⁶⁷ Samas on *Olavi-Jüri Luik* ja *Kärt Saar* tõdenud ka, et „kindlustushuvi nõue (kindlustuslepingute puhul) tähendab seda, et kindlustusvõtjal / kindlustatud isikul peab see olema kindlustusjuhtumi toimumise ajal, kuid kindlustushuvi ei ole vajalik lepingu sõlmimise ajal. Seega kindlustuslepingu sõlmimisel ei ole kindlustushuvi määramine vajalik ning lisaks sellele ei ole see alati võimalik. Sellega on kaugenetud esialgsest kindlustushuvi printsiibist, mis eeldas kindlustushuvi ka kindlustuslepingu sõlmimisel.”⁶⁸

Eelnev *Olavi-Jüri Luik*’e ja *Kärt Saar*’e seisukoht, mille kohaselt ei ole kindlustushuvi vajalik lepingu sõlmimisel, on *KindlTS* § 221 lg 1 valguses mõnevõrra üllatuslik. Vastava *Olavi-Jüri Luik*’e ja *Kärt Saar*’e seisukoha kohaselt ei ole justkui kindlustushuvi olemasolu ja selle hindamine kindlustuslepingu sõlmimisel kohustuslik, mistõttu ei saa olla tegemist ka kindlustuslepingu sõlmimise eeldusega. Samas sätestab *KindlTS* § 221 lg 1 kindlustusandja kohustuse välja selgitada kindlustuslepingu sõlmimise eelselt kindlustusvõtja kindlustushuvi. Õiguskirjandusest nähtub, et on asutud ka eelneva *Olavi-Jüri Luik*’e ja *Kärt Saar*’e järeldusega vastupidisele seisukohale, sh on vastupidisele seisukohale asunud ka *Olavi-Jüri Luik*, ning leidnud, et kindlustusleping saab olla sõlmitud eelkõige kindlustushuvi olemasolul.⁶⁹ Eelneva valguses puuduks justkui Eesti õiguskirjanduses selgelt välja kujunenud arusaam küsimuses, kas kindlustushuvi on kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks. Õigusteadlane *V. Mantrov* on seejuures järeldanud, et kõigis Euroopa riikides peetakse kindlustushuvi kohaldamist üheks kindlustuslepingu oluliseks elemendiks,⁷⁰ mistõttu võiks ka Eesti õiguses pigem leida, et kindlustushuvi on kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks.

⁶⁶ Prashanth, V. Necessity of Insurable Interest in Insurance Contracts, lk 3. Kättesaadav: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1302372 (17.04.2021); Clarke, M., lk 20.

⁶⁷ Lahe, J., Luik, O.-J., lk 141.

⁶⁸ Luik, O.-J., Saar, K., lk 449.

⁶⁹ Lahe, J., Luik, O.-J., lk 141.

⁷⁰ Mantrov, V., lk 253.

Saksa õiguskirjanduses on seevastu võetud selge seisukoht, et kindlustushuvi olemasolu on kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks.⁷¹ Seejuures ei ole ka kindlustusleping kehtiv ning toob kaasa kindlustuslepingu tühisuse, kui kindlustushuvi puudub.⁷² Vaatamata eelnevale ei too Saksa õiguses kindlustushuvi puudumine igal juhul kaasa kindlustuslepingu tühisust. Vastavalt VVG § 80 lg 3, kui kindlustusvõtja on sõlminud kindlustuslepingu kindlustushuvi puudumisel ebaseadusliku rahalise eelise saamiseks, on leping tühine; kindlustusandjal on õigus kindlustusmaksele kuni ajani, mil ta saab teada tühisuse põhjustanud asjaoludest. Vastav sätte kohaldub eelkõige juhtudel, kus kindlustusvõtja on sõlminud kindlustuslepingu ning selle tulemusena on tekkinud ülekindlustus (VVG § 74 lg 2)⁷³ või mitmekordne kindlustus (VVG § 78 lg 3).⁷⁴ Kuivõrd Saksa õiguskirjanduses on leitud, et VVG § 80 lg 3 on peaaegu identne VVG §-dega 78 lg 3 ja 74 lg 2, kohaldub ka VVG § 80 lg 3 kindlustushuvi puudumisel analoogsetel juhtudel, mil VVG §-d 78 lg 3 ja 74 lg 2.⁷⁵ Eelneva valguses on Saksa õiguses seega kindlustusleping kehtiv vaatamata kindlustushuvi puudumisele, kui kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu heatahtlikel eesmärkidel, kuid kindlustushuvi puudub või lõpeb.

Saksa õiguses on leitud, et kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu ebaseadusliku rahalise eelise saamise eesmärgil VVG § 74 lg 2 mõttes, kui kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu eesmärgiga saada rahalist kasu endale kui kindlustusvõtjale või kolmandast isikust kindlustatud isikule. Tühisuse eelduseks on, et kindlustusvõtjal oleks vastav eesmärk juba lepingu sõlmimise hetkel. Samas ei pea lepingu tühisuseks aset leidma kindlustusjuhtum, mille kaudu on kindlustusvõtjal võimalik kasu saada, vaid tühisuse eelduseks on üksnes kindlustusvõtja vastav pahatahtlik eesmärk kindlustuslepingu sõlmimise ajal. Kui kindlustuslepingut muudetakse selle kehtivuse ajal, mistõttu tekib ülekindlustus ning kindlustusvõtja eesmärgiks on seeläbi ebaseadusliku rahalise eelise saamine, on samuti tegemist VVG § 74 lg 2 olukorraga.⁷⁶

⁷¹ Koch, R., lk 108.

⁷² Langheid, T., Wandt, M., §80/C.

⁷³ Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P. Versicherungsvertragsgesetz Kommentar. 2020, §80/VI.

Kättesaadav: https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FRueHalSchKoVVG_4%2FVVG%2Fcont%2FRueHalSchKoVVG%2EVVG%2Ep80%2EgIVI%2Ehtm (17.04.2021).

⁷⁴ Langheid, T., Rixecker, R. Versicherungsvertragsgesetz Kommentar. C.H.BECK 2019, §80/5. Kättesaadav: https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FRoemKoVVG_6%2FVVG%2Fcont%2FRoemKoVVG%2EVVG%2Ep80%2EgIII%2EgI5%2Ehtm (17.04.2021).

⁷⁵ Pröls, J., Martin, A. Versicherungsvertragsgesetz Kommentare. Nördlingen: C.H.BECK 2021, §80/G.

Kättesaadav: https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FProelssVVGKO_31%2FVVG%2Fcont%2FProelssVVGKO%2EVVG%2Ep80%2EgIG%2Ehtm (17.04.2021).

⁷⁶ Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P., §74/V.

Lisaks on Saksa õiguses leitud, et kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu ebaseadusliku rahalise eelise saamise eesmärgil VVG § 78 lg 3 mõttes, kui kindlustusvõtja pahatahtlik lepingu sõlmimise eesmärk esines juba kindlustuslepingu sõlmimisel.⁷⁷ Seejuures ei pea olema tegemist kindlustusvõtja ainsa eesmärgiga kindlustuslepingu sõlmimisel, kuid üks kindlustuslepingu sõlmimise eesmärk peaks VVG § 80 lg 3 ja § 78 lg 3 kohaldumiseks olema saada kindlustushüvitist ulatuses, mis ületab seadusjärgset kindlustushüvitise suurust.⁷⁸ Kui vastav eesmärk ei esinenud juba kindlustuslepingu sõlmimisel, on leping kehtiv ja kindlustusvõtjal on kindlustuslepingust tulenevad õigused ja kohustused.⁷⁹

Saksa õiguskirjanduses on täpsustatud, et VVG § 80 lg 3 on uus regulatsioon, mis lisati VVG-sse 2008. aastal, mille puhul oli seadusandja eesmärgiks sanktsioneerida kindlustusvõtjat, kes pahatahtlikul eesmärgil sõlmib kindlustuslepingu. Seetõttu toob ka sellisel juhul kindlustushuvi puudumine kaasa nii kindlustuslepingu tühisuse kui ka kindlustusandja õiguse nõuda kindlustusmakseid kuni ajani, mil kindlustusandja saab teada asjaoludest, mis põhjustasid kindlustuslepingu tühisuse.⁸⁰ Vastavate tagajärgede eesmärk on takistada selliste kindlustuslepingute sõlmimist, kuivõrd ühest küljest toob kindlustushuvi puudumine olukorras, kus kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu pahatahtlikul eesmärgil, kaasa kindlustuslepingu tühisuse, kuid teisest küljest ei vabasta see kindlustusvõtjat kindlustusmaksete tasumise kohustusest.⁸¹ Veelgi enam, on jõutud ka järeldusele, et isegi juhul, kui VVG § 80 lg-ga 3 vastuolus olevaks kokkuleppeks on saadud luba vastutavalt finantsasutusest, ei saa kindlustuslepingut pidada kehtivaks, sest vastutavate asutuste luba ei mõjuta kindlustuslepingute kehtivust.⁸²

Eelneva valguses nähtub VVG-st, et kindlustuslepingu tühisus on kindlustushuvi puudumise tagajärjeks üksnes juhul, kui kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu pahatahtlikul eesmärgil, täpsemini eesmärgiga saada õigusvastaselt rahalist kasu. Seevastu mitmetes teistes Euroopa Liidu liikmesriikides (nt Belgia, Itaalia, Luksemburg, Poola, Hispaania ja Šveits) on sätestatud, et kindlustushuvi puudumisel on igal juhul kindlustusleping tühine. Erinevalt vastavate riikide õiguses sätestatust ei ole võimalik järeldada, et Saksa õiguses oleks kindlustushuvi puudumise automaatseks tagajärjeks kindlustuslepingu tühisus.⁸³

⁷⁷ Ibid, §78/IV.

⁷⁸ Pröller, J., Martin, A., §78/D.

⁷⁹ Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P., §78/IV.

⁸⁰ Langheid, T., Rixecker, R., §80/5.

⁸¹ Ibid, §80/5.

⁸² Koch, R., lk 73 ja 112.

⁸³ Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L., 2016, lk 279.

PEICL artikkel 12:101 lõige 1 sätestab samuti sarnase regulatsiooni VÕS § 478 lg-ga 2, mille kohaselt kui kindlustatav risk puudub kindlustuslepingu sõlmimisel ning ka kindlustuslepingu kehtivuse vältel, puudub kindlustusvõtjal kohustus tasuda kindlustusmakseid. Vaatamata sellele on kindlustusandjal õigus nõuda mõistlike asjaajamiskohustuste hüvitamist. PEICL artiklist 12:101 nähtub, et kindlustuslepingu mõttes sobiva riski puudumisel ehk kindlustushuvi puudumisel vabaneb kindlustusvõtja kindlustusmaksete maksmise kohustusest ning kindlustusandjal on kahju hüvitamise nõudeõigus kindlustusvõtja vastu. Erinevalt Saksa õigusest ei too seega kindlustushuvi puudumine ka kindlustusvõtja pahatahtlikkuse korral kaasa kindlustuslepingu tühisust, vaid annab kindlustusandjale lepingulise kahju hüvitamise nõudeõiguse.⁸⁴ Käesoleva magistritöö autor järeldab eelnevast, et kuna kindlustushuvi puudumine ei too kaasa PEICL-i kohaselt kindlustuslepingu tühisust, ei peaks ka kindlustushuvi olemasolu olema kindlustuslepingu sõlmimise eeldus. Vaatamata sellele on OECD leidnud, et kindlustushuvi peaks olema kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks.⁸⁵ Sellega on nõustunud ka õigusteadlane Daniel M. Hofmann.⁸⁶

Kuigi kindlustushuvi puudumine ei too Eesti õiguses vältimatult kaasa kindlustuslepingu tühisust, tuleks Saksa õiguse eeskujul pidada kindlustushuvi olemasolu kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks. Selline järeldus on kooskõlas ka ajaloolise kindlustushuvi tähendusega, kuivõrd kindlustushuvi on juba sajandeid peetud kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks.⁸⁷ Tulenevalt asjaolust, et kindlustushuvi võiks pidada kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks, võiks käesoleva magistritöö autori hinnangul kindlustusandja keelduda kindlustushuvi puudumisel kindlustuslepingu sõlmimisest. Kui kindlustusleping siiski sõlmitakse, on kindlustusvõtja kindlustanud kolmanda isiku riski ning kindlustushüvitis tuleb maksta vastavalt VÕS § 463 lg-tes 1 ja 3 sätestatule. Seega on kindlustusvõtjal õigus kindlustushüvitisele ainuüksi olukorras, kus selleks on vastav kolmas isik andnud oma nõusoleku. Vastupidisel juhul on kindlustushüvitise nõudeõigus vastaval kolmandal isikul, kelle riski kindlustati.

Eesti õiguskirjanduses on Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar leidnud, et „printsipiis peaks kindlustushuvi puudumine kaasa tooma konkreetse tagajärjena näiteks selle, et kindlustusandja

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Straus, A. G.

⁸⁶ Hofmann, D. M. Insurance – a Global View. Markets, Participants and Challenges, lk 6. Kättesaadav: <https://www.zurich.com/new-joiner/-/media/969FAE61E59D415CBBE39799C9459F65.ashx> (17.04.2021).

⁸⁷ Parker, J. C. Does Lack of an Insurable Interest Preclude an Insurance Agent from Taking an Absolute Assignment of His Client's Life Policy? University of Richmond Law Review. Volume 31, Issue 1, lk 71. Kättesaadav: <https://core.ac.uk/download/pdf/232782962.pdf> (17.04.2021).

keeldub lepingu sõlmimisest või põhjustab kindlustushuvi puudumine sõlmitud kindlustuslepingu tühisuse.“ Samas on ka Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar leidnud, et juhul, kui kumbagi tagajärge ei ole seaduses otseselt sätestatud, ei saa sellist tagajärge ainuüksi printsiibi olemasolust tuletada.⁸⁸ Käesoleva magistritöö autor nõustub, et kindlustushuvi puudumine ei too kehtiva Eesti õiguse kohaselt vältimatult kaasa kindlustuslepingu tühisust. Teisalt on võimalik järeldada, et kindlustushuvi puudumisel peaks kindlustusandja keelduma kindlustuslepingu sõlmimisest vastavalt KindlTS § 221 lg 1, mis sätestab kindlustusandja lepingueelse kohustuse tuvastada kindlustushuvi olemasolu. Seega on võimalik järeldada, et kindlustusandja kindlustuslepingu sõlmimisest keeldumise kohustus ei tulene ka mitte ainuüksi kindlustushuvi printsiibist, vaid erisättest (KindlTS § 221 lg 1).

Samas lisaks olukorrale, kus kindlustusvõtjal on piisav seos kindlustatava riskiga (vt käesoleva magistritöö alapeatükk 1.1), ei peaks käesoleva magistritöö autori hinnangul kindlustusandja keelduma kindlustuslepingu sõlmimisest juhul, kui kindlustusvõtja kindlustab tuleviku riski. Selliseks juhtumiks võiks lugeda olukorda, kus kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu maali suhtes, kindlustades seda plaanitaval näitusel potentsiaalselt asetleidva varguse vastu, kuid näitus jääb ära või olukorda, kus kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu kolmanda isiku sõiduki suhtes, mille osas peetakse läbirääkimisi sõiduki müümiseks kindlustusvõtjale, kuid müügilepingut ei sõlmita. Vastavatel juhtudel sõlmib kindlustusvõtja kindlustuslepingu tulevikus tekkiva kindlustushuvi alusel, kuivõrd lepingu sõlmimise hetkel ei ole veel selge, kas vastavalt näitus leiab aset või kas müügileping sõlmitakse.

VÕS § 478 lg-st 2 juhinduvalt saab järeldada, et tulevase kindlustusrisi kindlustamine selliselt, et kindlustuslepingu sõlmimise hetkel ei ole kindlustusvõtjal kindlustushuvi, on võimalik ning kindlustushuvi puudumise tagajärjed on sõltuvuses tuleviku kindlustusrisi kindlustamisel sellest, kas kindlustushuvi tekib tulevikus. Kuigi eelnevalt nimetatud juhtudel ei teki kindlustushuvi ka tulevikus, ei pruugi see olla kindlustuslepingu sõlmimisel selge ja seetõttu ei peaks ka kindlustushuvi põhimõtte kohaselt kindlustusandja kindlustuslepingu sõlmimisest keelduma. Kui kindlustushuvi tulevikus mitte tekkimine on siiski kindlustuslepingu sõlmimisel piisavalt selge, ei ole välistatud, et kindlustusandja võiks keelduda kindlustuslepingu sõlmimisest. Näiteks võiks sellise olukorraga olla tegemist juhul, kui kindlustusandjale on juba kindlustuslepingu sõlmimisel teada, et näitust tegelikult ei toimu või müügilepingut ei sõlmita.

⁸⁸ Luik, O.-J., Saar, K., lk 452.

Praktikas seovad kindlustusandjad tihti oma tüüptingimustes kindlustushuvi kindlustusvõtja ja kindlustatud isiku terminitega. Näiteks ERGO Insurance SE ehituse koguriskikindlustuse tingimustes on kindlustatud isiku mõiste seotud selgelt kindlustushuvi olemasoluga, sätestades järgmist.⁸⁹

4.2. Kindlustusvõtjaks võib olla isik, kel on kindlustushuvi.

4.3. Kindlustushuvi omav isik võib olla ehitusettevõtja (peatöövõtja või alltöövõtja), ehitise omanik, ehitise seaduslik valdaja või ehitustööde tellija.

4.4. Kindlustatud isik on kindlustusvõtja ja kõik isikud, keda ta kasutab oma ehituslepinguliste kohustuste täitmisel.

Eelnevast järeldeb käesoleva magistritöö autor, et ERGO Insurance SE on sätestanud tingimused, millele kindlustusvõtja peab vastama, et olla lepingu pooleks, mistõttu on vastavad asjaolud ka lepingu sõlmimise eelduseks. Samuti on ERGO Insurance SE sätestanud oma kindlustuslepingute üldtingimustes nii kindlustushuvi sisu, kindlustusandja kohustuse selgitada välja kindlustushuvi enne kindlustuslepingu sõlmimist kui ka kindlustusandja õiguse keelduda kindlustuslepingu sõlmimisest, kui kindlustusvõtjal puudub kindlustushuvi.⁹⁰ Eelnevast järeldeb käesoleva magistritöö autor, et ERGO Insurance SE praktika kinnitab käesoleva magistritöö autori järeldusi. Asjaolu, et vastavate tüüptingimuste kohaselt on kindlustusandjal õigus keelduda kindlustushuvi puudumisel kindlustuslepingu sõlmimisest, annab alust pidada seisukohta, et kindlustushuvi on kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks, põhjendatuks.

Käesoleva magistritöö autor järeldeb kokkuvõtvalt, et kindlustushuvi olemasolu tuleks pidada kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks ka Eesti õiguses. Asjaolu, et kindlustusleping ei ole tühine kindlustushuvi puudumisel, ei välista Saksa õiguse eeskujul kindlustushuvi pidamist kindlustuslepingu kehtivuse eelduseks. Pigem võib järeldada, et KindITS § 221 lg-st 1 tulenevalt on kindlustushuvi puudumine asjaolu, mille esinemisel võiks kindlustusandja keelduda kindlustuslepingu sõlmimisest.

⁸⁹ ERGO Insurance SE. Ehituse koguriskikindlustuse tingimused. Kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Ehituse_koguriskikindlustuse_tingimused_KT.0493.09.pdf (17.04.2021).

⁹⁰ ERGO Insurance SE. Kindlustuslepingute üldtingimused. Kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/ERGO_Kindlustuslepingute_ylldtingimused_KT.0948.18_EST.pdf (17.04.2021).

2.2. Diskursus kindlustuslepingu tühisusest või tühistatavusest kindlustushuvi puudumise korral

Käesoleva magistritöö autori hinnangul võiks kindlustushuvi puudumise tagajärjeks olla kindlustuslepingu tühisus või vähemalt võiks kindlustusleping olla tühistatav, kui kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu pahatahtlikel eesmärkidel, täpsemini juhtudel, mil kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu eesmärgiga saada ebaõiglaselt varalist eelist. Vaatamata sellele ei ole VÕS-i kohaselt kindlustushuvi puudumise tagajärjeks kindlustuslepingu tühisus. VÕS-s sätestatu kohaselt võib kindlustusvõtjal olla endiselt õigus nõuda täitmist (VÕS § 463 lg 3; vt käesoleva magistritöö alapeatükk 4.1) ning kindlustusandjal olla näiteks õigus nõuda mõistlike asjaajamiskulude hüvitamist (vt käesoleva magistritöö alapeatükk 3.1). Selliste õiguste olemasolu viitab otseselt kindlustuslepingu kehtivusele. Ka õiguskirjanduses on leitud, et kindlustushuvi puudumine ei too kaasa kindlustuslepingu tühisust, vaid annab õiguse kindlustusleping üles öelda VÕS § 196 lg 1 alusel (vt käesoleva magistritöö alapeatükid 3.3 ja 4.3).⁹¹

Kindlustuslepingu tühisust võiks eelnevale vaatamata pidada põhjendatuks, et tagada kooskõla kindlustushuvi printsiibiga, mille eesmärgiks on garanteerida, et kindlustusest ei saaks hasartmäng ehk teisisõnu tagada, et kindlustusvõtja eesmärgiks ei oleks rikastuda. Kuivõrd kindlustusvõtja, kelle eesmärgiks on saada ebaõiglast varalist eelist kindlustuslepingu sõlmimisel, sõlmib kindlustuslepingu eesmärkidel, mis ei ole kooskõlas kindlustushuvi olemasoluga, võiks selliseid lepingu sõlmimise eesmärke pidada pahatahtlikeks. Kindlustushuvi põhimõttest tulenevalt võiks selline leping olla tühine, kuivõrd sel juhul on kindlustusvõtja sõlminud teadlikult ja eesmärgistatult kindlustuslepingu kindlustushuvi ja kindlustuse olemusega vastuolus olevatel eesmärkidel.

On õiguskordasid, kus kindlustushuvi puudumine toob igal juhul kaasa kindlustuslepingu tühisuse, kuivõrd kindlustushuvi olemasolu on kindlustuslepingu eelduseks ja selle puudumisel vastab leping hasartmängu tunnustele.⁹² Käesoleva magistritöö autor ei tugine sellisele järeldusele, kuivõrd on võimalik, et selline arusaam on vananenud ning kaotanud oma praktilise väärtuse modernses maailmas. Kindlustuslepingu sõlmimist hasartmängu praktiseerimise asemel ei saa pidada osaks modernsest ühiskonnast, kuivõrd hasartmängu praktiseerimiseks on

⁹¹Lahe, J., Luik, O.-J., lk 141-142.

⁹² Prashanth, V., lk 10.

tänapäevases maailmas efektiivsemaid ja mugavamaid võimalusi.⁹³ Küll aga võiks pidada kindlustuslepingu sõlmimist tahtlusega ja eesmärgiga teostada kindlustuspettus oluliseks osaks modernsest ühiskonnast ja oluliseks probleemiks ühiskondlikul tasandil, mille vältimiseks peaksid kehtivas õiguses sisalduma relevantse regulatsioonid. Ka *prof.* Janno Lahe on leidnud, et oluline on tuvastada, kas üks kindlustusvõtja eesmärk oli kindlustuslepingu sõlmimisel saada ebaseaduslikku rahalist kasu ehk teisisõnu, kas kindlustusvõtja püüdis teha kindlustuspettust.⁹⁴

Käesoleva magistritöö autori hinnangul tuleks pidada peamiseks kindlustusvõtja pahauskliku käitumise juhuks olukorda, kus kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu kolmanda isiku riski kindlustamiseks selliselt, et kahjusaajaks on kolmas isik, ning eesmärgiga saada sellise lepingu sõlmimisest ebaõiglast varalist eelist. Nii näiteks võib kindlustusvõtja pahauskliku tegevusega olla tegemist juhul, mil kindlustusvõtja kindlustab naabrimehe sõidukit selliselt, et vastaval kindlustusvõtjal puudub sõidukiga igasugune seos, ning eesmärgiga saada kindlustusjuhtumi toimumisel varalist eelist. Kuivõrd sellise kindlustusvõtja huvi seisneb kahjujuhtumi aset leidmise tõenäosuse realiseerumises ja seeläbi rikastumises, mitte vastupidi, ei pruugi kindlustuslepingu sõlmimise eesmärk vastata kindlustushuvile. Sellisel juhul võib kindlustusvõtja eesmärk kindlustuslepingu sõlmimisel vastata pigem hasartmängu või loterii tunnustele. Kuivõrd ajalooliselt on kindlustushuvi printsiibi eesmärk olnud ära hoida loterii tunnustele vastavate lepingute sõlmimist ning sellistele tunnustele vastavate lepingute sõlmimist peeti isegi seadusevastaseks,⁹⁵ ei peaks selline leping olema ka kindlustushuvi printsiibi järgi kehtiv. Samas kui kindlustusvõtja kindlustab naabrimehe sõidukit seetõttu, et nad peavad läbirääkimisi sõiduki müümise osas või ka näiteks üürilepingu sõlmimiseks, kuid lepingu sõlmimiseni ei jõuta, ei peaks ka kindlustusleping olema tühine, kuivõrd kindlustusvõtja kindlustas tuleviku riski ning vastava riski ja kindlustusvõtja vahel on piisav seos. Lisaks isegi kui vastavatel juhtudel kindlustushuvi puuduks, ei sõlminud kindlustusvõtja kindlustuslepingut pahatahtlikel eesmärkidel.

Käesoleva magistritöö autor tugineb VVG § 80 lg-le 3, mille võttis Saksamaa vastu 2008. aastal.⁹⁶ VVG § 80 lg 3 kohaselt, kui kindlustusvõtja on sõlminud kindlustuslepingu ebaseadusliku rahalise kasu saamiseks kindlustushuvi puudumisel, on leping tühine. VVG § 80 lg 3 juhtudeks peetakse Saksa õiguskirjanduses eelkõige juhtumeid, mil

⁹³ Clarke, M., lk 20.

⁹⁴ Lahe, J., lk 100, 102.

⁹⁵ Law Reform Commission. Consumer Insurance Contracts. 2015, lk 102. Kättesaadav: <https://www.lawreform.ie/fileupload/Reports/r113.pdf> (17.04.2021).

⁹⁶ Langheid, T., Rixecker, R., §80/5.

kindlustusleping vastab ülekindlustuse või mitmekordse kindlustuse kriteeriumitele. Seejuures on ka isegi järeldatud, et VVG § 80 lg 3 ning asjakohastel ülekindlustuse ja mitmekordse kindlustuse sätetel (VVG § 74 lg 2 ja 78 lg 3) on pahauskset kindlustusvõtjat karistav iseloom, kuivõrd vastavatel juhtudel toob kindlustushuvi puudumine kaasa kindlustuslepingu tühisuse ja lisaks lepingu tühisusele on kindlustusandjal õigus nõuda kindlustusmaksete tasumist kuni tühisuse aluseks olevatest asjaoludest teadasaamiseni.⁹⁷

Eesti õiguses ei too VÕS § 481 kohaselt ülekindlustus kaasa kindlustuslepingu tühisust, vaid vastava sätte kohaselt võib nii kindlustusandja kui kindlustusvõtja ülekindlustuse kõrvaldamiseks vähendada kindlustussummat koos kindlustusmakse vastava vähendamisega. Riigikohus on täpsemini leidnud, et „VÕS § 481 eesmärgiks on võimaldada pooltel ühepoolset vähendada kindlustussummat koos kindlustusmaksetega.“⁹⁸ Samas on *prof. Janno Lahe* leidnud, et siiski tuleks tuvastada, kas üks kindlustusvõtja eesmärk oli saada ebaseaduslikku rahalist kasu ehk teisisõnu tuleb tuvastada, kas kindlustusvõtja püüdis teha kindlustuspettust, sest sel juhul, kuigi VVG § 74 lg-le 2 analoogset erisätet VÕS-s ei sisaldu, tuleb siiski pidada kindlustuslepingut tühiseks nt tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS)⁹⁹ § 86 alusel või igal juhul tühistatavaks TsÜS § 92 või 94 alusel.¹⁰⁰ Samaselt toob ka VÕS § 486 lg 4 kaasa kindlustuslepingu tühisuse mitmekordse kindlustuse korral, kui kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu kavatsusega saada endale õigusvastane varaline eelis. Õiguskirjanduses on leitud, et sellisel juhul on kindlustusvõtja sõlminud kindlustuslepingu pahatahtlikel eesmärkidel ning seetõttu on kindlustusleping tühine. Samas kui kindlustusvõtja tegutses heas usus ega olnud teadlik mitmekordsest kindlustusest, ei saa ka kindlustuslepingut pidada tühiseks VÕS § 486 lg 4 järgi.¹⁰¹

Eelneva valguses võiks ka juhul, mil kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu kolmanda isiku riski kindlustamiseks olukorras, kus tal puudub igasugune seos vastava kolmanda isiku riskiga, ning eesmärgiga saada ebaõiglast varalist kasu, vastav kindlustusleping olla tühine. Kuivõrd kindlustuslepingu tühisus võiks kaasneda VVG § 80 lg 3 eeskujul alati, kui kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu kindlustushuvita eesmärgiga saada ebaõiglast varalist eelist, ei kata kehtiv VÕS-i regulatsioon kõiki juhtumeid, mil kindlustusleping on sõlmitud eesmärgiga saada

⁹⁷ Pröls, J., Martin, A., §80/G.

⁹⁸ RKTko 3-2-1-104-07 p 12.

⁹⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus - RT I 2002, 35, 216.

¹⁰⁰ Lahe, J., lk 100.

¹⁰¹ Lahe, J., Luik, O.-J., lk 150.

ebaõiglast varalist eelist, sest kehtiv VÕS sätestab tühisuse üksnes mitmekordse kindlustuse puhul, kui kindlustusleping sõlmiti eesmärgiga saada õigusvastast eelist.

Samas võib juhtudel, mil kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu kolmanda isiku riski kindlustamiseks olukorras, kus tal puudub igasugune seos vastava kolmanda isiku riskiga ning eesmärgiga saada ebaõiglast varalist kasu, olla tegemist tühise (või vähemalt tühistatava) lepinguga TsÜS-i sätete kohaselt, mistõttu vajab analüüsimist, kas juba kehtiv õigus kajastab VVG § 80 lg-st 3 nähtuvat põhimõtet. Kuna VÕS § 486 lg 4 kajastab selgelt põhimõtet, mis kajastub Saksa õiguses nii VVG § 80 lg-s 3 kui ka § 78 lg-s 3, vajab täpsemini tuvastamist, kas kohtupraktikas tuleks asuda seisukohale, et igal juhul olukorras, kus isik sõlmib kindlustushuvita kindlustuslepingu eesmärgiga saada ebaõiglast varalist eelist, sh ka kui võetakse ülekindlustus, on kindlustusleping tühine.

Käesoleva magistritöö autor leiab, et ka kohtupraktikas võiks asuda seisukohale, et olukorras, kus kindlustusvõtja sõlmib kindlustushuvita kindlustuslepingu eesmärgiga saada ebaõiglast varalist eelist, sh kui sellisel juhul sõlmitakse ülekindlustus, võiks kindlustusleping olla tühine tulenevalt vastuolust heade kommetega vastavalt TsÜS § 86. Teisalt on õiguskirjanduses asutud seisukohale, et kui „tehing rikub seaduses sätestatud keeldu või toob kaasa tagajärje, mille saabumise seadus keelab, tuleb tehingut pidada tühiseks TsÜS § 87 üldsättest lähtudes“.¹⁰² Nagu eelnevalt käesoleva magistritöö alapeatükkides 1.3 ja 2.1 analüüsitud, võiks tegelikult ka kindlustusandja tulenevalt KindITS § 221 lg-s 1 sätestatust keelduda kindlustushuvita kindlustuslepingu sõlmimisest. Seejuures on oluline, et keeld sõlmida sellist tehingut ei ole otsesõnu seaduses sätestatud, vaid on tuletatav KindITS §-st 221, mistõttu võiks käesoleva magistritöö autori hinnangul pigem jaatada kindlustuslepingu tühisust tulenevalt vastuolust heade kommetega, kuid vastava järelduse põhjendatus jääb kohtupraktika hinnata.

Häid kombeid on alati seostatud moraali ja õiglusega ehk kõik, mida võib pidada ebamoraalseks või ebaõiglaseks, on ka vastuolus heade kommetega.¹⁰³ Seejuures on Riigikohus leidnud, et tehing on vastuolus heade kommetega, kui tehingu tegemise eesmärk on taunitav ja ebamoraalne¹⁰⁴ või kui „see eksib ausalt ja õiglaselt mõtlevate inimeste õiglustunde ja väärtushinnangute ning õiguse üldpõhimõtete vastu tehingu tegemise ajal ning tehingu heade

¹⁰² Kuurberg, M. Heade kommetega vastuolus olevad tehingud kui tühised tehingud. - Juridica 2005/3, lk 201.

¹⁰³ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. TsÜS §86/3.1.1. - Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tartu: Juura 2010.

¹⁰⁴ RKTko 2-17-16390 p 12.

kommete vastasus võib tuleneda kas tehingu eesmärgi heade kommete vastasusest või ühe poole ebamoraalsest käitumisest tehingu tegemise eesmärgil.¹⁰⁵

Kui isik sõlmib kindlustuslepingu kindlustushuvi puudumisel eesmärgiga saada ebaõiglast varalist eelist, võib tegemist olla TsÜS § 86 mõttes heade kommete vastase ja seega ka tühise tehinguga, kuivõrd kindlustusvõtja eesmärk tehingu tegemisel võib eksida ausalt ja õiglaselt mõtlevate isikute õiglustunde ja väärtushinnangute ning õiguse üldpõhimõtete vastu. On võimalik, et moraalseks ja õiglaseks ei peaks pidama olukorda, kus kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu, millega kindlustatakse naabrimehe sõidukit eesmärgiga saada kindlustuslepingust varalist kasu, kuivõrd kindlustusjuhtumi toimumisel kannaks kahju üksnes naabrimees, mitte ka kindlustusvõtja. Selline kindlustusvõtja tehingu tegemise eesmärk võib eksida kindlustushuvi põhimõtte vastu. Kindlustushuvi põhimõttega vastuolus oleva kindlustuslepingu sõlmimine on selgelt taunitav kindlustuslepinguõiguses, mistõttu võiks just sel põhjusel jaatada kindlustuslepingu vastuolu heade kommetega. Vastava magistratöö autori järelduse põhjendatust on kinnitanud ka lisaks Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar, kes on samuti toonud välja, et kindlustushuvi puudumisel peetakse kindlustuslepingut tühiseks vastuolu tõttu heade kommetega.¹⁰⁶

Lisaks võib kindlustusleping olla ka tühistatav eelkõige TsÜS § 94 lg 3 järgi, kuivõrd nagu nähtub eelnevast, on analüüsitaval juhul kindlustusvõtja eesmärgiks kindlustuslepingu sõlmimisel saada ebaõiglast varalist eelist ehk teostada kindlustuspettus, viies kindlustusandja eksimusse kindlustushuvi olemasolu küsimuses. Seega hõlmab analüüsitav olukord ka eksimuse elemente. Ka Riigikohus on kinnitanud, et üldjuhul „sisalduvad pettuse alusel tehingu tühistamise avalduses ka eksimuse alusel tehingu tühistamise asjaolud.“¹⁰⁷ Eelneva valguses võiks kõne alla tulla ka tühisus eelkõige pettusest tulenevalt.

TsÜS § 94 lg 3 kohaselt võib tehingu teinud isik pettuse mõjul tehtud tehingu tühistada. Vastavalt TsÜS § 94 lg 1 on pettus isiku tahtlik eksimusse viimine või eksimuses hoidmine temale ebaõigete asjaolude avaldamise teel, eesmärgiga kallutada isik tehingut tegema. TsÜS § 94 lg 2 kohaselt on ebaõigete asjaolude avaldamisega võrdsustatud nendest asjaoludest teatamata jätmine, millest vastavalt hea usu põhimõttele oleks tulnud teatada, samuti selliste asjaolude tõesena avaldamine, mille tõele vastavust avaldaja ei ole kontrollinud ja mis hiljem

¹⁰⁵ RKTko 3-2-1-140-07 p 30.

¹⁰⁶ Luik, O.-J. Saar, K., lk 449.

¹⁰⁷ RKTko 3-2-1-153-09, p 18.

osutuvad ebaõigeks. Seega on kindlustusleping tühistatav nii juhul, kui kindlustusvõtja viib kindlustusandja eksimusse ebaõigete asjaolude avaldamisega, kui ka juhul, mil kindlustusvõtja ei teata asjaoludest, millest ta vastavalt hea usu põhimõttele oleks pidanud kindlustusandjale teatama.

Õiguskirjanduses on seejuures leitud, et pettus võib eelkõige aset leida tehingu ettevalmistamise staadiumis. Kuivõrd pettus eeldab petmistahet, peab kindlustusvõtja olema ka teadlik, et ta esitab ebaõigeid andmeid või jätab teadlikult vajalikud andmed esitamata ning vastupidisel juhul ei peaks olema tegemist ka petmisega.¹⁰⁸ Seega ilmneb eelnevast, et kui kindlustusvõtja esitab ebaõigeid andmeid kindlustatud objekti osas eesmärgiga saada kindlustusest ebaõiglast varalist eelist, võib kindlustusvõtja olla toime pannud pettuse, kuivõrd sellisel kindlustusvõtjal võiks jaatada petmistahet olemasolu.

Kindlustusvõtja tegevuse tulemusena peaks kindlustusandja sattuma ka eksimusse, et oleks võimalik järeldada, et tehing on tühistatav pettuse tõttu.¹⁰⁹ Vastavalt TsÜS § 92 lg 1 on eksimus ebaõige ettekujutus tegelikest asjaoludest. Õiguskirjanduses on leitud, et „tehingu tühistamise õiguse annab eksimus juhul, kui see seondub tehingu sisu, tagajärgede või tehingu tegemise aluseks olevate asjaoludega, st eksimus peab mõjutama isiku tahet tehing teha või teha seda kokkulepitud tingimustel.“¹¹⁰ Seejuures on Riigikohus leidnud, et „eksimuse alusel tehingu tühistamise aluseks saavad üldjuhul sarnaselt pettusega olla teise poole esitatud ebaõiged asjaolud või asjaolude esitamata jätmine.“¹¹¹ Kindlustusandja võib olla eksimuses, kui kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu kindlustushuvi puudumisel eesmärgiga saada ebaõiglast varalist eelist, kuivõrd kindlustusvõtja võib sel juhul teha sisuliselt kindlustuspettuse, esitades ebaõiget teavet või jättes olulise teabe esitamata. Seejuures on Riigikohus leidnud, et pettus eeldab alati ka tahtlust eksimusse viimiseks.¹¹² Kuivõrd kindlustusvõtja kindlustuslepingu sõlmimise eesmärgiks on analüüsitaval juhul kindlustuspettuse tegemine, võib jaatada ka kindlustusvõtjal tahtlust kindlustusandja eksimusse viimiseks.

Eelneva valguses ei ole käesoleva magistritöö autori hinnangul välistatud, et TsÜS-i kohaselt võib kindlustusleping olla tühine või vähemalt tühistatav juhul, kui kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu kindlustushuvita eesmärgiga saada ebaõiglast varalist kasu. Selline tagajärg

¹⁰⁸ TsÜS Komm vlj. §94/3.1.1 ja 3.1.2.

¹⁰⁹ RKTko 3-2-1-153-09, p 18.

¹¹⁰ TsÜS Komm vlj. §92/3.1.

¹¹¹ RKTko 3-2-1-153-09, p 23.

¹¹² RKTko 3-2-1-108-09, p 10.

tagab paremat kooskõla kindlustushuvi põhimõttega. Kindlustushuvi põhimõtte eesmärk on hoida ära kindlustuslepingu sõlmimist ebamoraalsetel eesmärkidel, kuivõrd kindlustus ei ole mõeldud kasu teenimiseks olukorras, kus kolmandad isikud kannavad kahju.¹¹³ Vastava põhimõtte kohaldamise eesmärk on seejuures seisnenud selles, et takistada kindlustuslepingute sõlmimist kindlustushuvi puudumisel.¹¹⁴

Kui kindlustusleping oleks tühine olukorras, kus kindlustusvõtja sõlmis kindlustushuvi puudumisel kindlustuslepingu eesmärgiga saada varalist kasu, tulenevalt vastuolust heade kommetega, oleks ka kindlustusvõtjal alusetust rikastumisest tulenev nõue kindlustusandja vastu kindlustusmaksete osas. Seetõttu oleks ka välistatud kindlustusandja õigus nõuda kindlustusmaksete tasumist ning kindlustusandja oleks kohustatud tagastama kindlustusmaksed. Käesoleva magistritöö autori hinnangul ei ilmne sellises tühisuse tagajärjes kindlustushuvi printsiibi preventiivne iseloom. Sätetel võiks olla kindlustushuvi printsiibist tulenev preventiivne iseloom, kui tühisuse tagajärjel ei kohalduks alusetu rikastumise sätted, vaid kindlustusandjal oleks kindlustusmaksete nõudeõigus kuni ajani, mil kindlustusandja sai teada tühisusest või tühisuse aluseks olevatest asjaoludest.

Käesoleva magistritöö autor tugineb seejuures VVG § 80 lg-s 3 sätestatule, mille kohaselt, kui kindlustusleping sõlmiti ebaseadusliku rahalise eelise saamise eesmärgil ning kindlustusvõtjal puudub kindlustushuvi, on kindlustusleping tühine ning VVG § 80 lg-tes 1 ja 2 sätestatu ei kohaldu (VVG § 80 lg 3).¹¹⁵ Analoogselt ei peaks ka käesoleva magistritöö autori hinnangul kohalduma VÕS § 478 lg-d 2, 3 ja 4, kui kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu ebaseadusliku rahalise eelise saamise eesmärgil ning kindlustusvõtjal puudub kindlustushuvi. Sellisel juhul on kindlustusandjal Saksa õiguse kohaselt kindlustusmaksete tasumise nõudeõigus kuni ajani, mil kindlustusandja saab teada asjaoludest, mis toovad kaasa kindlustuslepingu tühisuse.¹¹⁶

VVG § 80 lg-st 3 tuleneva põhimõtte ülevõtmine Eesti õigusesse on käesoleva magistritöö autori hinnangul põhjendatud. Kindlustusvõtja poolt kasu saamist olukorras, kus kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu pahatahtlikel eesmärkidel, välistaks sel juhul nii

¹¹³Rosen, K. What is Insurable Interest in Life Insurance? Kättesaadav: <https://www.masonfinance.com/blog/insurable-interest/> (17.04.2021).

¹¹⁴Clarke, M., lk 20.

¹¹⁵Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P., §80/VI.

¹¹⁶Höra, K. Münchener Anwaltshandbuch Versicherungsrecht. Fehlendes versichertes Interesse. München: C.H.BECK 2017. Kättesaadav: https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fterbillehdbversr_4%2Fcont%2Fterbillehdbversr_glsect2_glxvii_gl6.htm&pos=5&hlwords=on (17.04.2021)

kindlustuslepingu tühisus kui ka tühisuse tagajärg, kuivõrd sellisel juhul puuduks kindlustusvõtjal kindlustusmaksete tagasinõudeõigus. Samas võib ka kindlustusandja olla käitunud pahausklikult ning sõlminud kindlustuslepingu teades, et kindlustushuvi puudub. Kui kindlustusandja oli tühisuse aluseks olevatest asjaoludest teadlik alates kindlustuslepingu sõlmimisest, võiks seevastu just kindlustusandjal puududa igasugune õigus kindlustusmaksetele ning kindlustusandja võiks olla kohustatud tagastama kõik senimakstud kindlustusmaksed. Kui kindlustusandja ei olnud teadlik tühisuse aluseks olevatest asjaoludest kindlustuslepingu sõlmimisel, võiks pidada põhjendatuks, et kindlustusandjal on kindlustusmaksete nõudeõigus kuni ajani, mil ta sai tühisuse aluseks olevatest asjaoludest teada, kuivõrd sel juhul võiks puududa vajadus piirata heauskliku kindlustusandja õigusi, kes tuvastas ebaõigesti kindlustushuvi olemasolu tulenevalt kindlustusvõtja pahausklikkusest.

Eelneva valguses teeb käesoleva magistritöö autor ettepaneku seadusemuudatuseks, pakkudes välja võimaluse sätestada VÕS § 478 alla analoogne säte VVG § 80 lg-ga 3. Käesoleva magistritöö pakub välja seadusemuudatuse järgmises sõnastuses:

Kui kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu kavatsusega saada endale õigusvastane varaline eelis ja kindlustushuvi puudub või tulevase riski kindlustamisel kindlustushuvi ei teki, on kindlustusleping tühine. Kui kindlustusandja ei teadnud tühisusest lepingu sõlmimise ajal, on tal õigus kindlustusmaksele kuni ajani, mil ta sai teada või pidi saama teada lepingu tühisusest või tühisuse aluseks olevatest asjaoludest.

Käesoleva magistritöö autori hinnangul võiks esitatud seadusemuudatuse ettepanek ületada õigusliku probleemi, mille kohaselt ei pruugi kehtiv regulatsioon olla igakülgsest kooskõlas kindlustushuvi põhimõtte eesmärkidega, kuivõrd kehtivatel sätetel puudub vajalik preventiivne iseloom. Väljapakutud seadusemuudatuse ettepaneku puhul ei jääks pelgalt kohtupraktika tuvastada, kas kindlustushuvi puudumisel kindlustuslepingu sõlmimine ebaõiglase varalise kasu saamise eesmärgil toob kaasa kindlustuslepingu tühisuse tulenevalt eelkõige vastuolust heade kommetega või vähemalt õiguse leping tühistada tulenevalt pettusest, vaid õiguslik tagajärg nähtuks juba seaduse sõnastusest. Samuti võiks käesoleva magistritöö autori hinnangul pidada vajalikuks sätestada VÕS §-s 478, et kui kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu eesmärgiga saada ebaõiglast varalist eelist ning kindlustushuvi puudub või lõpeb, on kindlustusandjal tühisuse tagajärjel õigus kindlustusmaksele kuni ajani, mil ta sai teada või pidi saama teada lepingu tühisusest või tühisuse aluseks olevatest asjaoludest. Just tühisus ja vastav

tühisuse tagajärje sümbioos tooks käesoleva magistritöö autori hinnangul kaasa kooskõla kindlustushuvi printsiibi preventiivse eesmärgiga.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et kehtivad kindlustushuvi puudumise tagajärjed ei pruugi olla igakülgsest kooskõlas kindlustushuvi printsiibiga. Kooskõla saavutamiseks tuleks käesoleva magistritöö autori hinnangul esmalt jaatada kohtupraktikas kindlustuslepingu tühisust või minimaalselt tühistatavust TsÜS-i järgi, kui kindlustushuvi puudub ja kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu pahatahtlikel eesmärkidel. Õigusselguse tagamiseks võiks siiski seadusest nähtuda VVG § 80 lg 3 eeskujul erisäte, mille kohaselt on kindlustusleping tühine, kui kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu pahatahtlikel eesmärkidel. Seejuures tühisuse tagajärjel ei peaks kohalduma alusetu rikastumise sätted, vaid kindlustusandjal võiks olla õigus kindlustusmaksetele kuni ajani, mil ta sai teada või pidi saama teada lepingu tühisusest või tühisuse aluseks olevatest asjaoludest. Selline tagajärg ei ole aga kehtivast õigusest tuletatav, kuivõrd kehtiva õiguse kohaselt kohalduvad tühisuse tagajärjel alusetu rikastumise sätted. Kuivõrd tühisuses ja tühisuse eelkirjeldatud tagajärje sümbioosis ilmneb kindlustushuvi printsiibi preventiivne eesmärk, võib väljapakutud seadusemuudatust pidada vajalikuks.

Järgnevalt analüüsib käesoleva magistritöö autor kindlustushuvi puudumise tagajärge kindlustusandjale ja kindlustusvõtjale, kui kindlustusleping ei ole sõlmitud eesmärgiga saada ebaõiglast varalist eelist või panna toime kindlustuspettus. Kuigi kehtiv õigus ei erista kindlustushuvi puudumise tagajärge lähtuvalt kindlustusvõtja heausklikkusest ja pahausklikkusest, võiksid siiski järgnevates peatükkides tehtavad järeldused kindlustushuvi puudumise kohta kehtida just kindlustusvõtja heausklikkuse korral. Olukorras, kus kindlustusvõtja on sõlminud kindlustuslepingu pahausklikel eesmärkidel ja kindlustushuvi puudub, võiks seadusemuudatuse tulemusena olla kindlustusleping tühine ja kindlustusandjal olla õigus kindlustusmaksele kuni ajani, mil ta sai teada või pidi teada saama lepingu tühisusest või tühisuse aluseks olevatest asjaoludest. Kehtiva VÕS-i kohaselt on siiski just järgnevates peatükkides analüüsitavad tagajärjed kindlustushuvi puudumise kehtivad tagajärjed ning seda sõltumata kindlustusvõtja heausklikkusest või pahausklikkusest.

3. Kindlustusandja õigused kindlustushuvi puudumisel

3.1. Kindlustusandja õigus nõuda asjaajamiskulude hüvitamist

VÕS § 478 lg 2 sätestab kindlustushuvi puudumise tagajärjena kindlustusandja õiguse nõuda kindlustusvõtjalt mõistlike asjaajamiskulude hüvitamist. VÕS § 478 lg 2 kohaselt, kui kindlustushuvi ei ole kindlustuskaitse algul olemas või kui tulevase kindlustusrisi kindlustamisel kindlustushuvi ei teki, vabaneb kindlustusvõtja kindlustusmakse tasumise kohustusest. Kindlustusandja võib sel juhul nõuda kindlustusvõtjalt mõistlike asjaajamiskulude hüvitamist. Seega nähtub üheselt, et vastava nõude eelduseks on, et kindlustushuvi puudub kindlustuskaitse alguses või kindlustushuvi ei teki tulevase kindlustusrisi kindlustamisel. Õiguskirjanduses on seejuures leitud, et kindlustusandja võib nõuda mõistlike asjaajamiskulude hüvitamist, kui kindlustusvõtja kindlustab asja, mida ta peab ekslikult endale kuuluvaks.¹¹⁷

Täiendavalt on õiguskirjanduses leitud, et kui kindlustushuvi puudub algusest peale, kuid näiteks kindlustusvõtja saab sellest alles hiljem teada ning on seetõttu maksnud kindlustusmakseid olukorras, kus ta selleks VÕS § 478 lg 2 esimese lause kohaselt kohustatud polnud, siis on kindlustusvõtjal õigus nõuda kõigi kindlustusmaksete tagastamist.¹¹⁸ Ka PEICL-s on sätestatud kindlustusandja õigus nõuda mõistlikku tasu kindlustusvõtjalt kindlustushuvi puudumisel (PEICL artikkel 12:101 lõige 1). Vastava nõude puhul on selgitatud, et teatud juhtudel võib kindlustusandja jaoks olla ebaõiglane, et kindlustusvõtjal on õigus kindlustusmaksete tagastamisele, mistõttu on sätestatud kindlustusandja mõistlike kulude nõudeõigus.¹¹⁹ Kuivõrd VÕS § 478 lg 2 teises lauses sätestatud nõudeõigus on märkimisväärselt sarnane PEICL artikliga 12:101, ei ole välistatud, et ka VÕS § 478 lg-s 2 sisalduva mõistlike asjaajamiskulude hüvitamise nõude eesmärgiks on tasakaalustada kindlustusvõtja õiguse realiseerimise tagajärgi kindlustusandjale ning selle eelduseks võib olla ainuüksi kindlustushuvi puudumine.

Kuigi kindlustushuvi puudumist tuleb hinnata igal konkreetsel juhul eraldi, võib kindlustushuvi puudumiseks pidada juhtumeid, mil kindlustusvõtja kindlustab kolmanda isiku riski. Seejuures võib kindlustusvõtjal puududa kindlustushuvi algusest peale nii olukorras, kus kindlustusvõtja on sõlminud kindlustuslepingu vastava kolmanda isiku nõusolekul (VÕS § 463 lg 3), kui ka

¹¹⁷ Lahe, J. Luik, O.-J., lk 141.

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L., 2016, lk 279.

olukorras, kus kindlustusvõtja on sõlminud kindlustuslepingu vastava kolmanda isiku nõusolekuta (VÕS § 463 lg 1). Vastavatel juhtudel võib puududa kindlustushuvi algusest peale VÕS § 478 lg 2 mõttes, mistõttu võib ka kindlustusvõtjatel olla õigus keelduda kindlustusmaksete maksmisest (vt käesoleva magistritöö peatükk 4.2). Vastavat õiguslikku olukorda võiks tasakaalustada kindlustusandja nõudeõigus - õigus nõuda kindlustusvõtjalt mõistlike asjaajamiskulude hüvitamist.

Kindlustusandjal on seejuures õigus nõuda VÕS § 478 lg 2 järgi üksnes mõistlike asjaajamiskulude hüvitamist, mitte igasuguste asjaajamiskulude hüvitamist. Tõusetubki küsimus, mida tuleks pidada mõistlikuks. AB “Lietuvos draudimas” Eesti filiaal PZU Kindlustus on näiteks oma üldtingimustes jätnud asjaajamiskulude suuruse täpsustamata ning sätestanud, et „kindlustuslepingu lõppemisel ülesütlemisega, taganemisega või mõnel muul põhjusel enne tähtaega on kindlustusvõtjal õigus saada tagasi lepingu lõppemisest kuni kindlustusperioodi lõpuni jääva aja eest tasutud kindlustusmakse, millest võidakse kinni pidada kindlustusandja mõistlikud asjaajamiskulud.“¹²⁰ PEICL artikkel 12:101 osas on aga õiguskirjanduses leitud, et tegemist peab olema summaga, mis on aus ja mõistlik, kuid täpsemini jääb see kohtupraktika sisustada.¹²¹ Ka Eesti õiguses jääb kohtupraktika tuvastada, mida tuleb pidada mõistlikeks asjaajamiskuludeks, kuid õiguskirjanduses on leitud, et sellisteks kuludeks saab eelkõige pidada lepingu sõlmimise kulude hüvitamist.¹²² Seega on võimalik järeldada õiguskirjandusest, et lepingu sõlmimise kulu ei pruugi olla ainus asjaajamiskulude liik, mida võiks vastava sätte mõttes pidada mõistlikuks, ning lähtuvalt sellest on põhimõtteliselt võimalik jaatada ka teiste asjaajamiskulude hüvitatavust.

Vaatamata eelnevale ei ole käesoleva magistritöö autori hinnangul mõistlikult võimalik ette kujutada täiendavaid asjaajamiskulusid, mis võiksid olla hüvitatavad VÕS § 478 lg 2 kohaselt. Kindlustusandja teeb aktiivseid pingutusi lepingu sõlmimiseks, peab läbirääkimisi, muu hulgas selgitab välja ka kliendi kindlustushuvi, just lepingu sõlmimise eelselt. Seetõttu võib mõistlikeks asjaajamiskuludeks pidada just selliseid kulusid, mis kanti seoses kindlustuslepingu sõlmimisega. Käesoleva magistritöö autor järeldab eelnevast, et asjaajamiskulude mõistlikkust tuleb hinnata igakordselt, kuid tavapäraselt võiks hüvitatavate kulude hulka kuuluda eelkõige lepingu sõlmimise kulu.

¹²⁰ AB “Lietuvos draudimas” Eesti filiaal PZU Kindlustus. PZU Kindlustuse kindlustuslepingute üldtingimused U100/2020. Kättesaadav: https://pzu.ee/wp-content/uploads/2020/05/%C3%9Cldtingimused-U100_2020.pdf (17.04.2021).

¹²¹ Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Lockner, L., 2009, lk 272-273.

¹²² VÕS II Komm vlj. §478/3.2.1.

Lisaks peavad ka asjaajamiskulud, st eelkõige lepingu sõlmimise kulu, olema mõistlikud. Kulude mõistlikkust tuleb hinnata igas konkreetses olukorras eraldi, kuid õiguskirjanduses on järeldatud, et põhjendatuks ei saa pidada asjaajamiskulude nõudmist ulatuses, mis on võrdne kindlustusperioodi lõpuni makstavate kindlustusmaksetega. Paljud kindlustusandjad sätestasid oma tüüptingimustes kindlustuslepingu ennetähtaegse lõppemise puhuks asjaajamiskulude hüvitamise nõude.¹²³ Olavi-Jüri Luik ja Karl Haavasalu on leidnud, et „juhul kui asuda seisukohale, et kindlustusandjal on õigus kehtestada asjaajamiskulusid, viiks see selleni, et tehniliselt oleks võimalik tüüptingimustes sätestada, et asjaajamiskulu on sama suur kui võimalik tagastatav kindlustusmakse ehk kindlustusperioodi lõpuni jääv kindlustusmakse. Seega saaks tekitada olukorra, kus kindlustusvõtja on kohustatud tasuma kindlustusmakse kogu kindlustusperioodi eest, vaatamata lepingu ülesütlemisele.“¹²⁴ Käesoleva magistritöö autor järeldab eelnevast, et asjaajamiskulud, mis on võrdsed kindlustusperioodi lõpuni makstavate kindlustusmaksetega, ei pruugi olla mõistlikud.

Ka kindlustusandjad on oma praktikas määratlenud kindlustusandja mõistlike asjaajamiskulude suurust. AAS BTA Baltic Insurance Company Eesti filiaal on sätestanud näiteks oma üldtingimuses, et „kindlustuslepingu ülesütlemise korral on BTA-l õigus kindlustusmaksele jooksva kindlustusperioodi eest. BTA tagastab kindlustusvõtjale kindlustusperioodi lõpuni jääva aja eest tasutud kindlustusmakse, välja arvatud kui kindlustatud ese on hävinenud ja BTA on välja maksnud kindlustushüvitise, millest on maha arvatud kindlustusandja asjaajamiskulud ehk 15% (viisteist protsenti) aastasest kindlustusmaksest.“¹²⁵ Sarnaselt on ERGO Insurance SE sätestanud üldtingimustes, et „Kindlustuslepingu ülesütlemise korral on kindlustusvõtjal õigus saada tagasi kindlustusperioodi lõpuni jääva aja eest tasutud kindlustusmakse, millest on maha arvatud kindlustusandja asjaajamiskulud ehk 15% aastasest kindlustusmaksest. Kui kindlustusobjekt on kindlustusjuhtumi tagajärjel hävinud, ei tagasta kindlustusandja makset, mis kindlustusvõtja on kindlustusperioodi lõpuni jääva aja eest tasunud.“¹²⁶

Eelnevatest kindlustuslepingute sätetest nähtub, et kindlustusandjad on oma praktikas võtnud asjaajamiskulude osas küllalt sarnased positsioonid. Nii ERGO Insurance SE kui ka

¹²³ Luik, O.-J., Haavasalu, K. Kindlustusmakse tasumise kohustus kui kindlustusvõtja põhikohustus kahjukindlustuses. - Juridica 2010/3, lk 189; Luik, O.-J. Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Policyholder? - Juridica International XVII/2011.

¹²⁴ Luik, O.-J., Haavasalu, K., lk 189.

¹²⁵ AAS BTA Baltic Insurance Company Eesti filiaal. Kindlustuslepingueelne teave. Kättesaadav: <https://www.bta.ee/ee/kontaktinfo/kindlustuslepingueelne-teave> (17.04.2021).

¹²⁶ ERGO Insurance SE. Kindlustuslepingute üldtingimused.

AAS BTA Baltic Insurance Company Eesti filiaal on sätestanud konkreetse summana mõistlike asjaajamiskulude suuruse, milleks on 15% aastasest kindlustusmaksest. On võimalik, et sellises suuruses asjaajamiskulusid ei peaks pidama põhjendatuks, kuivõrd mõistlike asjaajamiskulude suurust tuleb hinnata igakordselt. Lähtudes Finantsinspeksiooni hinnangust, mille kohaselt hõlmavad kindlustusmaksed eelduslikult kõiki kindlustuslepingu sõlmimise ja haldamisega seotud vajalikke kulusid,¹²⁷ järeldeb käesoleva magistritöö autor, et mõistlike asjaajamiskulude sidumine kindlustusmaksetega võib siiski olla põhjendatud. Samuti ei moodusta ilmselt ka 15% aastasest kindlustusmaksest kogu kindlustusperioodi kindlustusmaksete summat, mistõttu võib vastav säte pigem olla kehtiv. Sellele vaatamata tuleb siiski asjaajamiskulude mõistlikkust hinnata igal konkreetsel juhul eraldi ning ka eelnevalt viidatud tingimuse kehtivus jääb hinnata kohtupraktikas.

Eelnevast järelduvalt võib mõistlike asjaajamiskulude hüvitamise nõudeõiguse eesmärgiks pidada kindlustusandjale tekkinud tagajärgede mõju tasakaalustamist kindlustushuvi puudumisest tulenevalt. Vastava nõude eelduseks võib pidada kindlustushuvi puudumist. Oluline on, et VÕS § 478 lg 2 teisest lausest tulenev nõue võib anda kindlustusandjale õiguse nõuda eelkõige lepingu sõlmimise kulude hüvitamist, mis peaks katma kindlustusandja lepingu sõlmimisega seotud asjaajamiskulud. Samuti peab ka vastavate kulude suurus olema mõistlik. Kuigi kulude suuruse mõistlikkus jääb igakordselt kohtupraktika sisustada, järeldeb käesoleva magistritöö autor, et mõistliku kulude suurusega ei pruugi olla tegemist juhul, kui vastav summa on võrdne kindlustusperioodi lõpuni makstavate kindlustusmaksetega.

3.2. Kindlustusandja õigus nõuda kindlustusmaksete tasumist

Vastavalt VÕS § 422 lg 1 on kindlustusvõtja põhikohustuseks maksta kindlustusandjale kindlustusmaksed, millele vastab kindlustusandja õigus nõuda kindlustusmaksete tasumist.¹²⁸ Kohtupraktikas on seejuures leitud, et VÕS § 422 lg 1 järgi on kindlustusandja ja kindlustusvõtja kohustuste tasakaal, st eelkõige kindlustusmaksete tasumise ja kindlustushüvitise maksmise kohustuste tasakaal, sõltuvuses kahju tekitava riski realiseerumise tõenäosusest.¹²⁹ Küll aga näiteks If P&C Insurance AS-i¹³⁰ ja Akciné draudimo bendrovė

¹²⁷ Finantsinspeksioon. Märjukiri seoses võlaõigusseaduse § 459 nõuetega. Kättesaadav: https://www.fi.ee/sites/default/files/2018-09/20091230-3458_Eesti_Kindlustusseltside_Liit_Margukiri_seoses_volaoigusseaduse_459_nouetega.pdf (17.02.2021).

¹²⁸ RKTko 3-2-1-94-15 p 10; Lahe, J., Luik, O.-J., lk 119.

¹²⁹ Tallinna Ringkonnakohtu 12.01.2017 otsus tsiviilasjas 2-15-787.

¹³⁰ If P&C Insurance AS. Üldtingimused, lk 4. Kättesaadav: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=441ef1f3-b99a-4286-bc3d-790d6c62711e> (17.04.2021).

"Gjensidige" Eesti filiaali¹³¹ praktikas omab kindlustusmaksete tasumine niivõrd suurt tähendust, et esimese kindlustusmakse tasumisega loetakse kindlustusleping sõlmituks.

Kindlustushuvi puudumine (või lõppemine) toob siiski kaasa olukorra, kus kindlustusandjal puudub kindlustusmaksete nõudeõigus täies ulatuses. VÕS § 478 lg 2 kohaselt, kui kindlustushuvi ei ole kindlustuskaitse algul olemas või kui tulevase kindlustusrisi kindlustamisel kindlustushuvi ei teki, vabaneb kindlustusvõtja kindlustusmakse tasumise kohustusest. Vastavalt VÕS § 478 lg 3, kui kindlustushuvi lõpeb pärast kindlustuskaitse algust, on kindlustusandjal õigus kindlustusmaksele, mida ta oleks saanud nõuda, kui kindlustus oleks võetud üksnes selle ajani, mil kindlustusandja sai teada kindlustushuvi lõppemisest. VÕS § 478 lg 4 järgi, kui kindlustushuvi lõpeb kindlustusjuhtumi toimumise tõttu, on kindlustusandjal õigus kindlustusmaksele jooksva kindlustusperioodi eest.

Esiteks on sätestatud kindlustusmaksete nõudeõiguse eriregulatsioon juhuks, kui kindlustushuvi lõpeb pärast kindlustuskaitse algust (VÕS § 478 lg 3). Õiguskirjanduses on leitud, et seadusandja on seadnud kindlustusandja kindlustusmaksete nõudeõiguse sõltuvusse ajahetkest, mil kindlustusandja sai teada kindlustushuvi lõppemisest.¹³² Seega nähtub eelnevast, et vastava piirangu kohaldumise eeldusteks võivad olla kindlustushuvi lõppemine pärast kindlustuskaitse algust ja asjaolu, et kindlustusandja saab teada kindlustushuvi lõppemisest.

Sarnaselt VÕS § 478 lg-le 3 on ka Saksa õiguses sätestatud, et kui kindlustushuvi lõpeb pärast kindlustuskaitse algust, on kindlustusandjal õigus saada kindlustusmakseid, millele tal oleks olnud õigus, kui kindlustuskaitse oleks kehtinud ainult kuni ajani, mil kindlustusandja sai teada kindlustushuvi lõppemisest (VVG § 80 lg 2). Vastava sätte kohaldumiseks peab olema kindlustushuvi lõppenud ning see peab olema püsiv, st ajutine kindlustushuvi lõppemine ei kvalifitseeru VVG § 80 lg 2 olukorrana. Saksa õiguses on täiendavalt leitud, et VVG § 80 lg 2 olukorraga on tegemist eelkõige juhul, kus kindlustatud ese täielikult hävineb.¹³³ Ka kindlustatud eseme müüki ei peeta VVG § 80 lg 2 olukorraks, kuivõrd VVG § 95 reguleerib vastavat situatsiooni (kindlustatud eseme müük).¹³⁴

¹³¹ Akciné draudimo bendrovė "Gjensidige" Eesti filiaal. Kindlustuse üldtingimused, lk 4. Kättesaadav: https://www.gjensidige.ee/-/media/Tingimused/Kindlustuse%20%C3%BCldtingimused%20%C3%9C101-2018_EST.pdf (17.04.2021).

¹³² VÕS II Komm vlj §478/3.2.2.

¹³³ Knappmann, U., Langheid, T., Römer, W., Wrabetz, W. NVersZ. KG: Versäumte Kündigung der Kfz-Haftpflichtversicherung bei Alkoholunfall. Kättesaadav: <https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fversz%2F2001%2Fcont%2Fversz.2001.426.1.htm&anchor=Y-200-GE-KG-D-2001-01-16-AZ-6U424899> (17.04.2021).

¹³⁴ Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P., § 80/IV2.

Käesoleva magistritöö autori hinnangul on võimalik, et VVG § 80 lg 2 olukordadeks tuleks pidada eelkõige olukordi, mil kohaldub Eesti õiguses VÕS § 478 lg 4, mitte VÕS § 478 lg 3, kuivõrd kindlustatud eseme hävimisel leiab aset kahjukindlustuse puhul kindlustusjuhtum. Seega järeldeb käesoleva magistritöö autor, et VÕS § 478 lg 3 ei pruugi kohalduda samadel juhtudel, mil kohaldub VVG § 80 lg 2. Vaatamata eelnevale leiab käesoleva magistritöö autor, et ka Eesti õiguses võib VÕS § 478 lg 3 mitte kohalduda kindlustatud eseme müügi korral, kuivõrd sarnaselt Saksa õigusele võiks ka VÕS § 494, mis reguleerib kindlustatud eseme müüki, pidada erisätteks VÕS § 478 lg 3 suhtes.

Eesti õiguskirjanduses on siiski järeldatud, et kindlustatud eseme võõrandamise korral on tegemist kindlustushuvi lõppemisega, kuid seda reguleerib mitte VÕS § 478, vaid erisäte (VÕS § 494).¹³⁵ Käesoleva magistritöö autor märgib, tuginedes nii Saksa õiguses¹³⁶ kui ka PEICL-i¹³⁷ osas järeldatule, et kindlustatud eseme võõrandamisel ei pruugi olla tegemist kindlustushuvi lõppemisega VÕS § 478 lg 3 mõttes. Täpsemini on õiguskirjanduses leitud tuginedes PEICL-le, et kindlustatud eseme omandi üleandmisel ei ole tegemist kindlustushuvi lõppemisega artikkel 12:101, mis sätestab kindlustushuvi puudumise tagajärjed, mõttes. Vastavat olukorda reguleerib samuti erisäte, täpsemini artikkel 12:102.¹³⁸ Kuivõrd nii PEICL-i artikkel 12:101 ja VVG § 80 lg 2 on analoogsed VÕS § 478 lg-ga 3, järeldeb ka käesoleva magistritöö autor, et kindlustatud eseme müügi korral ei ole tegemist kindlustushuvi lõppemisega VÕS § 478 mõttes ning vastavat olukorda reguleerib VÕS § 493.

Vastavalt Eesti õiguskirjanduses leitule, tuleb VÕS § 478 lg 3 reguleerimisalasse kuuluvaks olukorraks pidada näiteks juhtumit, kus kindlustusvõtjaks on liisinguvõtja ning liisinguleping lõpeb.¹³⁹ Sarnaselt tuleks selliseks olukorraks pidada ka juhtumit, mil kindlustusvõtja on sõlminud üürilepingu ja üürileping lõpeb ning kindlustusvõtja kui üürnik on kohustatud tagastama üürileandjale üüriobjekti.¹⁴⁰ Kui asjaolu, mis piisava seose olemasolu kaasa toõi, st liisinguleping või üürileping, lõpeb, siis võib seega lõppeda ka kindlustushuvi. Seega võib VÕS § 478 lg 3 kohalduda juhtudel, mil kindlustusvõtja ja kindlustatud kolmanda isiku riski vahel oli piisav seos, kuid vastav seos lõpeb.

¹³⁵ Johannes, E. Kindlustatud asja võõrandamine. - *Juridica* 2018/7, lk 476.

¹³⁶ Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P., § 80/IV2.

¹³⁷ Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L., 2009, lk 273.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ Lahe, J. Luik, O.-J., lk 141.

¹⁴⁰ Johannes, E., lk 476

Täiendavaks VÕS § 478 lg 3 kohaldumise eelduseks võib pidada asjaolu, et kindlustusandja on saanud teada kindlustushuvi lõppemisest. Kindlustusandja võib seejuures saada teada kindlustushuvi lõppemisest nii kindlustusvõtjalt kui ka mõnel muul viisil, näiteks mõnelt kolmandalt isikult. Nii on õiguskirjanduses asutud seisukohale, et kindlustushuvi lõpeb ka üüritud asja üürileandjale tagastamisega.¹⁴¹ Kuna infot üüritud asja üürileandja tagastamise kohta omavad nii üürnik kui ka üürileandja, siis VÕS § 478 lg 3 kohaldumiseks võivad kindlustushuvi puudumisest kindlustusandjat teavitada nii kindlustusvõtja kui üürnik kui ka üürileandja kui kolmas isik. Seejuures puudub kahtlus, et VÕS § 478 lg 3 kaitseb kindlustusvõtja huve, sätestades piirangu kindlustusandja nõudeõigusele. Seetõttu on ka just kindlustusvõtja kui üürniku huvides teavitada kindlustusandjat viivitamata kindlustushuvi lõppemisest, et kohalduks vastav kindlustusandja nõudeõiguse piirang.

Teiseks sisaldab VÕS § 478 lg 4 erisätet, mis reguleerib kindlustusandja õigust nõuda kindlustusmaksete tasumist olukorras, kus kindlustushuvi lõpeb kindlustusjuhtumi toimumisega (VÕS § 478 lg 4). Ka Olavi-Jüri Luik ja *prof.* Janno Lahe on asunud seisukohale, et kindlustushuvi võib lõppeda kindlustusjuhtumi toimumisel, näiteks kui kindlustatud ese hävib. Sel juhul on kindlustusandjal õigus jooksva perioodi kindlustusmaksele, kuid pärast vastavat perioodi puudub kindlustusandjal kindlustusmaksete nõudeõigus.¹⁴² Õiguskirjanduses on täiendavalt leitud, et sellist viimast kindlustusmakset võib pidada justkui kompensatsiooniks kindlustusandjale kahju hüvitamise eest.¹⁴³

Eelnevast nähtuvalt toob VÕS § 478 lg-s 4 sisalduv säte kaasa kompensatsiooni kindlustusandjale kahju hüvitamise eest, sest alternatiivselt oleks võimalik ka lahendus, mille kohaselt kindlustusandjal lõpeb kindlustusmaksete nõudeõigus kindlustusjuhtumi toimumise seisuga. Sellisel juhul ei pruugiks kindlustusandjal olla nõudeõigus jooksva kindlustusperioodi eest, kuivõrd maksetähtaeg võiks saabuda kasvõi üks päev pärast kindlustusjuhtumi toimumist. Seejuures on õiguskirjanduses leitud, et kindlustusmakse on kindlustusandjale vajalik, et katta vastava perioodi kahjunõuded ning veel hüvitamata kahjunõuded, samuti et luua reserve tulevikus tekkivate kohustuste täitmiseks, katta tegevuskulud ja tagada jätkusuutlikkus.¹⁴⁴ Seetõttu leiab ka käesoleva magistritöö autor, et järeldust, mille kohaselt on VÕS § 478 lg 4 olukorras kindlustusandjal kindlustusmaksete nõudeõigus ka jooksva perioodi eest, kuna

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Lahe, J., Luik, O.-J., lk 142.

¹⁴³ VÕS II Komm vlj. §478/3.2.2.

¹⁴⁴ Lahe, J. Luik, O.-J., lk 119.

kindlustusjuhtumi toimumisel võib kindlustusandjal olla ka täitmiskohustus, võib pidada põhjendatuks (vt käesoleva magistritöö alapeatükk 4.1).

VÕS § 478 lg 4 kohaldumise eelduseks võib pidada regulatsiooni sõnastusest järelduvalt kindlustushuvi lõppemist kindlustusjuhtumi toimumise tulemusena. Seega võib VÕS § 478 lg 4 kohalduda juhtudel, mil kindlustushuvi oli olemas tulenevalt iseenda riski kindlustamisest kui ka tulenevalt kindlustusvõtja ja kindlustatava riski vahel olevast piisavast seosest. Järelikult võib VÕS § 478 lg 4 kohalduda korteri hävimisel nii juhul, kui kindlustusvõtja oli kindlustanud enda omandisse kuuluvat korterit, kui ka juhul, kui üürnik oli kindlustanud üüritavat korterit kui selle kasutamise seotud vastutust, kuid eeldusel, et korteri hävimine on ka sel juhul kindlustuslepingu järgi kindlustusjuhtumiks.

On ilmne, et kindlustusandja VÕS § 478 lg-st 4 tuleneva õiguse realiseerimiseks peab lisaks kindlustusvõtja olema teavitanud kindlustusandjat kindlustusjuhtumi toimumisest. Nii on ka näiteks Swedbank oma kodukindlustuse tingimustes sätestanud, et „kahjujuhtumi korral teavitage meid sellest viivitamatult.“¹⁴⁵ Lisaks on ka Akciné draudimo bendrovė "Gjensidige" Eesti filiaal sätestanud oma üldtingimustes, et „kindlustusjuhtumi toimumisel on kindlustusvõtja kohustatud teavitama kindlustusjuhtumist Gjensidiget, tehes seda esimesel võimalusel isiklikult või oma esindaja kaudu.“¹⁴⁶ Kuigi on ilmne, et kindlustusjuhtumi toimumisel peab kindlustusvõtja teavitama kindlustusandjat kindlustusjuhtumi toimumisest, on ka kindlustusandjad sätestanud kindlustusvõtjate kohustuse teavitada viivitamatult kindlustusandjat kindlustusjuhtumi toimumisest.

Lisaks kuivõrd VÕS § 478 lg-t 4 võib pidada analoogseks VVG § 80 lg-ga 2, saab VÕS § 478 lg-s 4 sisalduva nõude ulatust analüüsida ka lähtuvalt VVG § 80 lg-st 2. Saksa õiguskirjanduses on leitud, et juba ainuüksi VVG § 80 lg 2 sõnastusest nähtub, et kindlustushuvi lõppemisel ei ole kindlustusandjal *pro-rata* nõudeõigus ehk kindlustusmaksete nõudeõigus kuni ajani, mil leidis aset kindlustusjuhtum, vaid kindlustusmaksete nõudeõiguse ulatus sõltub eelkõige sellest, kuidas konkreetne kindlustusandja kindlustusmakseid arvestab, st eelkõige on see sõltuvuses kindlustusperioodi pikkusest. Samas leiab ka üks Saksa õiguse koolkond, et kindlustusandjal on küll *pro-rata* nõudeõigus ehk õigus nõuda kindlustusmaksete tasumist kuni kindlustusjuhtumi toimumiseni, kuid sellele lisandub ka mõistlik osa aastasest

¹⁴⁵Swedbank. Kodukindlustuse tingimused.

Kättesaadav: https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/home/cond_homeins_est_25052018.pdf (17.04.2021).

¹⁴⁶Akciné draudimo bendrovė "Gjensidige" Eesti filiaal, lk 5.

asjaajamiskulust.¹⁴⁷ Käesoleva magistritöö autori hinnangul ei ole võimalik Eesti õiguses jaatada kindlustusandja *pro-rata* nõudeõigust, kuivõrd VÕS § 478 lg 4 sätestab selgelt, et kindlustusandjal on õigus veel ka jooksva perioodi kindlustusmaksele.

Kolmandaks on seadusandja näinud ette kindlustusmaksete maksmise nõudeõiguse täieliku välistuse olukorraks, mil kindlustushuvi ei ole kindlustuskaitse alguses olemas või seda ei teki (VÕS § 478 lg 2). Tähelepanuväärne on, et kui kindlustushuvi puudub kindlustusvõtjal, siis kindlustushuvi võib olla olemas kolmandast isikust kindlustatud isikul, kuid vastava kindlustusandja nõudeõiguse piirangu puhul peetakse silmas olukorda, kus just kindlustusvõtjal puudub kindlustushuvi. Samuti ei ole VÕS § 478 lg 2 kohaldumisel määrav, kas kolmandast isikust kindlustatud isik andis kindlustusvõtjale nõusoleku, kuivõrd vastav nõusolek ei määra, kas tegemist on kindlustushuvi puudumisega või mitte ja seega kohaldub ka VÕS § 478 lg 2 sõltumata kindlustatud isiku nõusolekust kindlustuslepingu sõlmimisel (vt käesoleva magistritöö alapeatükk 4.2).

Eelnevast nähtuvalt sätestab VÕS § 478 erisused kindlustusandja õigusele nõuda kindlustusmaksete tasumist kindlustushuvi puudumisel ja selle lõppemisel. VÕS § 478 lg 3 kohaldumise eelduseks võib pidada asjaolu, et esmalt kindlustushuvi lõpeb ning teiseks, et kindlustusandjat teavitatakse kindlustusandjat kindlustushuvi lõppemisest. VÕS § 478 lg 4 kohaldumise eeldusteks võib pidada asjaolu, et esmalt kindlustushuvi lõpeb ning teiseks et kindlustushuvi lõpeb kindlustusjuhtumi toimumise tõttu. Samuti on kindlustusvõtja õigus nõuda kindlustusmakseid piiratud ka juhul, kui kindlustushuvi puudub algusest peale (vt käesoleva magistritöö alapeatükk 4.2).

3.3. Kindlustusandja õigus öelda kindlustusleping üles

VÕS § 478 sätestab kindlustushuvi puudumise tagajärjed. Vastav säte ei sisalda regulatsiooni, mille kohaselt oleks kindlustusandjal kindlustushuvi puudumisel õigus öelda kindlustusleping üles. Kuigi ajalooliselt on kindlustushuvi puudumine toonud kaasa kindlustuslepingu tühisuse,¹⁴⁸ võiks Eesti õiguses kindlustushuvi puudumine või lõppemine tuua kaasa õiguse öelda kindlustusleping üles. Puudub kahtlus, et kindlustushuvi lõppemisel kindlustusjuhtumi toimumise tõttu on kindlustusandjal õigus kindlustusleping üles öelda vastavalt VÕS § 493 lg 2, mille kohaselt pärast kindlustusjuhtumi toimumist võib kumbki lepingupool

¹⁴⁷ Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P., §80/IV3.

¹⁴⁸ Clarke, M., lk 20.

lepingu üles öelda ühe kuu jooksul kahju kindlakstegemise toimingute lõppemisest. Kuivõrd kindlustusleping on kestvusleping, ei lõpeta kindlustusjuhtumi toimumine automaatselt kindlustuslepingu kehtivust, mistõttu tuleks kindlustusleping kindlustusjuhtumi toimumisel üles öelda.¹⁴⁹

Lisaks on Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar leidnud, et „seadusandja eesmärk ei ole tuua kaasa kindlustushuvita kindlustuslepingu tühisust, vaid kindlustushuvita lepingu tagajärjeks on kindlustusvõtja kindlustusmakse tasumise kohustusest vabastamine (VÕS § 478 lg 2) ja seeläbi lepingu lõpetamine (VÕS § 457 ja 458) või siis lepingu kehtivuse korral kindlustusandja hüvitise maksmisest vabastamine, kui kindlustatud isiku nõusolek puudub.“¹⁵⁰ Puudub kahtlus, et kindlustusandjal on õigus kindlustusleping üles öelda VÕS § 457 kohaselt, kui kindlustusvõtja hilineb esimese kindlustusmakse tasumisega, ja VÕS § 458 kohaselt, kui kindlustusvõtja hilineb järgmiste kindlustusmaksete tasumisega. Täiendavalt vajab analüüsimist, kas juba ainuüksi kindlustushuvi puudumine (VÕS § 478 lg 2) või selle lõppemine (VÕS § 478 lg 3), mitte kindlustusmaksete tasumisest keeldumine (VÕS § 457 ja 458), annab aluse kindlustuslepingu ülesütlemiseks kindlustusandja poolt VÕS § 196 lg 1 alusel.

Vastavalt VÕS § 196 lg 1 võib kumbki lepingupool kestvuslepingu mõjuval põhjusel etteteatamistähtaega järgimata üles öelda, eelkõige kui ülesütlevalt lepingupoolelt ei või kõiki asjaolusid ja mõlemapoolset huvi arvestades mõistlikult nõuda lepingu jätkamist kuni kokkulepitud tähtpäevani või etteteatamistähtaja lõppemiseni (erakorraline ülesütlemine). Riigikohus on asunud seisukohale, et VÕS § 196 lg 1 järgi on lepingupoolel õigus „kestvusleping erakorraliselt üles öelda ka muul mõjuval põhjusel kui teise poole rikkumine.“¹⁵¹ Selliseks muuks mõjuvaks põhjuseks tuleb eelkõige pidada Riigikohtu seisukoha kohaselt olukordi, kus „ülesütlevalt lepingupoolelt ei või kõiki asjaolusid ja mõlemapoolset huvi arvestades mõistlikult nõuda lepingu jätkamist kuni kokkulepitud tähtpäevani või etteteatamistähtaja lõppemiseni.“¹⁵² Eelnevast järeldab käesoleva magistritöö autor, et VÕS § 196 alusel võib olla võimalik kindlustusleping üles öelda kahel alternatiivsel alusel: kui teine lepingupool on lepingut rikkunud või kui leiab aset mõni muu oluline põhjus.

¹⁴⁹ Tallinna Ringkonnakohtu otsus 13.11.2015 tsiviilasjas 2-13-14073, p 47.

¹⁵⁰ Luik, O.-J., Saar, K., lk 453.

¹⁵¹ RKTko 2-15-505 p 21.1.1.1.

¹⁵² RKTko 3-2-1-101-15, p 17.

Käesoleva magistritöö autori hinnangul võib kindlustushuvi puudumist pigem pidada muuks mõjuvaks põhjuseks. Kindlustusvõtja ei saa olla rikkunud omapoolset kohustust seoses kindlustushuviga, sest kindlustusandja lepingueelseks kohustuseks võiks olla kindlustushuvi väljaselgitamine kindlustuslepingu sõlmimise eelselt ning kindlustushuvi puudumisel kindlustuslepingu sõlmimisest keeldumine. See nähtub ka ERGO Insurance SE praktikast, mille üldtingimuste kohaselt on kindlustusandjal esmalt kohustus selgitada välja kindlustushuvi.¹⁵³ Seejuures on Riigikohus oma järjepidevas praktikas jaatanud lepingu ülesütlemist ka sellisel mõjuval põhjusel, mille tekkimise on toonud kaasa ülesütleva poole tegevus, kuid vastaval juhul võib teisel lepingupoolel olla kahjuhüvitamise nõudeõigus.¹⁵⁴ Seega ei peaks asjaolu, et kindlustusandja ei keeldunud kindlustuslepingu sõlmimisest, tingimata ka välistama kindlustusandja õigust öelda kindlustusleping üles VÕS § 196 lg 1 alusel.

Kindlustuslepingu jätkumine ei pruugi olla kooskõlas kindlustusandja huvidega kindlustushuvi puudumisel või kindlustushuvi lõppemisel, kuivõrd kindlustusandja õigus nõuda kindlustusmakseid lõpeb edasiulatuvalt (VÕS § 478 lg-d 3 ja 4) või tagasiulatuvalt (VÕS § 478 lg 2). Kindlustusandjad tegutsevad oma majandus- ja kutsetegevuse raames ning seega võib neil puududa igasugune huvi kindlustuslepingu jätkumise vastu, kui neil puudub õigus saada kindlustusmakseid (vt kindlustusmaksete nõudeõiguse kohta täpsemini käesoleva magistritöö alapeatükk 3.2). Kindlustusvõtjal võiks olla huvi lepingu jätkumise vastu juhul, kui isik, kelle riski kindlustati, andis või annab oma nõusoleku VÕS § 463 lg 3 kohaselt, kuivõrd vastaval juhul on kindlustusvõtjal õigus nõuda kindlustusandjalt täitmist ka juhul, kui kindlustushuvi puudub (vt käesoleva magistritöö alapeatükk 4.1). Seega võib kindlustusvõtja huvi kindlustuslepingu jätkumise vastu sõltuda asjaolust, kas vastav kolmas isik andis oma nõusoleku VÕS § 436 lg 3 mõttes.

Kuigi kindlustusvõtjal võib olla majanduslik huvi lepingu jätkumise vastu, kui kolmas isik on andnud oma nõusoleku, ei pruugi vastav huvi olla kooskõlas kindlustushuvi põhimõttega. Samuti vaatamata sellele, et kindlustusvõtjal võib olla täitmisenõue, võib kindlustusvõtja vastava nõude realiseerimisest tulenevalt rikastuda. On võimalik, et selline olukord on vastuolus kindlustushuvi põhimõttega. Nii näiteks olukorras, kus kindlustusvõtja kindlustab oma

¹⁵³ERGO Insurance SE. Kindlustuslepingute üldtingimused. Kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/ERGO_Kindlustuslepingute_ylttingimused_KT.0948.18_EST.pdf (17.04.2021).

¹⁵⁴ RKTko 3-2-1-47-04, p 16; 3-2-1-20-08, p 15; 3-2-1-2-06, p 18; 3-2-1-114-07, p 11; 3-2-1-84-10, p 13; Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. VÕS §196/4.3. - Võlaõigusseadus I. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2016.

abikaasa lahusvaras olevaid esemeid ilma igasuguse seoseta vastavate esemetega¹⁵⁵ oma abikaasa nõusolekul ja leiab aset kindlustusjuhtum, siis võib kindlustusandja olla kohustatud maksuma kindlustushüvitise kindlustusvõtjale. Samas rikastuks seeläbi kindlustusvõtja, kuivõrd kahju tekiks endiselt eelkõige kindlustatud isikule. Sellest tulenevalt on võimalik järeldada, et tegemist ei ole kindlustusvõtja huviga, mis oleks kooskõlas kindlustushuvi põhimõttega ning on võimalik, et vastav huvi ei välista kindlustusandja õigust öelda kindlustusleping üles kindlustushuvi puudumisest tulenevalt.

Kuigi VVG § 80 sätestab kindlustushuvi puudumise tagajärjed üksnes seoses kindlustusvõtja kohustusega maksta kindlustusmakseid, tunnistatakse põhimõtteliselt siiski ka Saksa õiguses, et kindlustushuvi lõppemise korral on õigus lõpetada kindlustusleping olukorras, kus ei kohaldu VVG § 80 lg 3 ja kindlustusvõtja ei sõlminud kindlustuslepingut pahatahtlikel eesmärkidel.¹⁵⁶ Samuti on põhimõtteliselt leitud, et ka kindlustushuvi lõppemine toob kaasa kindlustuslepingu lõppemise.¹⁵⁷ PEICL-i kohaselt loetakse, et kindlustushuvi lõppemisest teavitamisel lõppeb kindlustusleping artikli 12:101 lg 2 kohaselt. Vastav säte kohaldub juhul, kui kindlustushuvi lõpeb nii kindlustusjuhtumi toimumise tõttu kui ka muudel põhjustel. Seega on kindlustuslepingu lõppemine sätestatud just kindlustushuvi lõppemise tagajärjena, mitte olukorra, kus kindlustushuvi puudub algusest peale, tagajärjena.¹⁵⁸ Eelnevast nähtuvalt on ka Saksa õiguse ja PEICL-i kohaselt kindlustuslepingu lõppemine kindlustushuvi puudumise tagajärg, mistõttu võiks ka Eesti õiguses sarnaselt olla kindlustuslepingu ülesütlemine VÕS § 196 lg 1 alusel lubatav tulenevalt kindlustushuvi puudumisest või selle lõppemisest.

Käesoleva magistritöö autor leiab mõlema lepingupoolle huvide kaalumise ja kõigi asjaolude ja argumentide arvesse võtmise tulemusena, et kindlustusandjal on õigus kindlustusleping üles öelda, kui kindlustushuvi lõpeb või puudub algusest peale ning seda sõltumata asjaolust, et kindlustusvõtjal võib olla kindlustuslepingu alusel nõudeõigus. Eelneva järelduse põhjendatust on kinnitanud ka *prof. Janno Lahe* ja *Olavi-Jüri Luik*, leides, et „kuivõrd kindlustusleping ei lõpe iseenesest, kui kindlustushuvi puudub või ei ole tekkinud, tuleks kaaluda kindlustuslepingu poolte õigust sellisel juhul leping erakorraliselt VÕS § 196 lg 1 alusel üles öelda.”¹⁵⁹ Vastava seisukoha põhjendatust kinnitab ka ERGO Insurance SE praktika, mille

¹⁵⁵ Barney, J. B., lk 511.

¹⁵⁶ Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P., §80/I.

¹⁵⁷ Pröls, J., Martin, A., §80/F.

¹⁵⁸ Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L., 2009, lk 273.

¹⁵⁹ Lahe, J. Luik, O.-J., lk 141.

üürilepingu kindlustuse tingimuse kohaselt saab kindlustuslepingu enne selle tähtaja lõppu lõpetada kindlustushuvi lõppemise korral.¹⁶⁰

Jaatades kindlustushuvi puudumisel kindlustuslepingu ülesütlemist, ei muutu selle tagajärjel võlasuhe tagasitäitmise võlasuhteks. Erandiks on vaid ette üleantu, näiteks ettemaksete, tagastamine.¹⁶¹ Samas on seadusandja sätestanud kindlustusvõtja õiguse keelduda kindlustusmaksete tasumisest kindlustushuvi puudumisel (VÕS § 478 lg 2, vt käesoleva magistritöö alapeatükk 4.2), mis hõlmab ka varasemalt tasutud kindlustusmaksete tagasinõude õigust. Seega toimub siiski vaatamata ülesütlemise tagajärgedele seni makstud kindlustusmaksete tagastamine kindlustusvõtjale, kui kindlustushuvi puudus algusest peale ning kui kindlustusvõtja realiseerib oma VÕS § 478 lg-st 2 tuleneva õiguse. Vastaval juhul ei ole siiski kindlustusmaksete tagastamine sõltuvuses kindlustuslepingu ülesütlemisest, vaid VÕS § 478 lg-s 2 nimetatud õiguse realiseerimisest.

Kokkuvõtvalt järeldeb käesoleva magistritöö autor, et kindlustusandja ja kindlustusvõtja huvide kaalumise ning kõigi asjaolude ja argumentide arvesse võtmise tulemusena on kindlustusandjal ka ainuüksi kindlustushuvi puudumise või selle lõppemise korral õigus öelda kindlustusleping üles VÕS § 196 lg 1 kohaselt. Sellisel juhul võiks pidada ülesütlemist põhjendatuks tulenevalt kindlustushuvi puudumisest või selle lõppemisest kui muust asjaolust, mitte tulenevalt lepingu rikkumisest.

¹⁶⁰ ERGO Insurance SE. ERGO üürilepingu kindlustuse tingimused. Kättesaadav: <https://www.ergo.ee/files/ERGO-yyrilepingu-kindlustuse-tingimused.pdf> (17.04.2021).

¹⁶¹ VÕS I Komm vlj. §196/7.

4. Kindlustusvõtja õigused kindlustushuvi puudumise korral

4.1. Kindlustusvõtja õigus nõuda kindlustusandjalt kindlustuslepingu täitmist

Vastavalt VÕS § 422 lg 1 kohustub kindlustuslepinguga üks isik (kindlustusandja) kindlustusjuhtumi toimumisel hüvitama kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju või maksuma kokkulepitud rahasumma ühekordselt või osadena või täitma lepingu muul kokkulepitud viisil (kindlustusandja täitmise kohustus). Vastavalt Riigikohtu seisukohale on tegemist kindlustusandja põhikohustusega, mis realiseerub, kui kindlustusvõtja on tõendanud kindlustusjuhtumi toimumise, samas kui hüvitamiskohustuse puudumise tõendamiskoormus lasub kindlustusandjal.¹⁶² Seega on kindlustuslepingu puhul tegemist lepinguliigiga, mille puhul on kindlustusandjal kohustus täita oma lepingust tulenev kohustus üksnes juhul, kui saabub teatud tingimus.¹⁶³

Eelnevast nähtuvalt tuleks kindlustusandja täitmiskohustuse esimeseks eelduseks pidada kindlustusjuhtumi toimumist. Vastavalt VÕS § 423 lg 1 on kindlustusjuhtum eelnevalt kokkulepitud sündmus, mille toimumise korral peab kindlustusandja täitma oma lepingust tuleneva täitmise kohustuse. Õiguskirjanduses on leitud, et kindlustusjuhtum on eelkõige kindlustatud riski realiseerumine, milles lepitakse kokku kindlustuslepingu sõlmimisel.¹⁶⁴ Näiteks on AB "Lietuvos draudimas" Eesti filiaal PZU Kindlustuse õnnetusjuhtumikindlustuse tingimuste kohaselt kindlustusjuhtumiks järgmine olukord: „kindlustusjuhtum on kindlustuslepingu kehtivuse ajal ja kindlustuslepingus kokkulepitud tingimustel kindlustatud isiku vaba tahte vastaselt toimunud ootamatu sündmus, mille tagajärjel väline jõud tekitab kindlustatud isikule tervisekahjustuse või põhjustab tema surma.“¹⁶⁵

Õiguskirjandusest nähtub, et kindlustusandja täitmiskohustuse täiendavaks eelduseks võib pidada asjaolu, et kindlustusjuhtum leiab aset kindlustuskaitse kehtivuse ajal, kuivõrd just kindlustuskaitse kehtivuse ajal toimunud kindlustusjuhtumi tagajärjena kaasneb kindlustusandja täitmise kohustus.¹⁶⁶ Vastava järelduse õigsus nähtub ka ERGO Insurance SE

¹⁶² RKTko 3-2-1-35-11 p 9.

¹⁶³ Fischer, E. The Rule of Insurable Interest and the Principle of Indemnity: Are They Measures of Damages in Property Insurance? College of William & Mary Law School, 1981, lk 446. Kättesaadav: <https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1498&context=facpubs> (17.04.2021).

¹⁶⁴ Lahe, J., Luik, O.-J., lk 83-84.

¹⁶⁵ AB "Lietuvos draudimas" Eesti filiaal PZU Kindlustus. Õnnetusjuhtumikindlustuse tingimused. Kättesaadav: https://www.pzu.ee/wp-content/uploads/2017/12/Onnetusjuhtumikindlustuse_tingimused_OJ100_2017.pdf (17.04.2021).

¹⁶⁶ Lahe, J. Luik, O.-J., lk 86.

tingimusest, mille kohaselt peab teatud sündmus toimuma kindlustuskaitse ajal, et tegemist oleks kindlustusjuhtumiga.¹⁶⁷ Õiguskirjanduses on täpsemini leitud, et kindlustuskaitse tähendab perioodi, mille ajal toimunud kindlustusjuhtum toob kaasa kindlustusandja täitmise kohustuse VÕS § 422 lg 1 kohaselt. Seejuures on oluline, et kindlustusjuhtumi toimumine langeks vastavasse kokkulepitud ajaperioodi, kuivõrd vastupidisel juhul puudub kindlustusandjal täitmise kohustus.¹⁶⁸

Eelneva valguses võib kindlustusvõtjal olla õigus nõuda kindlustusandjalt täitmist, kui risk, mille realiseerumise puhuks sõlmiti kindlustusleping, realiseerub ning kui vastav riski realiseerumine leiab aset kindlustuskaitse kestel. Seejuures ilmneb If P&C Insurance AS-i üldtingimustest, et praktikas jaatatakse kindlustusandja täitmiskohustust mitte üksnes rahalise hüvitise maksmisena, nagu võiks jääda mulje VÕS § 422 lg-st 1, vaid kindlustusandja võib täita oma kohustuse ka mitterahaliselt, näiteks asendades kindlustusjuhtumi toimumise tõttu hävinenud eseme.¹⁶⁹ Seega võiks kindlustusandja täita oma kindlustushüvitise maksmise kohustuse nii raha maksmise teel kui ka mitterahaliselt. Täiendavalt nähtub eelnevast, et kindlustushuvi olemasolu ei pruugi tegelikult olla kindlustusandja täitmiskohustuse eelduseks. Samuti ei nähtu ka VÕS §-st 478, et kindlustushuvi puudumine mõjutaks kindlustusandja täitmiskohustust. Sellele vaatamata võib siiski kindlustushuvi puudumine osutada oluliseks kindlustusandja vastuväiteks, mis võib välistada kindlustusvõtja täitmisenõude VÕS § 463 kohaselt.

Ka õiguskirjanduses on järeldatud, et „seadusandja eesmärk ei ole tuua kaasa kindlustushuvita kindlustuslepingu tühisust, vaid kindlustushuvita lepingu tagajärjeks on kindlustusvõtja kindlustusmakse tasumise kohustusest vabastamine (VÕS § 478 lg 2) ja seeläbi lepingu lõpetamine (VÕS § 457 ja 458) või siis lepingu kehtivuse korral kindlustusandja hüvitise maksmisest vabastamine, kui kindlustatud isiku nõusolek puudub. Seega on isikliku kindlustushuvita kindlustuslepingute puhul tegemist alati kolmanda isiku kindlustusriski kindlustamisega. Teisisõnu võib väita, et just VÕS § 463 kaudu realiseerub Eesti õiguses lõplikult kindlustushuvi printsiip.“¹⁷⁰

¹⁶⁷ ERGO Insurance SE. Ehituse koguriskikindlustuse tingimused. Kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Ehituse_koguriskikindlustuse_tingimused_KT.0493.09.pdf (17.04.2021).

¹⁶⁸ Lahe, J. Luik, O.-J., lk 86.

¹⁶⁹ If P&C Insurance AS, lk 3.

¹⁷⁰ Luik, O.-J., Saar, K., lk 453.

Käesoleva magistritöö autor nõustub, et kuigi kindlustushuvi olemasolu tuleb hinnata igal konkreetsel juhul eraldi, võib kindlustushuvi puududa algusest peale olukorras, kus kindlustusvõtja on kindlustanud kolmanda isiku riski ning kindlustusvõtjal puudub igasugune seos vastava kolmanda isiku riskiga (vt käesoleva magistritöö alapeatükk 1.1). Tulenevalt VÕS §-s 463 sätestatust tuleb ka kindlustusandja täitmiskohustust analüüsida kahes alternatiivses õiguslikus olukorras: esiteks olukorras, kus kindlustusvõtja kindlustab kolmanda isiku riski kolmanda isiku nõusolekul ning teiseks olukorras, kus kindlustusvõtja kindlustab kolmanda isiku riski kolmanda isiku nõusolekuta.

Esiteks kui kindlustusvõtja kindlustab kolmanda isiku riski kolmanda isiku nõusolekul, ei peaks kindlustusvõtja kindlustushuvi puudumine välistama kindlustusandja täitmise kohustust kindlustusvõtjale. Vastavalt VÕS § 463 lg 3 peab kindlustusandja täitma oma kohustuse kindlustusvõtjale üksnes juhul, kui viimane tõendab, et kolmas isik andis kindlustuslepingu sõlmimiseks nõusoleku. Samas sätestab Salva Kindlustuse AS oma üldtingimustes järgmist: „Kui kindlustusvõtja ei ole kindlustatud isik, ei ole kindlustusvõtjal õigust nõuda lepingu täitmist ega käsutada kindlustuslepingust tulenevaid õigusi.“¹⁷¹ Vaatamata eelnevale, on siiski võimalik järeldada seaduse grammatilisel tõlgendamisel, et kindlustusvõtjal võiks tavapäraselt olla täitmisenõue, kui kindlustusvõtja on kindlustanud kolmanda isiku riski ning kindlustusvõtja on võimeline tõendama, et kindlustusleping on sõlmitud vastava kolmanda isiku nõusolekul. Mõistlikum ja lihtsaim viis on selleks kirjaliku lepingu sõlmimine, kus vastav kolmas isik annab oma nõusoleku kindlustuslepingu sõlmimiseks.

Õiguskirjanduses on toodud järgmine näide illustreerimaks, millistel juhtudel on kolmas isik andnud oma nõusoleku VÕS § 463 lg 3 mõttes: „näiteks võib laenulepingus olla tingimus, mille kohaselt kohustub laenuvõtja kindlustama laenu tagatiseks oleva vara, ja mille järgi puhuks, kui ta seda ei tee, on ta etteulatuvalt nõustunud kindlustuslepingu sõlmimisega laenuandja poolt. Kui laenuandja kindlustab sellistel asjaoludel laenuvõtja vara, tekib tal kindlustusjuhtumi toimumisel ka õigus nõuda kindlustusandjalt täitmist endale (VÕS § 463 lg 3).“¹⁷² Vastavast näitest järeldab käesoleva magistritöö autor, et nõusoleku andmine võib seega olla lubatav isegi tüüptingimustes.

¹⁷¹ Salva Kindlustuse AS. Kindlustuse üldtingimused, lk 4. Kättesaadav: https://www.salva.ee/sites/default/files/documents/kindlustuse_uldtingimused_ku-18.pdf (17.04.2021).

¹⁷² Lahe, J., Luik, O.-J., lk 127.

Samuti tuleks pigem järeldada, et tagantjärele, st isegi kindlustusjuhtumi toimumise ajal antavat nõusolekut, ei peaks pidama lubatavaks ja nõutele vastavaks. Õiguskirjanduses on TsÜS § 111 lg 1 osas leitud, et teatud juhtudel on seaduses sätestatud, et lubatavaks tuleb pidada üksnes eelnevat nõusolekut.¹⁷³ Kuigi TsÜS § 111 lg 1 ei kohaldu käesoleval juhul, sest nõusoleku olemasolust ei sõltu kindlustuslepingu kehtivus, vaid üksnes kindlustusvõtja nõudeõiguse olemasolu, tuleks ka käesoleval juhul VÕS § 463 lg-t 3 tõlgendada nii, et sättes nimetatud nõusolek peaks olema antud enne lepingu sõlmimist. VÕS § 463 lg 3 sätestab selgelt, et nõusolek tuleb anda kindlustuslepingu sõlmimiseks. Kui kindlustusleping on juba sõlmitud, ei ole mõistlikult võimalik enam rääkida kindlustuslepingu sõlmimiseks antavast nõusolekust ja seega tuleks järeldada, et nõusolek peaks olema antud enne lepingu sõlmimist.

Teiseks vastavalt VÕS § 463 lg 1, kui kindlustatud on kolmanda isikuga seotud kindlustusriski, on kolmandal isikul õigus nõuda kindlustusandjalt täitmist ja kõiki sellega seotud õigusi. Kolmas isik ei või neid õigusi käsutada ilma kindlustusvõtja nõusolekuta. Seejuures on Riigikohus täpsustanud, et „VÕS § 463 lg 1 korral on tegemist mitte kindlustusvõtjaga, vaid kolmanda isikuga seotud kindlustusjuhtumiga seoses kindlustuslepingu sõlmimisega (nt lapse seaduslik esindaja kindlustab kindlustusvõtjana oma lapse elu).“¹⁷⁴ Eelnevast järeldab käesoleva magistritöö autor, et kui kindlustatud on kolmanda isiku riski ja vastav kolmas isik pole andnud oma nõusolekut kindlustuslepingu sõlmimiseks, puudub kindlustusvõtjal õigus nõuda kindlustusandjalt täitmist, kuivõrd vastav nõudeõigus on kindlustatud isikul. Seevastu kindlustatud isikul puudub õigus käsutada nõudeõigust ja sellega seotud õigusi ilma kindlustusvõtja nõusolekuta.

Ka olukorras, kus kindlustusvõtja on kindlustanud küll kolmanda isiku riski, kuid kindlustusvõtja ja kindlustatud isiku riski vahel võib jaatada piisava seose olemasolu, võib olenevalt täpsest juhtumist siiski kohalduda VÕS § 463 lg 1 ja lg 3. Sellise olukorra ilmestamiseks on oluliseks näiteks olukord, mil üürnik kindlustab üüritud korterit, st sõlmib kindlustuslepingu korteri siseviimistluse ja selles asuvate korteri omaniku esemete kahjustumise riski realiseerumise vastu. Kuna ka sellisel juhul on kindlustusvõtja kindlustanud vaatamata üürilepingu olemasolule ja seega ka vaatamata seosele korteriga sellist kolmanda isiku riski, millega kindlustusvõtjal siiski piisav seos puudub, siis võiks kindlustusvõtjal olla täitmisenõue üksnes juhul, kui kindlustatud isik on andnud selleks oma nõusoleku VÕS § 463 lg 3 mõttes.

¹⁷³ TsÜS Komm vlj. §111/3.1.

¹⁷⁴ RKTko 3-2-1-91-07, p 12.

Samas on oluline, et korteris asub kindlasti ka kindlustusvõtja enda esemeid. Vastavate esemete osas on kindlustusvõtja kindlustanud enda riski, mistõttu on võimalik ka jaatada kindlustusvõtja täitmise nõuet sõltumata kindlustatud isiku nõusolekust, kui vastavate esemete suhtes realiseerub kindlustatud risk. Kui kindlustusvõtja kindlustab korteri kasutamisega seotud vastutuse, võiks samuti olla tegemist kindlustusvõtja kindlustusrisi kindlustamisega, sest kindlustusvõtja vastutab üüriobjekti ja kolmandale isikule kahju tekitamise eest. Seega just viimasel juhul võiks jaatada piisava seose olemasolu kindlustusvõtja ja kindlustatava riski vahel. Ka Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saar on leidnud, et kindlustusvõtjal on kindlustushuvi tulenevalt vajaliku seose olemasolust juhul, kui sõlmitakse kindlustusleping tulenevalt vara valdamisest.¹⁷⁵ Lisaks võiks olla tegemist kindlustusvõtja enda riski kindlustamisega ka juhul, kui üürnik kindlustab end riski vastu, et üüriobjekti kahjustumise või hävimise tulemusel ei saa üürnik enam korterit kasutada. Sellisel juhul võib kindlustusvõtja ise saada kahju, sest kindlustusjuhtumi toimumisel võib kindlustusvõtja olla sunnitud üürima uut korterit, mistõttu võib ka vastaval juhul jaatada piisava seose ja seega ka kindlustushuvi olemasolu.

Täiendavalt on oluline, et kolmanda isiku kahjustamisel vastutab kindlustusvõtja koos üürileandja kui korteri omanikuga kahju tekitamise eest. Riigikohus on täpsemini leidnud, et kahjustatud korteri omanikul on võimalik nõuda kahju hüvitamist just teiselt korteriomanikult nii juhul, kui kahju lähtus teise korteriomandi eriomandi esemest, kui ka siis, kui kahju lähtus kaasomandi esemest. Seega on ka Riigikohus kinnitanud korteriomaniiku vastutust.¹⁷⁶ Eelnevast järelduvalt on võimalik sel juhul jaatada nii kindlustusvõtja kui ka kolmanda isiku kindlustushuvi, kuivõrd mõlemad isikud võivad vastutada kahju tekitamise eest.

Eelnevast lähtuvalt võib kindlustusvõtja õigus nõuda täitmist kolmanda isiku riski kindlustamisel sõltuda eelkõige asjaolust, kas kindlustatud isik on andnud või annab oma nõusoleku kindlustuslepingu sõlmimiseks. Kindlustusvõtjal võib olla õigus nõuda kindlustusandjalt täitmist kindlustushuvi puudumisel, kui on täidetud järgmised nõude eeldused:

- 1) realiseerub risk, mis vastab kindlustusjuhtumi kirjeldusele;
- 2) kindlustusjuhtum leiab aset kindlustuskaitse perioodil; ning
- 3) kindlustusvõtja kindlustab kolmanda isiku riski vastava kolmanda isiku nõusolekul.

¹⁷⁵ Luik, O.-J., Saar, K., lk 450.

¹⁷⁶ RKTko 2-18-13649, p 16.

4.2. Kindlustusvõtja vabanemine kindlustusmaksete tasumise kohustusest

Vastavalt VÕS § 478 lg 2 vabaneb kindlustusvõtja kindlustusmakse tasumise kohustusest, kui kindlustushuvi ei ole kindlustuskaitse algul olemas või kui tulevase kindlustusriski kindlustamisel kindlustushuvi ei teki. Seega ilmneb VÕS § 478 lg-st 2, et kindlustushuvi puudumise tulemusena vabaneb kindlustusvõtja oma kohustusest maksta kindlustusmakseid. Kindlustusmaksete maksmine on kindlustusvõtja põhikohustus vastavalt VÕS § 422 lg 1, mida on kinnitanud ka Riigikohus.¹⁷⁷ Eelnevast järeldab käesoleva magistritöö autor, et kindlustushuvi puudumine algusest peale võib olla niivõrd fundamentaalse tähendusega, et selle tulemusena võib kindlustusvõtja vabaneda oma põhikohustuse täitmisest.

VÕS § 478 lg-st 2 nähtub, et selleks, et kindlustusvõtja vabaneks oma põhikohustuse täitmisest, peaks olema täidetud üksnes üks eeldus – kindlustushuvi ei tohiks olla olemas kindlustuskaitse algul ning tulevase kindlustusriski kindlustamisel ei tohiks kindlustushuvi tekkida. Kuigi kindlustushuvi puudumist tuleks igas olukorras hinnata eraldi, ei ole välistatud, et VÕS § 478 lg-s 2 nimetatud kindlustusvõtja õigus keelduda kindlustusmaksete maksmisest kohaldub olukorras, kus kindlustusvõtja kindlustab kolmanda isiku riski omamata igasugust seost vastava kolmanda isiku riskiga ning seda sõltumata asjaolust, kas kolmas isik on andnud kindlustuslepingu sõlmimiseks oma nõusoleku. Vastava seisukoha õigsust on kinnitatud ka õiguskirjanduses, kus on järeldatud, et kindlustusvõtjal puudub kindlustushuvi olukorras, kus ta peab kindlustatud asja ekslikult enda omaks, näiteks olukorras, kus isik ostis teadmatult varastatud sõiduki. Kuivõrd varastatud sõiduki ostmisel ei teki omandisuhet, puudub ka kindlustusvõtjal kindlustushuvi.¹⁷⁸

Seejuures isegi kui kindlustusvõtja on teadmatult tasunud kindlustusandjale kindlustusmakseid, kuigi kindlustusvõtja ei olnud selleks kohustatud VÕS § 478 lg 2 kohaselt, võib kindlustusvõtjal olla õigus nõuda vastavad maksed tagasi. Sellele vaatamata võib kindlustusvõtjal mitte olla õigus saada tagasi tasutud kindlustusmaksed täies ulatuses, kuivõrd ka kindlustusandjal on vastaval juhul mõistlike asjaajamiskulude hüvitamise nõudeõigus, st eelkõige lepingu sõlmimise kulu nõudeõigus (vt käesoleva magistritöö peatükk 3.1), mistõttu võib kindlustusandja tasaarvestada oma nõude kindlustusvõtja nõudega.¹⁷⁹

¹⁷⁷ RKTKo 3-2-1-94-15 p 10; Lahe, J., Luik, O.-J., lk 119.

¹⁷⁸ VÕS II Komm vlj. §478/3.2.1.

¹⁷⁹ Lahe, J. Luik, O.-J., lk 141.

Ka Saksa õiguses ei ole vastavalt VVG § 80 lg 1 kindlustusvõtja kohustatud tasuma kindlustusmakseid, kui kindlustushuvi puudub kindlustuskaitse alguses. Vastav regulatsioon kohaldub ka juhul, kui kindlustushuvi ei teki. Isegi kui kindlustusvõtja on kindlustusmakseid tasunud, on tal õigus nõuda vastavad kindlustusmaksed tagasi, kui kindlustushuvi puudub kindlustuskaitse alguses või seda ei teki.¹⁸⁰ Kindlustushuvi puudumiseks on peetud lao hävimist kindlustuslepingu alguses olukorras, kus kindlustusvõtjal puudub huvi lao taastamiseks, samuti ka laeva kindlustamist olukorras, kus laev ei asugi teeles, ning ka näituse kindlustamist olukorras, kus näitust ei avatagi.¹⁸¹ Oluline on, et kindlustushuvi puudumist eeldatakse, kui kindlustatud ese või suhe kindlustatud esemega, mis toob kaasa kindlustushuvi olemasolu, puudub kindlustuslepingu sõlmimisel ega teki ka kindlustuslepingu kestel.¹⁸²

Sarnaselt Saksa õiguses sätestatule, reguleerib ka PEICL artikkel 12:101 kindlustushuvi puudumist ja selle tagajärgi. Nii on õiguskirjanduses leitud, et ka PEICL-i kohaselt puudub kindlustushuvi, kui maale kindlustatakse näitusel toimuva potentsiaalse varguse vastu, kuid näitus ei leia kunagi aset.¹⁸³ Vastava näite ja ka eelnevalt Saksa õiguses toodud näidete puhul võib Eesti õiguses olla tegemist VÕS § 478 lg 2 esimese lause teise alternatiivi olukorraga ehk olukorraga, mil tulevase kindlustusriski kindlustamisel kindlustushuvi ei teki. Seega kohaldub Eesti õiguses VÕS § 478 lg-s 2 sisalduv kindlustusvõtja õigus keelduda kindlustusmaksete maksimisest ilmselt analoogsetel juhtudel VVG § 80 lg-ga 1 ja PEICL artikliga 12:101.

Eelnevast nähtuvalt võib kindlustusvõtja kindlustusmaksete tasumise kohustusest vabanemise eelduseks pidada eelkõige kindlustushuvi puudumist. Seega ei peaks kindlustushuvi olemas olemas kindlustuskaitse algul ning tulevase kindlustusriski kindlustamisel ei peaks kindlustushuvi tekkima. Kui kindlustusvõtja on teadmatult tasunud kindlustusandjale kindlustusmakseid, kuigi kindlustusvõtja ei olnud selleks kohustatud VÕS § 478 lg 2 kohaselt, on kindlustusvõtjal õigus nõuda vastavad maksed tagasi.

¹⁸⁰ Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P., §80/III.

¹⁸¹ Langheid, T., Rixecker, R., §80/II.

¹⁸² *Ibid*, §80/B.I.

¹⁸³ Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L., 2009, lk 272.

4.3. Kindlustusvõtja õigus öelda kindlustusleping üles

Nagu käesoleva magistritöö alapeatükis 3.3 tuvastatud, on kindlustusandjal kindlustushuvi puudumisel õigus öelda kindlustusleping üles, sest poolte huvide kaalumise tulemusena saab järeldada, et kindlustuslepingu täitmise jätkamist ei peaks pidama põhjendatuks ülesütlemist sooviva poole poolt. Sellises olukorras võiks ka kindlustusvõtjal olla õigus öelda kindlustusleping üles VÕS § 196 lg 1 alusel kindlustusandja ja kindlustusvõtja huvide kaalumise tulemusena.

Täiendavalt on oluline hinnata ka lepingu ülesütlemise erisusi kindlustusvõtja puhul. Seejuures on kohtupraktikas leitud, et kui kindlustusvõtja ütleb kindlustuslepingu üles pärast kindlustusjuhtumi saabumist selliselt, et kindlustusperiood ei olnud veel lõppenud, on kindlustusandjal VÕS § 478 lg 4 järgi õigus nõuda kindlustusperioodi eest kindlustusmakseid, kui ülesütlemine toimus kindlustusjuhtumi saabumise tõttu, kuid sellisel juhul on ülesütlemise aluseks VÕS § 493 lg 2.¹⁸⁴ Sellise seisukohaga on kooskõlas ka Akciné draudimo bendrové "Gjensidige" Eesti filiaali praktika, mille kohaselt „kindlustuslepingu ülesütlemisel, sellest taganemisel või kindlustuslepingu muul põhjusel ennetähtaegsel lõppemisel on kindlustusvõtjal õigus tagasi saada kindlustusperioodi lõpuni jääva aja eest tasutud kindlustusmakse. Kui Gjensidige on kindlustusjuhtumi tagajärjel hüvitanud kahju kindlustussumma ulatuses (v.a omavastutus), siis kindlustusperioodi lõpuni jääva aja eest tasutud kindlustusmakset ei tagastata.“¹⁸⁵ Seega kui ülesütlemine ei toimu kindlustusjuhtumi toimumise tagajärjel, puudub kindlustusandjal õigus nõuda kindlustusmakseid jooksva kindlustusperioodi lõpuni.

¹⁸⁴ Harju Maakohtu 07.02.2012 otsus tsiviilasjas 2-11-42985.

¹⁸⁵ Akciné draudimo bendrové "Gjensidige" Eesti filiaal, lk 4.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärk oli teha kindlaks, mis on kindlustushuvi ning millistel juhtudel kindlustushuvi puudub. Lisaks oli käesoleva magistritöö eesmärk selgitada välja kindlustushuvi puudumise tagajärjed nii kindlustusandjale kui ka kindlustusvõtjale, teha kindlaks kindlustushuvi puudumise tagajärjel kasutatavate õiguste realiseerimise eeldused ning selgitada välja, kas kehtiva õiguse kindlustushuvi puudumise tagajärjed on kooskõlas kindlustushuvi põhimõttega.

Esimeses peatükis tegi käesoleva magistritöö autor esmalt kindlaks, mis on kindlustushuvi. Vastavalt VÕS § 478 lg 1 on kindlustushuvi kindlustusvõtja huvi kindlustada ennast kindla kindlustusrisi vastu. Käesoleva magistritöö autor järeldeb, et kindlustushuvi võiks pidada mitte üksnes kahjukindlustuslepingu, vaid kogu kindlustuslepinguõiguse keskseks terminiks. Samuti selgitas käesoleva magistritöö autor välja, et kindlustusandjal lasub hoolsus- ja selgitamiskohustus, mis seisneb kindlustuslepingu sõlmimise eelselt kindlustushuvi olemasolu väljaselgitamise kohustuses, vastavalt KindlTS § 221 lg 1. Eelneva valguses omab kindlustushuvi kesket rolli kindlustuslepinguõiguses ning selle olemasolu tuvastamist võib pidada vajalikuks iga kindlustuslepingu sõlmimisel.

Täiendavalt selgitas käesoleva magistritöö autor esimeses peatükis välja, millistel juhtudel kindlustushuvi puudub. Kindlustushuvi olemasolu tuleks selgitada välja lähtudes küsimusest, kas kindlustusjuhtumi toimumisel on kindlustusvõtja varalisele seisule negatiivne mõju. Reeglina võiks selline negatiivne mõju puududa ning järelikult ka kindlustushuvi puududa, kui kindlustusvõtja kindlustab kolmanda isiku riski sõltumata vastava kolmanda isiku nõusolekust. Siiski kuivõrd kindlustushuvi olemasolu ja selle puudumist tuleks hinnata igakordselt, ei ole välistatud, et kindlustushuvi on siiski ka kolmanda isiku riski kindlustamisel olemas. Selliseks olukorraks võib pidada juhtumit, mil kindlustusvõtja ja kindlustatava riski vahel on piisav seos. Piisava seose olemasolu võib tuleneda nii näiteks võlaõiguslikust lepingust kui ka muudest asjaoludest, millest tulenevalt on kindlustusjuhtumi toimumisel vähemalt kaudne mõju kindlustusvõtja varalisele seisule. Seejuures ei pruugi igasugune võlaõiguslik leping tuua kaasa piisava seose olemasolu, kuivõrd kindlustushuvi olemasolu on sõltuvuses konkreetsest riskist, mida kindlustatakse, mistõttu tuleks ka piisava seose olemasolu hinnata igal konkreetsel juhul eraldi.

Teises peatükis leidis käesoleva magistritöö autor esmalt, et kindlustushuvi olemasolu peaks olema iga kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks. Tuvastades, et kindlustushuvi puudub, on võimalik, et kindlustusandja peaks tulenevalt kindlustushuvi põhimõttest ja KindITS § 221 lg-st 1, millest järelduvat kohustust võiks tõlgendada kindlustusandja lepingueelse kohustusena, keelduma kindlustuslepingu sõlmimisest. Küll aga ei peaks kindlustusandja keelduma kindlustuslepingu sõlmimisest, kui kindlustatakse tulevast riski, kuivõrd kindlustushuvi võiks sel juhul tulevikus tekkida.

Teiseks järeldas käesoleva magistritöö autor teises peatükis, et kehtiv regulatsioon, mis sätestab kindlustushuvi puudumise tagajärjed, ei pruugi olla igakülgsest kooskõlas kindlustushuvi põhimõttega. Käesoleva magistritöö autori hinnangul võiks VVG § 80 lg 3 eeskujul olla kindlustusleping tühine, kui kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepingu eesmärgiga teha kindlustuspettus ehk eesmärgiga saada kindlustusjuhtumi toimumisel ebaõiglast varalist eelist. Kuigi vastava järelduse õigsus jääb tuvastada kohtupraktikas, ei ole välistatud, et kindlustushuvi puudumisel kindlustuslepingu sõlmimine eesmärgiga sooritada kindlustuspettus võib ka TsÜS-i kohaselt tuua kaasa vastava kindlustuslepingu tühisuse vastuolu tõttu heade kommetega või vähemalt tühistatavuse eksimuse või pettuse tõttu. Käesoleva magistritöö autor asus seisukohale, et kindlustusandjal võiks olla kindlustuslepingu tühisuse korral kindlustusmaksete nõudeõigus kuni ajani, mil ta sai teada või pidi saama teada lepingu tühisusest või tühisuse aluseks olevatest asjaoludest, mistõttu võiksid tühisuse tagajärjel mitte kohalduda alusetu rikastumise sätteid. Kehtiva õiguse kohaselt puudub selliseks järelduseks õiguslik alus, mistõttu tõusetub vajadus seadusemuudatuseks. Käesoleva magistritöö autori hinnangul võiks vajaliku sätte sõnastus olla järgmine:

Kui kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu kavatsusega saada endale õigusvastane varaline eelis ja kindlustushuvi puudub või tulevase riski kindlustamisel kindlustushuvi ei teki, on kindlustusleping tühine. Kui kindlustusandja ei teadnud tühisusest lepingu sõlmimise ajal, on tal õigus kindlustusmaksele kuni ajani, mil ta sai teada või pidi saama teada lepingu tühisusest või tühisuse aluseks olevatest asjaoludest.

Käesoleva magistritöö autor leidis seega, et Eesti õiguses võiks kindlustushuvi tagajärjed olla sõltuvuses sellest, kas kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu heausklikel või pahausklikel eesmärkidel. Kehtivas õiguses sätestab VÕS § 478 kindlustushuvi puudumise tagajärjed kindlustusandja ja kindlustusvõtja õigustele. Käesoleva magistritöö autori hinnangul võiks vastavast sättest tulenevad kindlustushuvi puudumise tagajärjed kohalduda olukorras, kus

kindlustushuvi küll puudub või tulevase kindlustusriski korral kindlustushuvi ei teki, kuid seejuures sõlmis kindlustusvõtja kindlustuslepingu heas usus. Juhuks, mil kindlustusvõtja oli pahausklik, pakkus käesoleva magistritöö autor välja seadusemuudatuse, mille kohaselt oleks kindlustusleping tühine ja kindlustusandjal oleks ka kindlustusmaksete nõudeõigus kuni ajani, mil ta sai teada või pidi saada teada lepingu tühisusest või tühisuse aluseks olevatest asjaoludest. Kolmandas ja neljandas peatükis analüüsis käesoleva magistritöö autor kindlustushuvi puudumise tagajärgi, mis võiksid kohalduda juhul, kui kindlustusvõtja sõlmis kindlustuslepingu heas usus, kuivõrd kindlustusvõtja pahausklikkuse puhuks võiks seaduses olla ette nähtud erisäte

Kolmandas peatükis selgitas käesoleva magistritöö autor välja kindlustushuvi puudumise tagajärjed kindlustusandja õigustele olukorras, kus kindlustushuvi puudub või lõpeb. Samuti selgitas magistritöö autor välja vastavate õiguste realiseerimise eeldused. Kindlustusandjal on kindlustushuvi puudumisel õigus nõuda mõistlike asjaajamiskulude hüvitamist, mille eesmärgiks võiks pidada kindlustusvõtja õiguste realiseerimise mõju tasakaalustamist. Samuti on kindlustusandjal õigus nõuda kindlustushuvi lõppemisel kindlustusmaksete tasumist kuni kindlustushuvi lõppemisest teadasaamiseni, kuid kui kindlustushuvi lõppeb kindlustusjuhtumi toimumise tõttu, võib kindlustusandjal olla nõudeõigus ka veel jooksva kindlustusperioodi eest, ning õigus öelda kindlustusleping üles VÕS § 196 lg 1 alusel. Vastavate õiguste realiseerimise eelduseks võib eelkõige olla kindlustushuvi puudumine või eelnevalt nimetatud kindlustusmaksete nõudeõiguste korral kindlustushuvi lõppemine. Täiendavaks kindlustusmaksete nõudeõiguse eelduseks saab pidada ka asjaolu, et kindlustusandja saab teada kindlustushuvi lõppemisest. Kindlustusandja õigust öelda kindlustusleping üles võiks samas jaatada nii kindlustushuvi puudumisel kui ka selle lõppemisel, kuid kindlustusandja õigus nõuda mõistlikke asjaajamiskulusid võiks seostada VÕS § 478 lg-st 2 tulenevalt eelkõige kindlustushuvi puudumisega algusest peale.

Neljandas peatükis tegi käesoleva magistritöö autor kindlaks kindlustushuvi puudumise tagajärjed kindlustusvõtja õigustele olukorras, kus kindlustushuvi puudub või lõpeb. Samuti selgitas käesoleva magistritöö autor välja vastavate õiguste realiseerimise eeldused. Käesoleva magistritöö autor järeldas, et kindlustushuvi puudumisel võib kindlustusvõtjal olla õigus nõuda kindlustusandjalt täitmist, keelduda edasiulatuvalt kindlustusmaksete tasumisest, nõuda seni makstud kindlustusmaksed tagasi ning öelda kindlustusleping üles. Kindlustusvõtjal võiks seejuures olla õigus nõuda kindlustusandjalt kindlustushuvi puudumisel täitmist üksnes juhul, kui realiseerub risk, mis vastab kindlustusjuhtumi kirjeldusele, kindlustusjuhtum leiab aset

kindlustuskaitse perioodil ning kindlustusvõtja kindlustab kolmanda isiku riski vastava kolmanda isiku nõusolekul.

Eelnevast nähtuvalt selgitas käesoleva magistritöö autor välja esitatud uurimisküsimuste võimalikud vastused ning püüdis luua õigusselgust kindlustushuvi olemust ja selle tagajärgi puudutavates küsimustes. Tehtud järelduste rakendamine kindlustusandjate praktikas eeldab tõenäoliselt seadusemuudatust või vähemalt esitatud järelduste kinnitamist kohtupraktikas. Käesoleva magistritöö autori hinnangul ei ole siiski mõistlikult ettenähtav, et kohtupraktikas järeldataks kõigi käesoleva magistritöö autori peamiste seisukohtade põhjendatust. Eelkõige ei ole mõistlikult eeldatav, et kohus järeldaks, et juhul kui kindlustusleping on sõlmitud pahatahtlikel eesmärkidel kindlustushuvi puudumisel, on kindlustusleping tühine ja kindlustusandjal on õigus kindlustusmaksele kuni ajani, mil ta sai teada või pidi saama teada lepingu tühisusest või tühisuse aluseks olevatest asjaoludest. Sel juhul asuks kohus märgatavalt erinevale seisukohale, võrreldes seaduses sätestatuga, kuivõrd kehtivas õiguses ei ole selliseks järelduseks õiguslikku alust ning VÕS-i kohaselt on kindlustusleping kindlustushuvi puudumisel kehtiv. Kuna käesoleva magistritöö autori hinnangul tagab selline järeldus suuremat kooskõla kindlustushuvi põhimõtte kui ühe keskseima kindlustusõiguse põhimõttega, võib käesoleva magistritöö autori hinnangul kindlustushuvi regulatsioon vajada reformimist selliselt, et tagataks õigusselgust ja hoitaks ära kindlustuslepingute sõlmimist kindlustuspettuse sooritamise eesmärgil.

Kuivõrd käesoleval ajal valmistatakse ette KindlTS-s sisalduva regulatsiooni muudatust, mis sätestab sanktsioonid KindlTS § 221 lg 1 mittejärgimise puhuks, teeb käesoleva magistritöö autor ettepaneku vastava seaduseelnõu skoopi laiendada ning reformida ka VÕS-s sisalduvat kindlustushuvi regulatsiooni. Seadusemuudatuse tulemusena tuleks tagada KindlTS-s ja VÕS-s sisalduvate sätete suurem õigusselgus, parem omavaheline korreleerumine ning kooskõla kindlustushuvi põhimõtte preventiivse iseloomuga. Käesoleva magistritöö autori hinnangul on vältimatult vajalik, et vastavates küsimustes valitseks õigusselgus, kuivõrd tegemist on oluliste regulatsioonidega, millest peaksid kindlustusandjad lähtuma iga kindlustuslepingu sõlmimisel. Vastavate sätete ebaselgus omab seega olulist mõju ühiskonnas laiemalt.

Consequences of Lack of Insurable Interest

Summary

According to subsection 478 (1) of the Law of Obligations Act (LOA) insurable interest is the interest of the policyholder in being insured against a certain insured risk. The provision is based on the principle of insurable interest which is one of the central terms in insurance law. The principle of insurable interest originally developed in the English law in the 18th century and already at that time the purpose of insurable interest was to prevent insuring certain risks so that insurance would be distinguished from gambling. The need for insurable interest in the modern world is mainly related to the principles and understandings that are accepted in the society. Even today the conclusion of an insurance contract without any connection between the policyholder and the insured risk should not be in accordance with the nature of the insurance contract as in cases where the policyholder concludes insurance contract without having any connections with the insured risk, the policyholder could enrichen. In such cases there should be no insurable interest.

Even though insurable interest has a central role in insurance law, the aim and consequences of the regulations regarding insurable interest are debatable in the Estonian law. The current law provides several interpretations regarding the regulation about insurable interest, and it is not clear in which cases the policyholder has no insurable interest. Moreover, the criteria based on which the existence or absence of insurable interest should be assessed and the consequences of lack of insurable interest are arguable. It is also not clear whether section 478 of the LOA, which stipulates the consequences of lack of insurable interest, and subsection 221 (1) of the Insurance Activities Act (IAA), which obliges the insurer to identify insurable interest prior to concluding an insurance contract, use the term “insurable interest” in the same sense. Since insurable interest is one of the central terms in insurance law and the regulations regarding it are practiced daily by insurers, the importance of clarity in these aspects is undisputable.

Section 478 of the LOA provides the consequences of lack of insurable interest for the policyholder and the insurer. Although insurable interest is deemed a prerequisite for concluding an insurance contract in the Estonian law and according to subsection 221 (1) of the IAA the existence of insurable interest must be specified prior to concluding an insurance contract, lack of insurable interest does not constitute invalidation of the insurance contract pursuant to section 478 of the LOA. Yet, the aim of the principle of insurable interest

is to prevent insurance contracts, which have been concluded without insurable interest, from being valid to prevent the policyholder from enriching.

The consequences of lack of insurable interest might not be in conformity with the principle of insurable interest. Pursuant to subsection 463 (3) of the LOA the insurer may have a performance obligation to the policyholder even in a situation where insurable interest is absent. As the insured person, not the policyholder, usually suffers damage in cases of insuring a risk that relates to a third party, the policyholder could enrich upon the occurrence of the insured event and upon payment of the indemnity to the policyholder. At the same time, such consequences should be avoided by insurable interest, as the purpose of the insurable interest principle is to ensure that the insurance contract does not become an instrument of gambling and to prevent the policyholder from enriching. Therefore, the consequences of lack of insurable interest might not be in conformity with the principle of insurable interest.

Due to the above, the aim of this master's thesis is to determine what is insurable interest and in which cases insurable interest is absent. Also, the aim of this master's thesis is to identify the consequences of lack of insurable interest on the rights of the insurer and the policyholder, to determine the preconditions of the rights that can be exercised in cases that lack insurable interest and to find out whether current consequences of lack of insurable interest are justified or should be reformed.

To achieve the aims the author of this master's thesis primarily uses a comparative-qualitative method. The provisions of the LOA are paralleled with the opinions found from legal literature, court practice and provisions of the IAA. Also, the author of this master's thesis analyses the explanatory memorandum of IAA to determine the purpose and consequences of insurable interest. In addition, the findings are compared with the positions adopted in German law and the PEICL as well as with the standard terms and conditions of insurance contracts in order to find out whether the regulation regarding insurable interest in Estonia is justified or should be amended.

In the first chapter, the author of this master's thesis firstly identified what insurable interest is. Pursuant to subsection 478 (1) of the LOA, insurable interest is the interest of the policyholder in being insured against a certain insured risk. The aim of insurable interest is to prevent the policyholder from enriching due to the occurrence of insured event. The author of this master's thesis concluded that insurable interest should be considered not only the central term

of non-life insurance contract, but rather of insurance contract law in full as the principle should be applied to all insurance contracts. That is why the regulation regarding insurable interest should be moved in LOA from the part regulating specifically non-life insurance to the part regulating insurance contracts in general. The author of this master's thesis also found that the insurer is obliged to determine whether the requirement of insurable interest is met prior to concluding an insurance contract, pursuant to subsection 221 (1) of the IAA. Therefore, the insurer should be considered to have a pre-contractual obligation pursuant to which the insurer undertakes to determine the requirement of insurable interest.

In addition, the author of this master's thesis determined the cases where insurable interest should be considered absent. The existence of insurable interest should be determined based on the question whether the occurrence of the insured event has a negative effect on the financial situation of the policyholder. Thus, there could be no such negative effect and, consequently, no insurable interest if the policyholder insures the risk of a third party, regardless of the consent of that third party. However, since the existence and absence of insurable interest should be assessed on a case-by-case basis, all cases where insurable interest is absent cannot be determined based on a single general rule. For example, insurable interest should be present in a situation where sufficient connection between the policyholder and the insured risk exists even if a risk relating to a third party is insured. The existence of a sufficient connection and therefore the existence of insurable interest may arise from a contract as well as from other circumstances due to which the occurrence of the insured event has at least an indirect effect on the policyholder's financial situation. However, not every contract should give rise to a sufficient connection, since the existence of insurable interest depends on the specific risk that is insured. For example, in cases where the policyholder concludes an insurance contract to insure a building where the policyholder offers cleaning services against any destruction or damage, sufficient connection should not be established and therefore there should be no insurable interest.

In the second chapter, the author of this master's thesis firstly found that the existence of insurable interest should be a prerequisite for concluding an insurance contract. If the insurer determines that there is no insurable interest, the insurer should refuse to conclude an insurance contract due to the principle of insurable interest and subsection 221 (1) of the IAA. However, the insurer should not refuse to conclude an insurance contract if the future risk is insured, as the insurable interest could arise in the future.

Secondly, the author of this master's thesis concluded in the second chapter that the current regulations regarding insurable interest may not be fully in conformity with the principle of insurable interest. Although the soundness of the respective conclusion remains to be confirmed by the case law, concluding an insurance contract for the purpose of committing insurance fraud in the absence of insurable interest should cause the invalidity of an insurance contract. What is more, the author held that as a consequence of invalidity the regulations of unjustified enrichment should not be applied. Instead, the insurer should be entitled to the insurance premium until the time when the insurer became aware of or should have become aware of the nullity or of the circumstances which caused the nullity. The author arrived at the conclusion following the example of German law and found that this way the preventive nature of the principle of insurable interest would be manifested to the Estonian law. There is no legal basis for such a conclusion under the current law and pursuant to the current Estonian law even the invalidity of an insurance contract is highly debatable. Considering the above, the author of this master's thesis finds that the current law should be reformed and the wording of a possible new regulation could be as follows:

If the policyholder entered into an insurance contract with the intention of obtaining an unlawful proprietary advantage and there is no insurable interest or insurable interest does not arise upon the insurance of future insured risk, the insurance contract is void. If the insurer was not aware of the nullity at the time of concluding the contract, the insurer is entitled to the insurance premium until the time when the insurer became aware of or should have become aware of the nullity or of the circumstances which caused the nullity.

In light of the above the author of this master's thesis found that in the Estonian law the consequences of insurable interest should depend on whether the policyholder concluded an insurance contract in *bona fide*. In the current law section 478 of the LOA provides the consequences of lack of insurable interest. However, according to the proposition of the author of this master's thesis, the consequences of lack of insurable interest arising from section 478 and other sections of the LOA should apply in cases where the policyholder concluded an insurance contract in *bona fide*. In cases where the policyholder acted in bad faith, more specifically with the intention of obtaining an unlawful proprietary advantage, and there is no insurable interest, the insurance contract should be void. The insurer should also be entitled to the insurance premium until the time when the insurer became aware of or should have become aware of the nullity or of the circumstances which caused the nullity. However, pursuant to the current law the consequences of lack of insurable interest specified in the LOA

are not dependent on the question whether the policyholder concluded the insurance contract in bad faith or in *bona fide*. In the third and fourth chapters, the author of this master's thesis analysed the consequences of the lack of insurable interest based on the LOA, which however should apply in cases where the policyholder entered into the insurance contract in good faith.

In the third chapter, the author of this master's thesis found out the consequences of lack of insurable interest on the rights of the insurer. The author of this master's thesis also determined the prerequisites for practising the respective rights. In the absence of insurable interest, the insurer has the right to demand compensation for reasonable administrative expenses, the purpose of which should be to balance the consequences of the policyholder's rights. The insurer also has the right to demand payment of insurance premium upon termination of the insurable interest until finding out about the termination of the insurable interest, but if the insurable interest terminates due to the occurrence of the insured event, the insurer is entitled to the insurance premium for the current insurance period. Also, the insurer has a right to cancel the insurance contract on the basis of subsection 196 (1) of the LOA, if there is no insurable interest. The precondition for exercising the respective rights is in particular the absence of insurable interest or, in the case of the right to claim insurance premium, the termination of the insurable interest. The fact that the insurer becomes aware of the termination of the insurable interest can also be considered an additional precondition of the right to claim insurance premium. At the same time, the insurer's right to terminate the insurance contract should be exercised in the absence and termination of the insurable interest, but the insurer's right to demand reasonable administrative expenses should be exercised only in the absence of insurable interest pursuant to subsection 478 (2) of the LOA.

In the fourth chapter, the author of this master's thesis identified the consequences of lack of insurable interest on the policyholder's rights. The author of this master's thesis also found the preconditions for practising the respective rights. The author of this master's thesis concluded that in the absence of insurable interest, the policyholder may have the right to demand performance from the insurer, to refuse to pay insurance premiums prospectively, to reclaim previously paid insurance premiums and to terminate the insurance contract. The policyholder should have the right to demand performance from the insurer in the absence of insurable interest only if the risk corresponding to the description of the insured event materializes, the insured event occurs during the insurance period, and the policyholder insures the risk relating to a third party with the consent of the respective third party. However, the material precondition of the right to terminate the contract, to refuse to pay insurance premiums

prospectively, and to reclaim previously paid insurance premiums is merely the absence (or termination) of insurable interest.

As can be seen from the above, the author of this master's thesis found possible answers to the research questions and tried to create clarity in the analysed aspects. The implementation of the conclusions in the practice of insurers probably requires an amendment of the law or at least the confirmation of the conclusions of this master's thesis in case law. However, in the opinion of the author of this master's thesis, it is not reasonably foreseeable that the courts will conclude that all the main views of the author of this master's thesis are justified. In particular, it is not reasonably expected that the court will conclude that if the insurance contract has been concluded in bad faith and in the absence of insurable interest, the insurance contract is void and the insurer is entitled to the premium until the end of the insurance period in which the insurer became aware of or should have become aware of the nullity or of the circumstances causing the nullity. In this case, the court would take a significantly different position compared to what is provided by the law, as the current law does not provide a legal basis for such a conclusion and according to section 478 of the LOA the insurance contract is valid in the absence of insurable interest. However, the proposals of this master's thesis should guarantee a greater compliance of the Estonian law with the principle of insurable interest and that is why the author of this master's thesis finds that the current regulation should be amended.

Kasutatud lühendid

BGH	Saksa ülemkohus / <i>Bundesgerichtshof</i>
IAA	<i>The Insurance Activities Act</i>
IAIS	Rahvusvaheline Kindlustusjärelevalve Assotsiatsioon / <i>International Association of Insurance Supervisors</i>
IDD	Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/97, 20. jaanuar 2016, mis käsitleb kindlustustoodete turustamist (uuesti sõnastatud) / <i>Insurance Distribution Directive</i>
KindlTS	Kindlustustegevuse seadus
LOA	<i>The Law of Obligations Act</i>
OECD	Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon / <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>
PEICL	<i>Principles of European Insurance Contract Law</i>
RKTKm	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus
RKTKo	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus
St	See tähendab
TsÜS	Tsiviilseadustiku üldosa seadus
Vt	Vaata
VVG	Saksa kindlustuslepingu seadus / <i>Versicherungsvertragsgesetz</i>
VÕS	Võlaõigusseadus

Kasutatud materjalid

Kasutatud kirjandus

1. Barney, J. B. The Requirement of Insurable Interest.
Kättesaadav: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ttip8&div=57&start_page=509&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults
(17.04.2021).
2. Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL), 2nd expanded edition. Saksamaa: Ottaschmidt 2016.
3. Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). Saksamaa: Ottaschmidt 2009.
4. Birds, J. R. International Encyclopaedia of laws. Volume 3. Insurance law. Haag, London, Boston: International Association for Insurance Law 1998.
5. Clarke, M. Policies and Perceptions of Insurance. An Introduction to Insurance Law. Clarendon Law Series. Oxford: Clarendon Press 1997
6. Fischer, E. The Rule of Insurable Interest and the Principle of Indemnity: Are They Measures of Damages in Property Insurance? College of William & Mary Law School 1981.
Kättesaadav:
<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1498&context=facpubs>
(17.04.2021).
7. Hofmann, D. M. Insurance – a global view. Markets, Participants and Challenges.
Kättesaadav: <https://www.zurich.com/new-joiner/-/media/969FAE61E59D415CBBE39799C9459F65.ashx> (17.04.2021).
8. Höra, K. Münchener Anwaltshandbuch. Versicherungsrecht. München: C.H.BECK 2017.
Kättesaadav: https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/?vpath=bibdata/komm/TerbilleHdbVersR_4/cont/TerbilleHdbVersR%2Ehtm (17.04.2021).
9. Johannes, E. Kindlustatud asja võõrandamine. - Juridica 2018/7.
10. Koch, R. Insurance Law in Germany. Holland: Wolters Kluwer 2018.
11. Knappmann, U., Langheid, T., Römer, W., Wrabetz, W. NVersZ. KG: Versäumte Kündigung der Kfz-Haftpflichtversicherung bei Alkoholunfall.

- Kättesaadav: <https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fnversz%2F2001%2Fcont%2Fnversz.2001.426.1.htm&anchor=Y-200-GE-KG-D-2001-01-16-AZ-6U424899> (17.04.2021).
12. Kuurberg, M. Heade kommetega vastuolus olevad tehingud kui tühised tehingud. - *Juridica* 2005/3.
 13. Lahe, J. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses. - *Juridica* 2006/2.
 14. Lahe, J., O.-J. Luik. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2018.
 15. Langheid, T., Rixecker, R. *Versicherungsvertragsgesetz Kommentar*. C.H.BECK 2019.
Kättesaadav: https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FRoemKoVVG_6%2Fcont%2FRoemKoVVG%2Ehtm (17.04.2021).
 16. Langheid, T., Wandt, M. *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*. München: C.H.BECK 2016.
Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fmuekovvg%2Fcont%2Fmuekovvg.htm&pos=2> (17.04.2021).
 17. Luik, O.-J. Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Policyholder? - *Juridica International* XVII/2011.
 18. Luik, O.-J., Haavasalu, K. Kindlustusmakse tasumise kohustus kui kindlustusvõtja põhikohustus kahjukindlustuses. - *Juridica* 2010/3.
 19. Luik, O.-J., Saar, K. Kindlustushuvi kui kindlustuse ja hasartmängu eristamise alus. - *Juridica* 2018/7.
 20. Mantrov, V. Perception of Insurable Interest in European Insurance Law. *Juridiskā zinātne / Law*, nr 10, 2017.
Kättesaadav: https://www.journaloftheuniversityoflatvialaw.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/journaloftheuniversityoflatvialaw/No10/V.Mantrov.pdf (17.04.2021).
 21. Parker, J. C. Does Lack of an Insurable Interest Preclude an Insurance Agent from Taking an Absolute Assignment of His Client's Life Policy? *University of Richmond Law Review*, Volume 31, Issue 1.
Kättesaadav: <https://core.ac.uk/download/pdf/232782962.pdf> (17.04.2021).
 22. Prashanth, V. *Necessity of Insurable Interest in Insurance Contracts*. 2008.

- Kättesaadav: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1302372
(17.04.2021).
23. Pröller, J., Martin, A. Versicherungsvertragsgesetz Kommentare. Nördlingen: C.H.BECK 2021.
Kättesaadav: https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FProelssVVGKO_31%2Fcont%2FProelssVVGKO%2Ehtm (17.04.2021).
24. Rosen, K. What is Insurable Interest in Life Insurance? Mason Finance.
Kättesaadav: <https://www.masonfinance.com/blog/insurable-interest/> (17.04.2021).
25. Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P. Versicherungsvertragsgesetz Kommentar. 2020.
Kättesaadav: https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FRueHalSchKoVVG_4%2Fcont%2FRueHalSchKoVVG%2Ehtm (17.04.2021).
26. Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M. Ühinguõigus I. Tallinn: Juura, 2015.
27. Straus, A. G. Managing Risk in PPP Projects through Legal Documentation. Amman: 2007.
Kättesaadav: <http://www.oecd.org/mena/competitiveness/39303648.pdf> (17.04.2021).
28. Swisher, P. N. The Insurable Interest Requirement for Life Insurance: A Critical Reassessment. University of Richmond, 2005.
Kättesaadav: <https://scholarship.richmond.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=law-faculty-publications> (17.04.2021).
29. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus kommenteeritud väljaanne. Tartu: Juura, 2010.
30. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus I kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2016.
31. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus II kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2007.

Kasutatud õigusaktid

32. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/97, 20. jaanuar 2016, mis käsitleb kindlustustoodete turustamist (uuesti sõnastatud) EMPs kohaldatav tekst. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0097&from=et> (17.04.2021).

- 33. Kindlustustegevuse seadus - RT I, 07.07.2015, 1.
- 34. Tsiviilseadustiku üldosa seadus - RT I 2002, 35, 216.
- 35. Võlaõigusseadus - RT I 2001, 81, 487.

Kasutatud kohtupraktika

- 36. Harju Maakohtu 07.02.2012 otsus tsiviilasjas 2-11-42985.
- 37. Pärnu Maakohtu 20.12.2013 otsus tsiviilasjas nr 2-12-21166.
- 38. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 01.04.2004 otsus tsiviilasjas 3-2-1-47-04.
- 39. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 05.11.2007 otsus tsiviilasjas 3-2-1-91-07.
- 40. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20.11.2007 otsus tsiviilasjas 3-2-1-104-07.
- 41. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.12.2007 otsus tsiviilasjas 3-2-1-114-07.
- 42. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13.02.2008 otsus tsiviilasjas 3-2-1-140-07.
- 43. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 23.04.2008 otsus tsiviilasjas 3-2-1-20-08.
- 44. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 04.11.2009 otsus tsiviilasjas 3-2-1-108-09.
- 45. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 27.01.2010 otsus tsiviilasjas 3-2-1-153-09.
- 46. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.11.2010 otsus tsiviilasjas 3-2-1-84-10.
- 47. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 07.06.2011 otsus tsiviilasjas 3-2-1-35-11.
- 48. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20.06.2013 otsus tsiviilasjas 3-2-1-72-13.
- 49. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 27.05.2015 otsus tsiviilasjas 3-2-1-43-15.
- 50. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 30.09.2015 otsus tsiviilasjas 3-2-1-94-15.
- 51. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 23.02.2016 otsus tsiviilasjas 3-2-1-101-15.
- 52. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 02.03.2016 määrus tsiviilasjas 3-2-1-5-16.
- 53. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21.09.2016 otsus tsiviilasjas 3-2-1-57-16.
- 54. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 31.01.2018 otsus tsiviilasjas 2-14-21710.
- 55. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 07.03.2018 otsus tsiviilasjas 2-16-11889.
- 56. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 18.12.2019 otsus tsiviilasjas 2-17-16390.
- 57. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.06.2020 otsus tsiviilasjas 2-18-9099.
- 58. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13.11.2020 otsus tsiviilasjas 2-15-505.
- 59. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 19.03.2021 otsus tsiviilasjas 2-18-13649.
- 60. Tallinna Ringkonnakohtu 13.11.2015 otsus tsiviilasjas 2-13-14073.
- 61. Tallinna Ringkonnakohtu 12.01.2017 otsus tsiviilasjas 2-15-787.
- 62. Tallinna Ringkonnakohtu 13.02.2019 otsus tsiviilasjas nr 2-17-18744.
- 63. Saksa Ülemkohtu otsus 16.09.2016 asjas V ZR 29/16.

Kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2016&Seite=30&nr=76227&pos=927&anz=3285> (17.04.2021).

Muud kasutatud allikad

64. AAS BTA Baltic Insurance Company Eesti filiaal. Kindlustuslepingueelne teave.
Kättesaadav: <https://www.bta.ee/ee/kontaktinfo/kindlustuslepingueelne-teave> (17.04.2021).
65. AB "Lietuvos draudimas" Eesti filiaal PZU Kindlustus. PZU Kindlustuse kindlustuslepingute üldtingimused U100/2020.
Kättesaadav: https://pzu.ee/wp-content/uploads/2020/05/%C3%9Cldtingimused-U100_2020.pdf (17.04.2021).
66. AB "Lietuvos draudimas" Eesti filiaal PZU Kindlustus. Õnnetusjuhtumikindlustuse tingimused.
Kättesaadav: https://www.pzu.ee/wp-content/uploads/2017/12/Onnetusjuhtumikindlustuse_tingimused_OJ100_2017.pdf (17.04.2021).
67. Akciné draudimo bendrovė "Gjensidige" Eesti filiaal. Kindlustuse üldtingimused.
Kättesaadav: https://www.gjensidige.ee/-/media/Tingimused/Kindlustuse%20%C3%BCldtingimused%20%C3%9C101-2018_EST.pdf (17.04.2021).
68. Compensa Vienna Insurance Group, ADB Eesti filiaal. Kindlustushuvi avaldus.
Kättesaadav: <https://www.compensalife.eu/pdf/EE/applications/t%C3%A4idetav%20avaldus%20-%20kindlustushuvi.pdf> (17.04.2021).
69. Eesti Kindlustusseltside Liit, Eesti Liikluskindlustuse Fond. Kindlustusteenuse hea tava.
Kättesaadav: http://www.eksl.ee/sites/default/files/Kindlustus_heatava%2826a%29.pdf (17.04.2021).
70. ERGO Insurance SE. Ehituse koguriskikindlustuse tingimused.
Kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Ehituse_koguriskikindlustuse_tingimused_KT.0493.09.pdf (17.04.2021).
71. ERGO Insurance SE. ERGO üürilepingu kindlustuse tingimused.

- Kättesaadav: <https://www.ergo.ee/files/ERGO-yyrilepingu-kindlustuse-tingimused.pdf> (17.04.2021).
72. ERGO Insurance SE. Kindlustuslepingute üldtingimused.
Kättesaadav:
https://www.ergo.ee/files/ERGO_Kindlustuslepingute_ylldtingimused_KT.0948.18_EST.pdf (17.04.2021).
73. Finantsinspeksioon. Märgukiri seoses võlaõigusseaduse § 459 nõuetega.
Kättesaadav: https://www.fi.ee/sites/default/files/2018-09/20091230-3458_Eesti_Kindlustusseltside_Liit_Margukiri_seoses_volaoigusseaduse_459_nouetega.pdf (17.04.2021).
74. Finantskriisi ennetamise ja lahendamise seaduse ning teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (finantsvaldkonna vääртеokaristuste reform, EL-i õigusest tulenevad karistused) seletuskiri.
Kättesaadav: https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/news-related-files/finantsvaldkonna_karistused_-_seletuskiri.pdf (17.04.2021).
75. IAIS. Issues Paper on Index Based Insurances. Draft – 16 November 2017.
Kättesaadav:
<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:FIwNhbSkY6wJ:https://www.iaisweb.org/file/70237/draft-issues-paper-on-index-based-insurances+&cd=1&hl=et&ct=clnk&gl=ee> (17.04.2021).
76. If P&C Insurance AS. Üldtingimused.
Kättesaadav: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=441ef1f3-b99a-4286-bc3d-790d6c62711e> (17.04.2021).
77. Law Reform Commission. Consumer Insurance Contracts. 2015.
Kättesaadav: <https://www.lawreform.ie/fileupload/Reports/r113.pdf> (17.04.2021).
78. Principles of European Insurance Contract Law.
Kättesaadav:
<https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/forschung/evip/restatement/sprachfassungen/peicl-en.pdf> (17.04.2021).
79. Salva Kindlustuse AS. Kindlustuse üldtingimused.
Kättesaadav:
https://www.salva.ee/sites/default/files/documents/kindlustuse_ylldtingimused_ku-18.pdf (17.04.2021).
80. Swedbank. Kodukindlustuse tingimused.

Kättesaadav:

https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/home/cond_homeins_est_25052018.pdf (17.04.2021).

81. Vabariigi Valitsuse 01.12.2014 eelnõu „Kindlustustegevuse seadus“ esimese lugemise seletuskiri.

Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/35f3a313-7ab7-44ed-93c3-feef365e89c8> (17.04.2021).

82. Vabariigi Valitsuse 17.04.2017 eelnõu “Kindlustustegevuse seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seadus” esimese lugemise seletuskiri.

Kättesaadav: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0f138bc6-56df-4cb1-b67c-](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0f138bc6-56df-4cb1-b67c-8eab957bc4dd/Kindlustustegevuse%20seaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seondult%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus)

[8eab957bc4dd/Kindlustustegevuse%20seaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seondult%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0f138bc6-56df-4cb1-b67c-8eab957bc4dd/Kindlustustegevuse%20seaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seondult%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus) (17.04.2021).